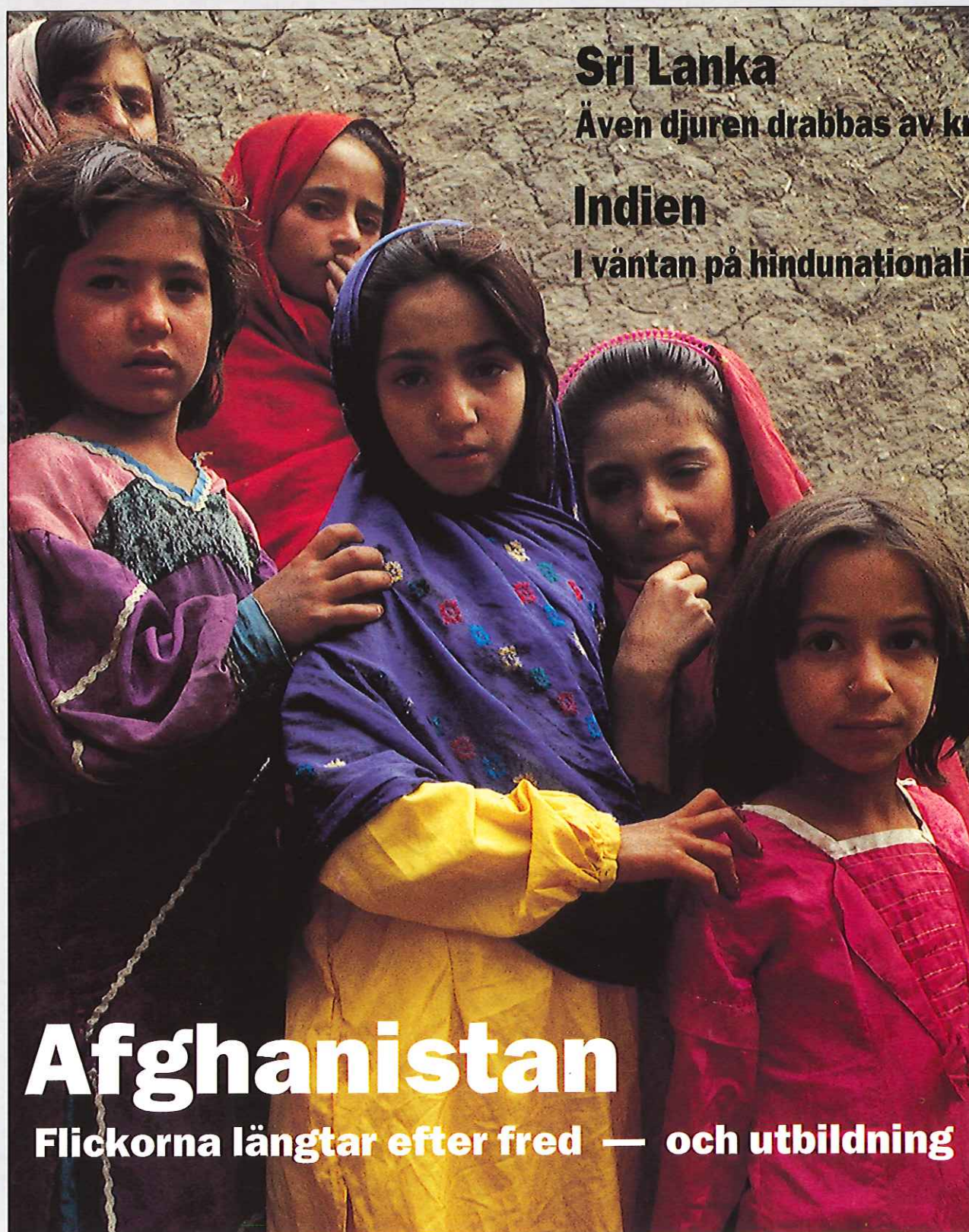

Nr 1 • 1998 • årgång 22 • 40 kr

sydasien

Tidskrift om Indien, Sri Lanka, Pakistan, Bangladesh, Afghanistan, Nepal, Bhutan och Maldiverna

Sri Lanka

Även djuren drabbas av kriget

Indien

I väntan på hindunationalismen

Afghanistan

Flickorna längtar efter fred — och utbildning

Vadstena och Chandigarh i samma kvadrant

Ännu är det inte vår i luften, ännu är det inte fred i världen, och själv sitter man i Vadstenas upphöjda klostermiljö och redigerar en tidning om allt som händer på andra sidan jordklotet. Fast Indien är inte så långt borta som man ofta tänker, faktum är att det ligger i samma kvadrant av jordklotet som Sverige, inte tillräckligt nära för att man ska känna doften av curry i luften, men nu när vi sitter och arbetar med det här numret skrivs artikeln ut på faxen som vår utsände valbevakare **Staffan Lindberg** författade i morse i Chandigarh, medan rösträkningen närmar sitt slut i Indien där man väntar på den tredje ombildningen av regering på lika många år. Samtidigt ramlar det in texter med epost från världens alla hörn, som den tragiska "Romeo och Julia"-historien i Karachi, som **Bo Gunnarsson** rapporterar om, och som vi också kan följa på internet, nästan minut för minut.

Utöver valanalyser har vi också fått in nytt material från ett team som varit på Sri Lanka, och dessutom har vi initierade rapporter om läget i Afghanistan och Nepal. **Lars Eklund** har dessutom varit hemma i Calcutta igen, hälsat på de nära och kära, och delger oss en skildring av januari i den stora Kalis stad. SYDASIEN har också varit hemma hos två av Indiens största författare, den numera mycket tillbakadragne **RK Narayan** som inte längre träffar journalister, och den melankoliske **Nirmal Verma**, två stora möten.

Slutligen skulle jag också vilja puffa för vårt planerade tema om turism i Sydasien — vilket vi förhoppningsvis kan förverkliga i nästa nummer. Vi har redan fått in några bra texter, men välkomnar gärna fler bidrag, både korta och långa artiklar, notiser, essäer eller debattinlägg välkomnas. Vad tycker vi egentligen om våra egna och andras sätt att resa? **Zac O'Yeah**

...en spännande och innehållsrik Internethemsida för och av kvinnor från Sydasien. SAWNET (=South Asian Women's Network) har existerat sedan 1992. På nätverkets hemsida finns mängder med material om sådant som på ett eller annat sätt berör Sydasiens kvinnor. Nyheter utgör en egen avdelning, aktuella juridiska frågeställningar (som t ex skilsmässoregler och hemgiftsfrågor) en annan. Det finns en "bookshelf" med artiklar om **Anita Desai**, **Arundhati Roy** m fl och förteckningar över deras produktion. Man kan klicka på "Who is Who", "Children's books", "Domestic violence", "Health information" och "Articles". Det finns också adresser till organisationer. Att kvinnorna valt att göra en egen hemsida, förklarar man, beror på att de tidigare ohjälpligt hamnade i minoritet gentemot männen på de allmänt sydasiatiska hemsidorna — liksom gentemot västerländska kvinnor på de allmänt feministiska. Adressen till Sawnet är <http://www.umiacs.umd.edu/users/sawweb/sawnet/index.html>

Anders Sjöbohm

INNEHÅLL I ÖVRIGT:

Nepals krokiga väg till demokrati.....	3	Fruktlös kamp mot minor på Sri Lanka.....	18
AFGHANISTAN:		Rapport från ett "onödigt" val.....	20
Nya strider väntas efter vintern.....	6	– Staffan Lindberg på plats i Chandigarh	
Vem krigar mot vem?.....	9	Ajit Roys krönika.....	25
Talibanerna söker utländska investerare....	11	Shiva.....	26
Hazarerna hotas av svält.....	12	Hemma hos x 2.....	28
Poeten som krigar med orden.....	12	– intervju med R K Narayan och Nirmal Verma	
Skott- och kärleksdrama i Karachi.....	13	Bäva månede Carina Rydberg.....	32
En kärleksförklaring till Calcutta.....	14	Svenska gör filmsuccé i Bangladesh.....	33
Tagore i ny tolkning.....	16	Adoptiv "barn" berättar.....	34
Sri Lankas djurliv hotas av kriget.....	17	Terrorn ökar på Sri Lanka.....	36
		Notiser.....	38
		Recension: Indien-bilder under 50 år.....	40

På omslaget: Talibanernas förbud mot undervisning av flickor tillämpas rigoröst i Kabul och många andra städer. Men på landsbygden, som här provinsen Ghazni, hålls flickskolorna öppna så länge inga strider pågår.
Foto: Anders Davidson

SYDASIEN BOX1142 221 05 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B, 223 61 Lund (Eklund)
Telefon och fax: 046-13 35 68
E-mail: info@sydasien.m.se
Internet: <http://www.sydasien.m.se>
Utgivare: Tidskriftsföreningen SYDASIEN
Ansvarig utgivare: Thomas Bibin
Teknisk redaktör: Lars Eklund
Tryck: Luleå Grafiska 1998
Prenumerantregister: Resurs AB, Uppsala, 018-12 77 81.
ISSN: 0282-0463

Prenumeration: Medlemskap i tidskriftsföreningen SYDASIEN, inkl fyra nummer av tidningen (ett år) kostar för privatpersoner i Sverige 160 kr.
Prenumeration för institutioner och bibliotek 200 kr.
Övriga Norden (B-post) 240 kr, övriga Europa (B-post) 275 kr, utom-Europa (A-post) 310 kr.
Lösnummerpris: 40 kr

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN.
Redaktion för detta nummer: Lars Eklund, Stig Hansén, Katarina Sandström och Zac O'Yeah
Nästa nummer utkommer i juni. Artiklar och debattinlägg välkomnas till adress ovan.
Manusstopp: 10 maj 1998
Kontaktperson för lokal redaktionskommitté:
Stockholm: Zac O'Yeah, Körsbärsvägen 9, 9tr, 114 23 Stockholm, 08-612 68 48.
Göteborg: Thomas Bibin, Sjömansgatan 7, 413 15 Göteborg, 031-775 02 01
Skåne: Staffan Lindberg, Möllevångsvägen 27, 222 40 Lund, 046-211 34 08
Köpenhamn: Stig Toft-Madsen, Strandgade 92, DK-1401 Köpenhamn K, (+45) 31 54 56 11.

Tidskriftsföreningen SYDASIEN har som mål att sprida information om situationen i södra Asien. Föreningen stödjer de krafter som bekämpar imperialismen, det politiska förtrycket och underutvecklingen i området. Föreningen är fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasien såväl som i Sverige.

Det blev lite fel...

...i SYDASIEN:s jubileumsnummer, 4/97, som annars fått mycket beröm. Många har uppskattat att få en resumé över tidskriftens 20-åriga utgivning.

Men några små fel smög sig in i spalterna. Bilden från Sydasienkommittéernas kongress på Lovön togs hösten 1979, när tidningen funnits i nästan 3 år, och fotograf var undertecknad — som alltså också varit aktiv sedan den tiden jämte **Thomas Bibin** och **Stig Hansén**, som fanns med på bilden.

Av dem som varit med ända från starten 1977 och som fortfarande är kvar i redaktionen ska för övrigt sociologen **Staffan Lindberg** i Lund nämnas.

I anslutning till listan över tidningens hundratals medverkande skribenter och fotografer benämns i en bildtext **Sören Sommelius** fotograf. Denne mångåriga medarbetare i SYDASIEN:s Skåne-redaktion är visserligen en god fotograf, men är annars mera känd som kulturreddaktör på Helsingborgs Dagblad.

Lars Eklund

Observera: Progek finns ej mer, i stället svarar företaget Resurs AB i Uppsala för SYDASIEN:s prenumerationsförnyelser.

”Det är alltid någon annan som bestämmer”

Lång väg kvar till demokrati

Tre rösters marginal.

Inte mer skiljde Nepal från ännu ett nyval. Därmed sitter koalitionsregeringen kvar efter den senaste förtroendeomröstningen. Dock sprack ett av partierna och ytterligare ett nytt har fötts.

Frågan är varför Nepal har så svårt att få till en fungerande demokrati?

Så har det hänt igen. I februari var det på vippen att den sittande koalitionsregeringen föll. Och det efter bara fyra månaders styre.

”Nu måste reglerna runt misstroendevotum göras om. De komplicerar situationen snarare än gör det enkelt”, säger **Surya Bahadur Thapa**, Nepals fjärde premiärminister på lika många år.

Om det vore så enkelt. Nepal brottas just nu med många problem när det gäller att bygga ett demokratiskt samhälle. Hur till exempel para ihop släktansvar och fatalism med en punktvis luddigt skriven konstitution och frekvent politisk otrohet?

Vägen till demokrati är lika stenig som trekkingstigar i bergen.

Kungen tillbaka till makten?

Senaste nytt:

Koalitionsregeringen, bestående av det kungatrogna högerpartiet **RPP** och **Nepali Congress**, utmanades i februari av kommunisterna i **UML** (vilka i sin tur samregerade med **RPP** i förra regeringen!) som krävde misstroendevotum. På oklara grunder, och efter flera turer, gick de till kung **Birendra**, något som i sig skapade stor oro och många fantasier. Skulle kungen nu passa på och ta tillbaka makten? Han vände sig dock till Högsta Domstolen som oväntat rådde parlamentet att förtroendeomrösta. Detta istället för att, som konstitutionen säger, låta premiärministern utverka sin rätt att upplösa parlamentet samt begära nyval i händelse av krav på misstroendevotum. Som alla förstår är detta en suddig fläck även för juristerna.

När omröstningen väl blev av klarade sig alltså **Surya Bahadur Thapas** koalitionsregering med en hårsman, 103 var för, 100 ville fälla. (Två av de stödjande rösterna tillhörde förvånansvärt nog **Nepal Workers and Peasants Party, NWPP**, ett

VÄNDI

Foto: KATARINA SANDSTRÖM BLYME

FORTS.

hårdfört kommunistparti som också kallas *Comrad Rohit*, efter sin ledare.).

Dock, Thapas högerparti, RPP, sprack. Ärkerivalen **Chand**, (något mindre höger) bröt sig ut och bildade helt sonika ett eget. Och utmanarna, tidigare koalitionspartern, kommunistpartiet UML, är förresten också på väg att dela på sig. Och snart är det dags för de nuvarande koalitionsbröderna, Nepali Congress, att ta över premiärministerstolen - för det har man kommit överens om. I halvtid ska bytet ske.

Hänger ni med?

Förvirringsfas

Nej, det är verkligen inte lätt att följa Nepals inrikespolitik nu förtiden.

Det började med en dröm. I årtal satt de politiska fångarna inlåsta, ja ibland i årti-onden. Misshandlades och svalt, men drömmen om frihet från kungadiktaturen höll dem uppe. En dag skulle de minsann lyckas... Och det gjorde de, 1991 hölls ju äntligen fria val över hela Nepal.

Men att demokrati i praktiken är något helt annat har alla de gamla kämparna verkligen fått erfara. I rasande fart blir idag forna fiender plötsligt vänner, kommunister går hand i hand med högern. Trogna partianhängare köps över till andra sidan medan kungahusets skugga konstant vilar som ett hot alternativt löfte över scenen. Skvaller och korruption har för länge sedan ersatt visioner och administration.

Förutom den allra första regeringen har ingen suttit ens ett helt år innan motståndarna satt käppar i hjulet!

Kampen om makten är stenhård. Ja, det är som att titta på en pågående såpopera om inte jämförelsen lät så lättisam. Men det är som om de politiska partierna fortfarande befinner sig i en ideologisk förvirringsfas, trots att demokratin går in på sitt sjunde år.

Allt medan det upptäckts att hälften av befolkningen, det vill säga runt 11 miljoner personer, fortfarande inte kan läsa eller skriva.

För att förstå varför vägen till demokrati är så stenig bör man känna till vissa grundläggande drag i det nepalesiska samhället. Sedan para det med bristerna i den politiska strukturen och till sist lägga till aktuell problematik. Då kan kanske delar av den hindrande strukturen anas.

Låt oss börja med traditionen.

Nepal är ju ett land som med hinduismen har ett inbyggt klassamhälle, fast man kallar det kastsystem. Redan på en persons namn vet du vem han eller hon är. Exempelvis en *Shestra* är en newar med rötter i hantverkstraditionen och oftast medelklassare boende i Kathmandudalen. Det finns alltså alltid någon över dig, även inom kastet, som du måste hålla dig väl med.

Hur präglar då denna patron-klientrelation demokratibyggget?

Ett svar heter *Afno Manche*, vilket bety-

der Mitt folk. Och mitt folk är dem som tillhör samma kast som jag.

När **Girija Prasad Koirala** tog över som den förste premiärministern (efter **Bhattarais** interimperiod) var därför trycket stort från släkten. Men också från hans kast, de redan inflytelserika brahminerna, att få sig tilldelade lönsamma politiska poster. Och så blev det, vi skulle kanske kalla det nepotism och korruption. Nepaleserna kallar det *Afno Manche* vilket i praktiken innebär att vid varje nytt regeringsskifte så flyttar tusentals personer till och från möjligheterna att komma upp sig. Och eftersom man aldrig vet hur länge partiet blir sittande gäller det att ordna det för sig och de sina, så snabbt och effektivt som möjligt.

Det är lika självklart i Nepal som att politiker inte ska fiffla i Sverige.

What to do?

– Varför känner ni svenskar större samhörighet med samhället än med släkten?

Den frågan ställde en förvånad nepalesisk journalist när han förstod att göteborgarna frivilligt betalade spårvagnsbiljetten. Att alla svenskar i bästa fall räknas som *Afno Manche* var obegripligt för honom. Eller att man överhuvudtaget kan påverka sin situation utan hjälp av släkten.

Ett nationellt särdrag som inte gör demokratins väg lättare pekar socialantropologen **Dur Bahadur Bista** ut i sin bok: *Fatalism and Development*. Det är nepalesernas fatalistiska livsinställning som tillsammans med en uppgiven gest bäst uttrycks i orden: *Ké garné? Vad göra? dvs Det går inte att göra något åt det.*

För har gudarna eller någon högkastlig bestämt en sak; *Ke garné?* Då är det bara att acceptera.

Tillsammans innebär det här att det saknas en tradition av att ta eget ansvar samt att driva frågor. Det är alltid någon annan som bestämmer, men är jag lojal kan det finnas en plats för mig också. En annan effekt är, att har man fått tag i makten så håller man fast vid den med näbbar och klor. Men det är ju inget unikt för Nepal, jämför med **Hulth**-affären.

Ett par andra stenar på demokratins trekkingrutt i Nepal är givetvis bristen på demokratisk kultur och tradition. Först från och med 1991 var det tillåtet med flerpartisystem, förutom ett kort undantag på 60-talet. Panchayatsystemet som **kung Mahendra** lät införa var byggt enligt rysk modell och vilade inte alls på nepalesisk tradition som han lät påskina.

Utän erfarenhet och förebilder, hur gör man? USA med sina två partier och bara cirka 35 procents röstdeltagande, är det ett demokratiskt land? Att den ekonomiska marknaden blivit starkare än den politiska i Europa, är det i enlighet med demokratiska spelregler? Och Indien med sina kriminella delstatsministrar?

Bristen på demokratisk praktik parat med *Afno Manche* visar sig bland annat i antalet ministrar. De har pendlat mellan att vara 18 och 47 stycken. Att tillsätta och avskaffa ministerier med ett halvårs mellanrum, befrämjar inte någon kontinuitet, det begriper var och en.

Ett annat tydligt och sorgligt exempel på hur svårt det är att förankra innebörden av ordet demokrati är förre borgmästaren i

Vi är i en situation där inte ens en blind kvinna hittar i sitt eget hem

Kathmandu, PL Singhs passivitet. Under många år for han världen runt, inbjuden av ivriga och välmenande biståndsgivare för att studera miljöfrågor. Floderna är ju trögflytande av skit och gift, luften mer smogfylld emellanåt än i Mexico City och sophanteringen katastrofal. Men hände det något? Rustades exempelvis den rostande tyska avfallsanläggningen upp? Nej.

Och nu är det en ny borgmästare som reser världen runt.

Förlorad revolutionär glöd

Inte heller de politiska partierna har det lätt. Bristen på politisk ideologi och visioner är skriande, de gamla kämparna stod för en tydlig idé men nu när de efter hand dör bort så försvinner också partiprogrammen. Revolutionen har förlorat sin glöd och förvandlats till romantik.

Istället är det enskilda, starka personer som drar. Och då gäller det för dem att hålla kvar anhängarna bland annat med löften om jobb, annars går de till någon annan. Oheliga allianser för att komma i maktposition har därför blivit vardagsmat.

Dock, det finns en grupp som i och för sig också drivs av en stark personlighet, men som lockar och hotar folket i det fattiga västra Nepal med ideologi respektive vapen. Och det är maoister som i sitt "folkkrig" mot "det korrupta samhället" varit delaktiga i att hundratals personer skjutits

ihjäl eller skrämts bort från att ställa upp i lokalvalen. Maoisterna är ett av regeringens mest akuta problem just nu.

Till ovan nämnda stenar på stigen ska läggas verkligheten. Den som befinner sig utanför det medelklassdominerade Kathmandu med sina lyxvillor och turistghetton. Analfabetismen är redan nämnd, svälten underförstådd och till listan kan vi exempelvis lägga kvinnornas värde. Varför ska kvinnorna rösta när de oftast är mindre värda än en ko? När de säljs till att bli mans-slavar?

Men visst finns det ljusglimtar. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance, IDEA*, med säte i Stockholm har gjort en lägesstudie av Nepal. (I SYDASIEN nr 3/97 finns en artikel om IDEA, red anm.)

De ringar in främst tre problemområden i demokratibygget: den svaga demokratiska kulturen, brist på en tjänstemannatradition samt den extrema polariseringen både inom och mellan politiska partier samt andra institutioner. Ett exempel de pekar på är att biståndet inte utnyttjas effektivt vilket får till följd att samhällsbygget försvagas.

Dock, understryker de:

Alla vill ha demokrati i landet. Det finns en grundläggande önskan om ett annat system än den enväldiga monarkin, även om högljudda röster säger tvärtom. Konstitutionen är progressiv och stöder se-

riöst de demokratiska strävandena. De politiska ledarna inser även att det krävs konsensus vad gäller vissa demokratiska normer som till exempel att statstjänstemännen bör vara opolitiska. Arbetet med att nå enighet har också påbörjats men IDEA menar att här finns mycket mer att göra.

På pluslistan står även att det finns statliga institutioner som fungerar hyfsat bra. Tilläggas kan att biståndsländer som exempelvis Danmark på alla upptänkliga sätt stöder demokratibygget och att många unga i Kathmandu idag ofta är välutbildade utomlands, med allt vad det innebär av nya värderingar och perspektiv.

IDEAs råd är bland annat att biståndsländerna tillsammans med de politiska partiernas ledare formar ett gemensamt arbetsutskott för att utveckla just de demokratiska normerna. Men det handlar också om att stärka samhällsbygget och helt enkelt träna folk i demokrati, bland annat genom att stödja framväxten av en oberoende mediasektor. (Tänk er hur schizofren ledarskribenten på den alltid regeringstroga dagstidningen *The Rising Nepal* måste uppleva sig när regeringarna skiftar i den takt de gör...)

Vad för sorts demokrati?

Sammanfattningsvis. Det är som om det politiska perspektivet i Kathmandu bara blivit mindre och mindre. Nu gladiator-kämpar alla om en enda liten fläck, statsministerposten, utan tanke på ideologi och flertalets bästa. Vissa grupper flyttar dock oförtrutet stenar från stigen medan Nepal för utländska observatörer mest blivit ett intressant statsvetenskapligt labb. Allt medan många nepaleser konstaterar: "Vi är i en situation där inte ens en blind kvinna hittar i sitt eget hem."

Att vara en ung demokrati kräver sina barnsjukdomar. Men frågan inställer sig givetvis, är demokrati överhuvudtaget möjlig i ett utvecklingsland som Nepal med sina starka klassklyftor, etniska mångfald och starkt religiöst präglade samhälle? Möjligt och önskvärt? Frågan handlar om vad vi lägger in i ordet demokrati.

Den prisbelönta holländsk-amerikanske statsvetaren **Arend Lijphart** hävdar att det inte går att sätta likhetstecken mellan demokrati och majoritetsstyre. I samhällen med många minoriteter, exempelvis länder med etniska konflikter, där kommer majoritetsdemokrati bara att så splittring. Omfattar den inte alla kan den rent av bli ett redskap helt i händerna på en viss samhällsgrupp.

Istället har Arend Lijphart utarbetat begreppet samarbetsdemokrati. Att försöka skapa konsensus tvärs över djupa, sociala, ekonomiska, kulturella och religiösa olikheter.

Dit har Nepal lång väg kvar.

Anneli Ahlmér

FOTO: KATARINA SANDSTRÖM BLYME

Redan på en persons namn eller syssla vet man vilket kast den tillhör. Nepals inbyggda klassamhälle är ett av hindren för demokrati. Den rigida samhällsstrukturen missgynnar också möjligheten för flickor att utvecklas till något annat än mans-slavar.

Från monarki till talibanstyre

1973

En militärkupp störtar kungadömet. **Kung Zahirs** kusin **Mohammad Daoud** blir president.

1978

I en ny militärkupp störtlösas Daoud och kommunisten **Mohammad Taraki** utses till president.

1979

Efter en palatskupp avrättas Taraki av vapenbrodern **Hafizullah Amin** som blir president till dess att den sovjetiska invasionsstyrkan ersätter honom med den rivaliserande kommunistfraktionens **Babrak Karmal**.

1980-89

Strider mellan mujaheddin och ockupationsmakten. Många miljoner afghaner flyr till Iran och Pakistan.

1981

Förhandlingar inleds i FN:s regi. Representanter för motståndsrörelserna lämnas utanför.

1988

Avtal om ett sovjetiskt tillbakadragande av trupperna undertecknas.

1986

Karmal fräntas makten, **Najibullah** träder fram som regimens starke man.

1988

Fredsavtal undertecknas mellan Afghanistan och Pakistan.

1989

Efter intensifierade flygbombningar fullbordas tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna.

1989-92

Intensifierade strider mellan regeringstyrkor och mujaheddin, samt interna stridigheter på bägge sidor.

1991

FN:s generalsekreterare **Perez de Cuellar** presenterar en fredsplan. Moskva och Washington enas om att avbryta vapenleveranserna till Afghanistans stridande parter.

1992

Najibullah godtar att lämna makten men armén

Efter vintern väntar nya strider

Inget töväder i afghanska konflikten

Det tycks ännu som om freden dröjer i Afghanistan – landet där ingen lojalitet är beständig.

Snart väntas nya strider mellan talibanstyrkorna och deras opponenter.

Efter talibanernas erövring av Kabul 1996 hamnade den ivägjade regeringen **Rabbanis** styrkor i dödligt norra om huvudstaden, när **Ahmed Shah Massoud** på nytt ingick en allians med ärkefienden **Abdul Rashid Dostum**. Det samarbetet var avgörande för Massouds förmåga att stå emot anstormningen från talibanerna men vilade knappast på en återfunnen vänskap. Det var ett realpolitiskt parti av två hårt trängda krigsherrar.

Sedan talibanerna tagit Kabul efter den snabba offensiven i september 1996 hände inte mycket. Men efter en lång vinter med fastfrusna fronter gick tjälen ur marken fort.

I maj 1997 revolterade **Abdul Malik Pahlawans** trupper mot Dostum, centralfigur i den lösa allians som forna fiender slöt i norra Afghanistan efter Kabuls fall, med sina välutrustade trupper härskare i fem nordliga provinser.

Maliks motiv var misstanken att Dostum låg bakom mordet på en av hans bröder och att han nu själv stod på tur. Det hotet, och en uttalad oro för risken att landets splittras, fick honom att kränga av sig sin uniform och liera sig med talibanerna, som nu kunde avancera västerifrån genom provinserna Badghis och Faryab utan motstånd.

Plötsligt stod de bara 15 mil väster om Dostums starka fäste **Shibarghan**, hans hemprovins **Jozjans** centralort, varifrån vägen till "huvudstaden i Dostumland" — **Mazar-i-Sharif** — låg öppen.

Mazar-i-Sharif har under 18 år märkt mycket lite av de krig som härjat övriga Afghanistan. Särskilt sedan 1992 har staden varit en fredlig oas dit tiotusentals afghaner tagit sin tillflykt — ett tillskott som fått befolkningen att öka från omkring 700 000 till kanske nära två miljoner, fyra gånger så många som stannat i Kabul.

Är en islams son

Samtidigt gick talibanerna från Kabul till offensiv mot **Shibarpasset**, porten mot provinsen **Bamiyan** i **Hazarajat**, centrala Afghanistan, den shiitiska milisen **Hezb-i-Wahdats** basområde, i ett förnyat försök att nå norra delen av landet via omvägen förbi den av Massoud blockerade **Salangtunneln**.

— Jag är en islams son och inte som Dostum utbildad i Moskva, förklarade **Abdul Malik**.

Styrkor under **Abdul Malik** tog över **Mazar-i-Sharif** inifrån efter att ha nedkämpat mindre enheter lojala med Dostum, och när **Shibarghan** fallit till talibanerna låg de 18 mil till **Mazar-i-Sharif** öppna för dem.

Plundringar och rykten fick paniken att sprida sig. Maliks soldater började avvärpa invånarna och från och med nu skulle islamsk lag gälla även i **Mazar-i-Sharif**, förklarade stadens nye härskare. Hädanefter fick flickor och pojkar inte undervisas i samma klassrum.

Redan innan talibanstyrkorna nådde **Shibarghan** hade Dostum satt sig och sina närmaste rådgiv-

vare i säkerhet i Turkiet. Även president **Burhanuddin Rabbani** sades ha lämnat landet och uppgavs än befinna sig i Teheran, än i Tadjikistan.

Motståndet verkade vara krossat. Talibanernas sagolika segeråg såg ut att kunna fortsätta. Provinsen **Samangan** föll, **Baghlan** vacklade.

Oundvikligen fick sammanbrottet återverkningar på stridsmoralen även bland Massouds folk, som lämnade provinsen **Kunduz** öppen och i ett drag dominerade talibanerna nära 26 av Afghanistans 29 provinser.

Den dittills Massoudlojala kommandanten som kontrollerade **Salangtunneln** anslöt sig till

FOTO: PRESSENS BILD

Jordbävningen i norra Afghanistan gjorde tusentals människor hemlösa och regeringen utlyste tillfällig vapenvila för att underlätta hjälparbetet. Men de ständiga lojalitetsbytena mellan krigsherrarna bäddar för nya strider och landet tycks ha långt kvar till fred.

talibanerna. Även den ismaelitiska Kayanmilisens ledare **Sayed Mansoor Naderi** anpassade sig till den nya maktbalansen och vek undan. Talibanerna tog Pul-i-Khumri och närapå hela Baghlanprovinsen.

Hårt trängd höll nu Massoud endast provinserna Takhar och Badakshan i nordost och delar av Baghlan (Panjshirdalen) utmed den viktiga riksvägen genom Salang, medan Bamiyan ännu var i händerna på det allierade *Hezbi-Wahdat*.

Nära fred

Pakistan passade nu på att erkänna talibanernas regim som Afghanistans lagliga regering, följt av Saudiarabien och

Förenade Arabemiraten. I Uzbekistan och Tadjikistan växte oron för flyktingströmmar över gränsen. Ryssland mobiliserade sina gränstrupper i samväldesstaterna och varnade talibanerna för följderna ifall inte gränsen respekterades. Iran avvaktade oroligt utvecklingen och varnade för militära lösningar av den afghanska konflikten.

På två decennier har afghanerna aldrig varit närmare ett slut på kriget, inte varit närmare ett enat Afghanistan, än de fyra dagar då de vita talibanbanéren vajade över Mazar-i-Sharif.

Många vanligen insiktsfulla bedömare ansåg den störtade regeringens saga vara all. Det hela var nu endast en tidsfråga.

Men precis som tidigare hade talibanerna inte nått sina framskjutna positioner av egen kraft. Det var Dostums egnas svek som berett väg och förräderi visade sig den här gången vara en instabil grund för talibanerna att bygga enandet och freden på.

När Malik mött **Mullah Mohammed Ghous**, talibanernas utrikesminister och sändebud

"Vi är inte emot utveckling. Exempelvis har vi ingenting emot raketer som skjuts ut i rymden, men vi är emot att män och kvinnor som inte är gifta färdas tillsammans i raketerna."

Maulvi Rafiullah Muazzin, chef för de styrande afghanska talibanernas departement för att främja dygder och förhindra synd

VÄND!

griper honom när han försöker lämna landet.

Mujaheddinledaren **Sibghatullah Mojadeddi** blir interim-president i två månader och efterträds av **Burhanuddin Rabbani**. **Gulbuddin Hekmatyar**, som samtidigt utses till premiärminister, vägrar dock att komma till Kabul. Ödeläggelsen av Kabul inleddes.

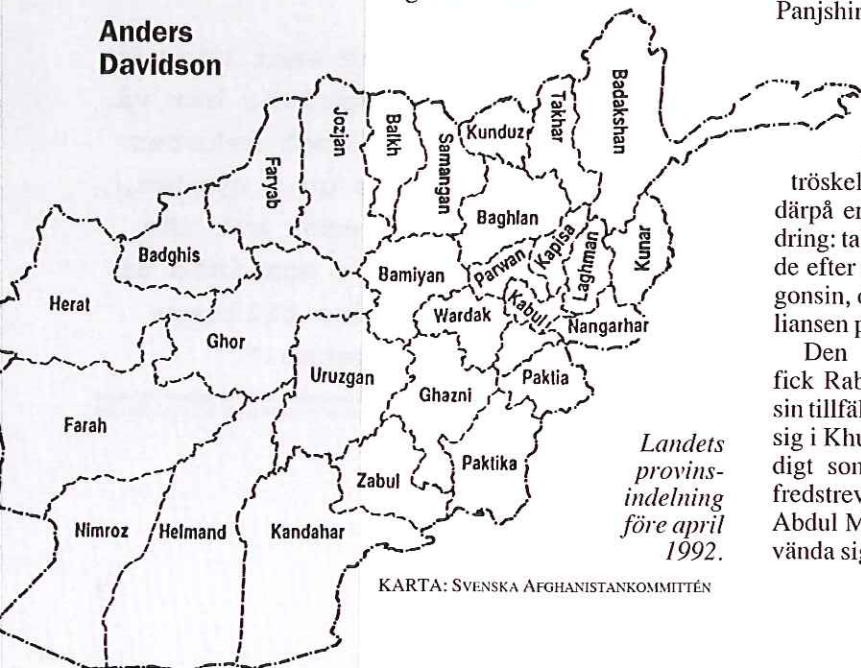
1993
Belägringen och beskjutningen av Kabul fortsätter – staden försvaras av alliansen **Massoud-Dostum**.

1994
Dostum skiftar sida och försöker störta Rabbani men drivs ut ur Kabul. Talibanerna utpekar under sommaren mujaheddinledarna som ansvariga för den rådande laglösheten och utlovar införandet av islamisk lag i landet.

1995
Talibanerna stödda av shiamilisen försöker ta Kabul och möter Massouds styrkor som driver dem tillbaka. Talibanerna vänder sig västerut mot Herat som faller nästan utan strid och Rabbanis allierade **Ismael Khan** flyr till Iran.

1996
Talibanerna når nya snabba segrar i öster när provinsen Nangarhars guvernör flyr utan strid. Därefter ligger vägen till Kabul öppen. Efter ett par dagars hårda strider faller huvudstaden.

Anders Davidson

Landets provinsindelning före april 1992.

KARTA: SVENSKA AFGHANISTANKOMMITTÉN

Flickorna Yasmina och Basira i provinsen Kunar hoppades våren 1996 att konflikterna snart skulle bedarra, så att de efter sjätte klass kunde fortsätta skolan på ett flickinternat.

Målmedvetet tänkte de utbilda sig på lärarhögskolan i Jalalabad. Deras förhoppningar har hittills stäckts av talibanerna.

Foto: ANDERS DAVIDSON

FORTS.

till Mazar-i-Sharif, beslöt han att byta sida igen. Det gick upp för honom att talibanerna inte skulle låta kontrollen över administrationen förbli i hans händer, tvärtom förstärkte de snabbt sin militära närvaro. Dessutom stod det klart att talibanerna mot den lokala opinionen skulle genomdriva sin tolkning av islam, med bland annat starka restriktioner för kvinnorna.

Den gnista som utlöste striderna var ett försök att avväpna den shiitiska milisen *Hezb-i-Wahdat*. Hazarerna vägrade lämna ifrån sig vapnen och när talibanerna sände stridsvagnar mot den trilskande milisen slöt Maliks folk upp på hazarernas sida. Talibanstyrkan massakrerades. Malik handlade snabbt. Han lät tillfångata Ghaus och andra höga talibaner, bland dem talibanernas militära befälhavare i norr, och fullföljde angreppet mot talibanstyrkorna.

Efter två dagars mycket blodiga strider kunde

Maliks uzbekiska milis understödd av hazarernas *Hezb-i-Wahdat* tvinga talibanerna till reträtt. Flera tusen talibansoldater troddes ha dödats i striderna eller avrättats, flera tusen togs tillfånga.

Lika snabbt som talibanerna ryckt framåt medan Malik varit deras allierade drog de sig nu tillbaka. På några dagar återtog Maliks trupper de provinser de givit upp.

Talibanernas flyg bombade Mazar-i-Sharif flera dagar i sträck och luftlandsatte förstärkningar. Kabuls gator rapporterades närapå tömda på talibanmilis, som förmodades ha sänts till fronterna.

I ett försök att förhindra förstärkningar att nå norrut erövrade Massouds styrkor flera strategiska positioner utmed Salangleden och hotade Charikar, bara sex mil norr om Kabul.

Talibanerna bet sig fast i sitt brohuvud norr om Hindukush, Pul-i-Khumri, och flyttade fram stridsvagnar till Jabal Saraj i Panjshirdalens mynning för att försvara Salangleden, den strategiska länken mellan de norra och södra landsändarna. Ena dagen på

tröskeln till total seger, dagen därpå en fullständig scenförändring: talibanerna tillbakapressade efter sitt största nederlag någonsin, den flyende regeringsalliansen på offensiven.

Den vändande krigslyckan fick Rabbani att återvända från sin tillfälliga exil, som det visade sig i Khulab, Tadjikistan, samtidigt som talibanerna sände ut fredstrevare för att försöka få Abdul Malik att än en gång omvända sig.

Flera tusen talibansoldater på väg norrut befann sig plötsligt klämda mellan framryckande uzbekiska och tadjikiska styrkor, sedan Kayanmilisen åter skiftat lojalitet och överraskande tagit kontrollen i Pul-i-Khumri.

Förlusterna i norr fick offensiven mot Shibarpasset att komma av sig alldeles och *Hezb-i-Wahdat* flyttade fram sina positioner flera mil mot Salangleden.

Rabbani anklagade Pakistan för att ligga bakom talibanernas offensiv och den afghanske ambassadören i Indien hävdade att Islamabad sänt soldater till fronten utklädda till talibaner. Sedan talibanmotståndarna med nöd och näppe undvikit att krossas förnyade de försöken att samordna sina styrkor.

Ingen brådska

I juli 1997 kunde styrkor lojala med Massoud driva tillbaka talibanerna in i Kunduz från provinssen Takhar.

De första dagarna av augusti gick Massouds styrkor till offensiv. Efter en lyckad utbrytning ur Pansjirdalen avancerade de snabbt mot Kabul. När de befann sig bara ett par mil norr om stadsgränsen uttalade Massoud att det inte var någon brådska men att Kabul skulle falla innan vintern.

Förra årets sommar och höst kom att präglas av växlande krigslycka och fortsatta fientligheter utmed olika frontavsnitt utan att större territoriella vinster eller förluster kunde noteras före vinterns ankomst.

Ändå saknade inte den fortsatta händelseutvecklingen dramatik, överraskande rollbyten och scenförändringar.

VÄNDI

Vem är vem i maktkampen?

Talibanerna tycktes för fyra år sedan dyka upp ur tomma intet. Trots att de i början gick segrande fram med Koranen i ena handen och pengar i den andra, fick de snabbt rykte om sig att utgöra en osedvanligt duglig militär kraft, vilket förvånade många kommentatorer, eftersom de först fick den missvisande beteckningen "studentrörelse". Orsaken var deras bakgrund som just *talib* ("religiös sannings-sökare").

Kärnan utgörs av heliga krigare, mujaheddin. Efter mujaheddins intåg i Kabul 1992 och inbördesstridernas utbrott vände de först ryggen åt sönderfallet. När herrarnas maktkamp om Kabul och olika småpövers banditism alltmer drog hedersbenämningen mujaheddin i smutsen vände sig talibanerna mot alla de falska ledare som efter folkets svåra uppoffringar bemäktigat sig afghanernas seger för egen vinning. Stridsropet var att "rensa Afghanistan från dem som har vänt sig från islam och blivit mördare, tjuvar och banditer".

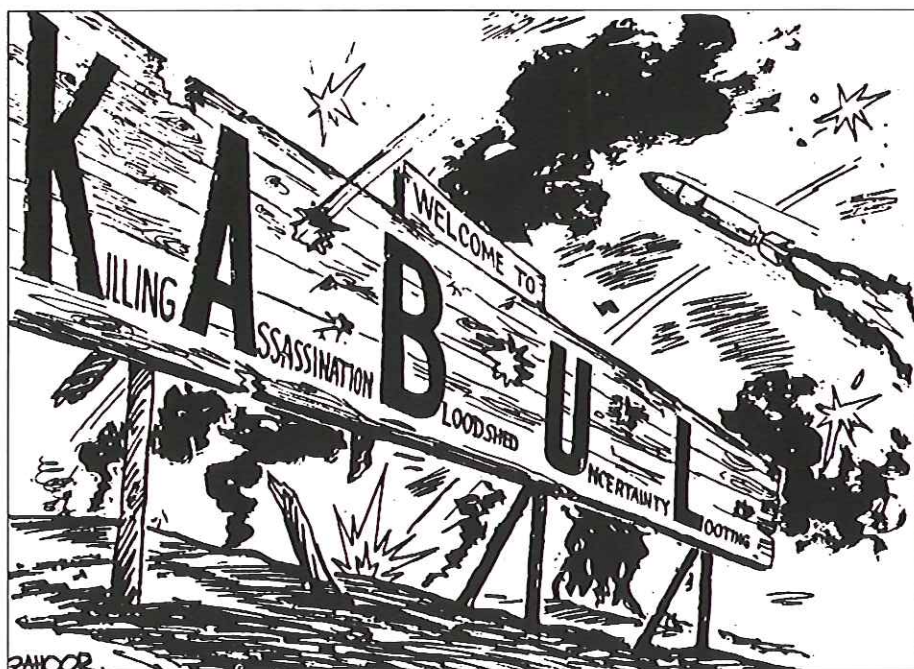
Många som rimligen utgjorde måltavla för rörelsens inledningsvis idealistiska program förstod att omvända sig i tid och hoppade på det tåg som sannolikt skulle föra dem till maktens grytor. De har anpassat sig till den grad att de tycks vara mer talibaner än talibanerna själva.

Socialt representerar talibanerna landsbygdens fattiga, därifrån stammar deras "puritanska" världsbild och värderingar, uppblandade med religiösa föreställningar främmande för Afghanistan (förr förbudna).

Ahmed Shah Massoud — kanske mujaheddins mest ryktbare kommentant från motståndskriget mot Sovjet och den kommunistiska kuppregimen; tillhör Rabbanis sunniislamistiska *Jamiat Islami*, rörelsens främste militära ledare, en kort tid Rabbani-regeringens försvarsminister; rötter i den islamistiska studentrörelsen på 70-talet; ledde ett misslyckat upprorsförsök 1975; tadjik.

Burhanuddin Rabbani — teologiprofessor/islamisk laglär, oppositionell under kungatiden och republiken; grundare och ledare av den islamistiska rörelsen *Jamiat Islami*, som under motståndskriget var ett av de två stora partierna; trots stark opposition president sedan hösten 1992; tadjik.

Abdul Rashid Dostum — ledare för den uzbekiska milisen under kommunisttiden; såg sönderfallet komma och bytte sida; samarbetade med Massoud då den kommunistiska regimen våren 1992 störtade samman, växlade åter lojalitet nyårsdagen 1994 och slöt sig till Rabbanis rival

Heligt krig och oheliga allianser. 1992 startade ödeläggelsen av Kabul, här skildrat av en satirtecknare i The Frontier Post. Det året skulle de nyss utsedda premiärminister Hekmatyar (t v) och president Rabbani (t h) samarbeta men alliansen sprack och sedan dess har de bekämpat varandra.

Hekmatyar; försökte genomföra en kupp mot Rabbani/Massoud i Kabul, fördrevs till Mazar-i-Sharif; bidade sin tid och grundade *Jumbush-i Milli*, en "uzbekisknationell" rörelse; förhöll sig neutral mellan Kabulregeringen och talibanerna, sedan dessa fördrov Hekmatyar; efter talibanernas intåg i Kabul åter i koalition med Massoud/Rabbani; avsattes genom en kupp i maj men återtog under hösten makten; uzbek.

Abdul Malik Pahlawan — general och *Jumbush-i Milli*s utrikesminister; genomförde med sina bröder i våras en kupp mot Dostum, vände sig omgående mot sina nya allierade talibanerna, tillfogade dem ett svårt nederlag och återknöt banden med Massoud; vann aldrig utländskt stöd och förlorade maktkampen med Dostum; isolerad i exil i Iran; uzbek.

Gulbuddin Hekmatyar — leder partiet *Hezb Islami*, en radikal sunniisla-

mistisk och pashtunsk utbrytning ur *Jamiat Islami*, ett av de två stora motståndspartierna; utmanade från början regeringen Rabbani, omringade och ödelade med sina missiler stora delar av Kabul; blev sommaren 1995 premiärminister men förlorade slaget mot talibanerna; på nytt premiärminister sommaren 1996 fram till talibanernas intåg i Kabul i september; förlorade allt inflytande; pashtun från norr.

Karim Khalili — leder hazarernas koalition *Hezb Wahdat* sedan dess förste ledare Abdul Ali Mazari mördades av talibaner; deltog i slaget om Kabul på Hekmatyars och Dostums sida mot Massoud/Rabbani; spelade den avgörande rollen när talibanerna förlorade Mazar-i-Sharif och den norra alliansen återtog vad den förlorat; avgjorde även maktkampen mellan Malik och Dostum genom att sluta upp bakom den senare; hazar.

Anders Davidson

För att skrämma till lydnad ska talibanerna ha hängt ett tiotal vitskäg som anförde protesterna ...

FORTS.

Skärmytslingar mellan Malik-trogna och Dostum-lojal milis blossade snart upp i Mazar-i-Sharif och avslöjade att Maliks makt inte var ohotad. Därmed bevisades att alliansens återerövrade positioner ännu var osäkra. Och i september kunde talibanerna två gånger på fjorton dagar på nytt hota Mazar-i-Sharif.

Lokala kommandanter, lojala med Hekmatyars *Hezb Islami* – vars rekryteringsbas utgörs av den pashtunska minoritetsbefolkningen i norra Afghanistan – vände sig mot den norra alliansen och skar av vägen mellan Shibarghan och Mazar-i-Sharif. Pashtunska uppror utbröt även i provinsen Samangan och från Kunduz gjorde talibanstyrkorna en snabb framstöt österifrån.

Dostum kuppade mot Malik

Medan inringningen höll på att fullbordas och talibanerna redan befann sig vid flygplatsen, genomförde plötsligt Dostums styrkor en kupp mot Malik som förlorade Mazar-i-Sharif. Själv uppgavs Dostum nu ha lämnat Turkiet och befinna sig i Tasjkent. Plötsligt var Dostum, uträknad efter förlusten mot Malik i maj, åter i ringen. Om än omskakad och inte oomstridd

”Talibanerna måste bli som ‘vanligt’ folk”

Fortfarande kontrollerar talibanerna större delen av Afghanistan, mer eller mindre 22 av 29 provinser, och motståndsanslitsen kommer knappast att kunna tillfoga dem ett avgörande nederlag.

Men nu tappar talibanerna trovärdighet, de visar sig vara lika maktthungriga och blodtörstiga som motståndarna, och dels demonstrerar de sin blinda maktfullkomlighet, vilket får

många som från början välkomnade talibanerna att motätta sig dem.

Talibanerna garanterade ett slags trygghet, idag står talibanerna för tyranni, säger allt fler. Även tidigare sympatisörer har börjat tala ogillande om dem.

Cirkeln tycks sluta sig: talibanerna fällde ett urartat, allt mer murket kommandantvälde, utvecklade snart ett eget talibanvälde och följts av ett undertryckt kommandantvälde.

En möjlighet återstår för talibanerna, om de förmår moderera sina ståndpunkter och närma sig traditionella afghanska värderingar.

ändå en faktor att räkna med, inte minst på grund av uppbackningen från Uzbekistan.

Samtidigt med denna interna uzbekiska uppgörelse lyckades hazaramiliser nästan på egen hand att driva tillbaka talibanerna.

Medan talibanerna och deras lokala allierade efterhand förlorade mark till den norra alliansens styrkor pågick försök att medla mellan ledarna för den uzbekiska *Jumbush-i-Milli milisen*. Knappast oväntat hette det efter ett möte mellan de båda på Dostums hemmaplan Shibarghan, dock i händerna på Malik, att meningsskiljaktigheterna var skarpa och försoning endast en avlägsen möjlighet.

Utvidgad inflytelsesfär

Med hjälp av *Hezb-i-Wahdat* började Dostum att utvidga sin inflytelsesfär och efter ett par veckor var Dostum tillbaka i Shibarghan. Malik lyckades fly till Iran medan de ännu lojala styrkorna under hans högra hand, brodern **Gul Mohammad Pahlawan**, klämdes i Faryab mellan Dostum och talibanerna i Badghis.

Inom loppet av några veckor fick till sist Malikklanen i november 1997 ge upp sina sista fästen och fly. Från Iran försökte Malik på nytt uppnå en överenskommelse med talibanerna, som denna gång dock be-tackade sig.

I nordost nådde Massoud nyligen en betydande framgång då hans styrkor återtog kontrollen över Hazarat Imam nära gränsfloden Amu Darya. Därmed är fronten förflyttad fram till Kunduzfloden och det finns åter möjlighet att skeppa in viktiga förnödenheter och militär utrustning via Tadjikistan, där Massoud sedan förra sommaren etablerat en fast replipunkt i staden Khulab.

Medan den fastlåsta fronten några mil norr om Kabul varit ganska lugn så har Massoud ifrån nordost under vintern i provinsen Kapisa nått nära Sarobi, den östra nyckeln till Kabul, och i provinsen

Laghman trängt ner ända till slättlandet.

I provinsen Kunar har Massouds styrkor kunnat oro talibanerna som dock tycks förmå både avvärja Massoud och neutralisera de lokala kommandanter i provinsens periferi som gång på gång utmanat deras övermakt.

Talibanerna har även i Nangarhar fått tas med återkommande upprorsdungar. Till och med från deras hemprovins Kandahar kom nyligen rapporter om hur de hårdhänt slagit ned en revolt riktad mot deras tvångsrekrytering av krigare. För att skrämma till lydnad ska de ha hängt ett tiotal vitskäg som anförde protesterna – ännu ett tecken på att lokala miliser inte är hundraprocentigt lojala längre.

I Badghis är talibanerna tillbakaträngda av Dostum ända till floden Murghab, där fronten gick före Maliks förräderi. Men Heratprovinsen mot Iran tycks vila fast i talibanernas grepp, sedan de lyckats rensa upp i de motståndsfickor varifrån ett militärt motstånd skulle haft möjligheter att växa.

Anders Davidson

... ännu ett tecken på att lokala miliser inte är hundraprocentigt lojala längre.

Om de inte inser det kommer de förr eller senare att förlora.

Afghanistans problem är att de alternativ som avtecknar sig knappast är ett uns bättre.

Utlandets inblandning i inbördeskrigen har hela tiden varit brutalt öppen. Grannländer och regionala stormakter har hämningslöst stött ”sin” spel-pjä, lika beredda att hoppa över skacklarna som afghanerna om det skulle främja högre intressen eller krävts av situationen.

När talibanerna såg ut att segra blev resultatet än större inblandning, vilket säger sig självt inte gynnar freden.

I stället håller de utländska intressenterna existerande mot-sättningar och fiendskap vid liv.

Afghaner i allmänhet ogillar att vara andras bondeoffer. Den oblyghet varmed stöddes och tas kränker många afghaners nationella stolthet och krossar omhuldade myter. De som öppet lierar sig med utlandet förlorar anseende, och ingen kan svära sig helt fri från anklagelsen att gå andras ärenden.

Afghanerna har tyvärr de ledare de knappast har förtjänat.

Anders Davidson

SÖKES

Riskvillig finansiär

FINNES

Talibansk marmorgruva

Qari Abdul Rashid är befälhavare i den talibanska armén.

Men bakom det kraftiga skägget och den skarpa blicken hos den afghanske krigaren döljer sig ... en affärsman.

Abdul Rashid driver den statsägda - numera talibanägda - marmorgruvan i Helmandprovinsen i södra Afghanistan. I gruvan arbetar inga tekniker, det finns inga maskiner och ingen ström. I stället finns här dynamit och 500 män med hackor. Så precis som andra ambitiösa affärsmän söker Abdul Rashid investerare.

– Vi skickade varuprov till kineserna och de är mycket intresserade, säger han. Vi vill att kinesiska investerare ska bygga en fabrik som tar fram och förädlar marmorn.

Det kommer att krävas en rätt optimistisk, för att inte säga galen, investerare som har överseende med inbördeskrig, etniskt grundad förödelse och ekonomisk ödeläggelse. Inget av detta drar ner motet hos de målmedvetna tali-

banerna: de skickar en delegation till Kina, Japan, Indonesien och Malaysia för att få fram utländska investeringar och för att talibanernas styre ska vinna erkännande.

– Vi har enorma mineral-, olje och gasresurser som borde intressera utländska investerare, säger gruv- och industriministern **Maulvi Ahmed Jan**, som tidigare drev en matrörelse i Saudiarabien.

De talibanska incitamenten till presumtiva investerare är lockande:

Det är knappast någon skattkarta de talibanska soldaterna tittar på men ammars finns intresse av att utveckla landets tillgångar i form av mineraler, olja, mm. Hoppet står till utländska investerare.

– Vi skänker mark till vem som helst som vill bygga en fabrik, säger Jan.

Intresserade bör dock tänka på det som avskräcker: de måste bygga vägar, ordna egen elektricitet och bygga egna bostäder.

Och förvänta inget stöd från Kabul. Finansdepartementet lyckas knappt sammanställa en budget – och det inte bara på grund av att tillgångarna är små. Departementet har inga välutbildade ekonomer – budgeten för räkenskapsåret som började i februari 1997 var ynka 100 000 dollar.

Hoppas heller inte för mycket på arbetskraften. Afghanernas läs- och skrivkunighet är en av de lägsta i världen, och många utbildade har flytt för länge sedan. Kvinnor förbjuds av talibaner att arbeta och att utbilda sig.

Men lyckligtvis får också "otrogna" investera i landet. Faktum är att militärens

hunger efter utländska investerare har tilltagit eftersom två oljebolag – Argentinas Bidas och USA:s Unocal – konkurrerar. Båda vill bygga en gaspipeline mellan Turkmenistan och Pakistan över Afghanistan. Talibanerna kräver att den av de två som får avtalet också ska bygga vägar, kraftledningar och tele nät, hålla städerna med gratis gas, och borra efter olja och gas.

– De försöker ta ner månen och det har vi påtalat, säger en av oljebolagens ledande förhandlare. Vi är inte här för att bygga ett land.

Ahmed Rashid

© Far Eastern Economic

Review

Översättning: Stig Hansén

Svårt att överblicka följderna av jordskalvet

I gryningstimmen den 4 februari drabbades norra Afghanistan av ett kraftigt jordskalv.

Tusentals människor begravdes under nedstörtande tak och jordmassor, 15 000 blev hemlösa i den bitande vinterkylan.

Först två dagar senare nådde nyheten om skalvets omfattan-

de förödelse Kabul. Eftersom katastrofen inträffat i otillgängliga och glest befolkade bergstrakter på mellan 1500 och 3000 meter över havet var det svårt att få tillförlitliga uppgifter om omfattningen.

När katastrofen blev känd utlyste regeringen en ensidig vapenvila för att underlätta hjälparbetet. Så sent som samma dag hade dock talibanskt flyg fällt splitterbomber över provinshuvudstaden Taloqan fyra mil och en dagsresa söder om katastrofområdet.

Medan FN och Röda korset i

Kabul brottades med sina logistiska problem – hur transportera tillräckligt med mat, tält och filter till insnöade dalgångar och byar? – grävde lokala hjälparbetare fram 300 överlevande och begravde 3 670 dödsoffer.

Mitt i det drabbade distriktet Rustaq har Svenska Afghankommittén två vårdcentraler. Deras personal kunde från början delta i hjälparbetet och kring vårdcentralerna hystes hundratals hemlösa.

Efter bara ett par dagar hade även kommitténs resurser i an-

gränsande områden mobiliserats och när situationen var som mest akut dagarna efter skalvet hade kommittén delat ut uppemot 20 ton filter. Det ett par dagar innan FN med flyg lyckades fälla sina filter.

— Katastrofens fulla vidd dröjer det innan vi kan överblicka, säger Peter Hjukström på Afghankommitténs kontor i Stockholm.

Anders Davidson

Smygande svält hotar hazarerna

Svältkatastrof hotar hundratusentals invånare i det fattiga Hazarajat i centrala Afghanistan.

Hazarerna har drabbats av omvärldens glömska trots de svårigheter folket lever med.

Det är bland hazarerna som milisgrupper i den allians som bekämpar talibanerna, rekryterar sina styrkor. Sedan sommaren genomför talibanstyrkorna en blockad mot regionen.

De hjälpsändningar som nått den isolerade och inringade regionen täcker endast en bråkdel av behovet, uppskattat till ett minimum av 7 000 ton.

De knapphändiga nyhetstelegrammen i början av mars ta-

lar om att den närmaste tiden kan 40 000 människor komma att duka under.

Och ännu har FN inte kunnat matbomba Bamiyan och omkringliggande områden.

— Den resoluta hjälpen till jordbävningsoffren visar att det skulle gå — om viljan fanns, hävdar Peter Hjukström, förbundssekreterare på Svenska Afghanistankommittén.

Vid normala naturkatastrofer tycks finnas en beredskap som sätter den internationella hjälpapparaten på benen, men inför en organiserad svält som denna står världssamfundet åter handfallet.

— Efter den välvilja våra insatser mött och det stöd allmänheten givit oss i samband med jordbävningen ska vi nu på nytt

FOTO: ANDERS DAVIDSON

I det storslagna Hazarajat bortom bergen är de fattiga vinterförådrarna på upphållning. Den inringade befolkningen väntar på hjälpsändningarnas ankomst, annars drabbas de av svält.

försöka rikta omvärldens uppmärksamhet mot denna tysta katastrof.

I ett uttalande från i höstas tvekar kommittén inte att be-

teckna den smygande svälten i Hazarajat som ett humanitärt lågvattenmärke i Afghanistans moderna historia.

Anders Davidson

*O Hazarajats segerrika armé,
Må dina fienders bringor bli dina gevärspipors måltavla.
Du är vinnaren, den segrande,
Gud är med dig.
Mina nattliga böner och gryningsklagan,
och barnen som säger "Åh Herre, Åh Herre!"
och de förtrycktas tårar och suckar är med dig.*

Humera Rahi.

Att raderna är författade av en hazar kommer knappast som en överraskning. Den etniska minoritetsgruppen hazarerna, från Hindukush i centrala Afghanistans mest otillgängliga delar, skryter ofta med att vara ättlingar till Djingis Khans trupper. I två år har de lett en allians av Afghanistans etniska minoriteter i en blodig kamp mot talibanerna, som kontrollerar det mesta av landet.

Men poeten är ingen ärrad, skäggig soldat, utan **Humera Rahi** är en kvinna, lärarinna och mor som tjänar hazarernas sak på sitt eget sätt:

— Hon är den mest välkända kvinnliga poeten bland hazarer. Man skulle kunna kalla henne för vår nationalpoet, säger en lärare vid Bamian University, som Rahi varit med och grundat.

Rahi skriver i den asiatiska episka traditionen, hennes dikter blandar ett shiamuslimskt bildspråk och refererar ofta till uråldriga slag som utkämpats av muslimer i Arabien.

Rahi krigar med orden

En vintereftermiddag nyligen, med temperaturer kring 10 grader nedanför fryspunkten, förbereder sig Rahi inför en föreläsning i en iskall lektionssal på universitetet. Hon är klädd i flera lager tröjor, sockor, tjock yllesjal och svart rock. Men innan hon hinner börja ber studenterna henne att läsa någon ny dikt. Hon ler och accepterar, och reciterar rader ur en krönika över hazarernas senaste strider mot talibanerna.

Samma rader lär sig hazara-kämparna utantill, och reciterar för sig själva när de ger sig in i närstrid med talibanerna, t ex runt staden Mazar-i-Sharif.

Rahi skriver dock inte bara om krig, utan skildrar även Hazarajats karga landskap i trolska dikter. Hon började skriva på

dari — den persiska dialekt som hazarerna talar — för 30 år sedan, och har publicerat sig i litterära tidskrifter i Iran, Pakistan och före kriget även i Afghanistan. I skarp kontrast till talibanernas förbud mot kvinnor inom utbildningsväsendet, arbetslivet och offentligheten, döljer Rahi varken sin kvinnlighet eller sitt moderskap i dikterna:

Min son försvarar de rättfärdigas skyttegravar.

*Var hans vakt, giv honom styrka
Så att varje skott och kula från hans
gevär*

Genomtränger de hämndlystna främlingarnas stridslustna bröstkor

— Många kvinnor har flytt Kabul på grund av talibanernas attityd mot kvinnor, och de ville fortsätta med sin utbildning, så vi startade ett universitet, säger Rahi.

Det nya Bamian University håller till i enkla byggnader av lera och tegel, och har 300 studenter och 16 lärare. Rahi själv studerade också i Kabul innan bannlysningen. Rahi kan inte se någon omedelbart förestående lösning på svårigheterna som plågar landet, men hon överger inte sina förhoppningar:

— Jag kommer att fortsätta skriva dikter om kriget tills det blir fred, och sedan ska jag skriva om vårt vackra land.

Ahmed Rashid

© Far Eastern Economic Review
Översättning och bearbetning:
Zac O'Yeah

Romeo och Julia i Karachi

Bara fängelset tycks kunna rädda 16-åriga Rifat Afridis liv.

Just nu sitter hon bakom galler efter att ha gett upp en två veckor lång flykt och överlämnat sig till polisen. Och hennes liv hänger på att hon får stanna där, för familjen har redan skjutit ner hennes älskade i domstolen.

Rifat är dömd till döden av ett råd pash-tuniska åldermän, och hela släkten har accepterat åldermännens dom. Idag talar hennes egen far, **Jabbar Afridi, 79**, om sin dotter som om hon redan vore död. Hennes brott: hon vanärade sin familj och klan genom att rymma med sin älskare och gifta sig med honom, i stället för att acceptera den man som fadern valt ut.

Dramat skulle inte ha väckt någon uppmärksamhet alls om det inträffat i gränsområdet till Afghanistan där pashtunerna skipar egen rättvisa utan myndigheternas inblandning. Här mördas årligen tiotals kvinnor av bröder och släktingar, vilka hyllas av omgivningen för att ha upprätthållit familjens heder. Här bestämde ett åldermannaråd i fjol att en våldtäktsman skulle slippa straff på villkor att han gifte sig med sitt offer, en liten 12-årig flicka. Här finns ett ordspråk som säger att en kvinna bara lämnar sitt hus två gånger i hela sitt liv: En gång för att gå till sin makes hem och en gång för att bäras till gravplatsen.

Våldsamma kravaller

Men Rifat bor inte uppe i bergen, utan i Karachi, Pakistans största stad med 14 miljoner invånare — och där har kärleksdramat utlöst våldsamma kravaller med två dödsoffer, 30 skadade och en transportstreck som lamslagit hela staden.

Rifat försvann sent en kväll i början av februari i en taxi tillsammans med **Kanwar Ahsan, 31**, som tillhör en annan etnisk grupp, mohajirerna. De höll sig en kort period gömda hos Ahsans vänner i Rawalpindi, en medelstor stad i norra Pakistan. Rifats familj hävdade in i det sista att hon kidnappats, men grannarna visste bättre. Skvallret fick åldermännen att samlas och döma båda till döden. Det var som att tända eld på en krutdük.

Mohajirerna, muslimer som flydde Indien vid delningen 1947, är Karachis största etniska grupp, och pashtunerna den näst största. Etniska konflikter mellan dem har krävt hundratals liv de senaste åren.

Foto: AP

Den svårt skadade Kanwar Ahsan bärs ut från domstolen i Karachi sedan släktingar till hans fru försökt skipa "rättvisa" på egen hand.

Blotta tanken på att en mohajir kunnat rymma med Rifat gör pashtunerna rasande:

—Det hade varit bättre om jag och hela familjen hade dött innan det här hände, säger pappan till tidningen *The Dawn*.

Efter två veckor på rymmen greps Ahsan av polisen och några dagar senare gav Rifat upp — men då hade de redan hunnit ingå äktenskap. I polisförhör har Rifat erkänt att hon följde med sin älskare frivilligt eftersom hon var rädd för den make som valts ut åt henne och absolut inte ville gifta sig med denna.

Sköts med tre skott

Enligt lagen kan båda dömas till livstids fängelse för äktenskapsbrott (om det kan bevisas att Rifat redan var trolövad med den andre mannen), men släkten kan komma att utkräva ett betydligt hårdare straff innan någon dom kan verkställas.

I början av mars sköts Ahsan ned med tre skott inne i domstolsbyggnaden i Karachi och även de polismän som skulle eskortera honom till rättegången blev skottskadade. Bland de 10 angräparna som arresterades omedelbart efter dådet fanns en av Rifats bröder samt den make som familjen valt ut åt henne, och dessa tycks ha legat i bakhåll kring rättsalen.

När denna text går i tryck har Ahsan, efter två veckors intensivvård, fått lämna sjukhuset. Strängt bevakad fördes han till hemlig ort. Pashtunerna kräver att Rifat ska skickas hem så att hon kan straffas enligt klanens oskrivna lagar:

—Traditionen kräver att flickan ska dödas, fastslår Sultan Khan, medlem i åldermannarådet.

**Bo Gunnarsson (Karachi)
Zac O'Yeah (Stockholm)**

I kulturstaden Calcutta igen

– en intensiv kärleksförklaring från Lars Eklund

Tillbaka i Calcutta. Det är tre år sedan jag var här sist och staden har i mycket förändrats, tunnelbanan har revolutionerat kommunikationerna i staden och den liberaliserade ekonomin har inneburit att utländska bolag, med Coca Cola i spetsen, åter etablerat sig, och att det ute i bostadsområdena överallt upprättats hygieniska franchising-butiker som säljer Arambaghs färdiggrillade kycklingar och Monginis kakor och tårter.

Allt fler kör egen motorcykel eller bil – indisktillverkade Maruti, Tata Sumo och Ambassador eller utländska märken som Ford och Mercedes, vilka numera kan köpas till överkomligt pris sedan skyddstullarna på uppemot 100 procent kraftigt sänkts. Den våldsamt ökande trafiken bidrar därmed till att ytterligare förvärra de redan tidigare gigantiska problemen med luftföroreningar.

TV som tills för inte så många år sedan var ett nöje förbehållet de rika finns nu i så gott som alla hem, och utbudet består inte längre bara av de dödligt tråkiga sändningarna från det statskontrollerade TV-bolaget Doordarshan. Utvecklingen går explosionsartat, och nu är det kabel eller parabolantenn som gäller, 30-40 kanaler, och all social aktivitet i hemmen kretsar kring TV:n. Så fort man som gäst besöker någons hus sätts TV:n på.

Hemma är det dagarna i ända ett evigt zappande mellan hindifilmer på ett otal indiska reklamkanaler, cricket mellan Australien och Sydafrika på sportkanalen, Pop-Eye (Karl-Alfred) på Cartoons Network, nyheter från BBC och CNN eller för den nyfikne till och med möjlighet att spana in TV från Pakistan, Kina och Indonesien! Indiska staten har helt förlorat möjligheten att styra folks titande, och även Doordarshan har i dagarna tillerkänts autonomi som innebär en självständigare nyhetsbevakning och mindre av devota hyllningar till

de politiker och de partier som för dagen styr landet.

Men förändringarna till trots består Calcuttas charmfulla utstrålning. Vardagslivet i de myllrande basarerna och de stilla gränderna i bostadsområdena bortom de avgasmättade genomfartsgatorna, den absoluta friden som kan upplevas bland pilgrimer och vanliga flannörer på strandpromenaden längs Ganges, och den för Calcutta så karakteristiska blandningen av gammalt och nytt, fult och vackert, fattigt och rikt, heligt och profant gör att staden fortfarande känns mera mänsklig att leva i än de

Förändringarna till trots består Calcuttas charmfulla utstrålning

andra större städerna i Indien.

För bengalerna är dessutom addan ett sympatiskt begrepp som man inte kan leva utan. Det är en anspråkslös social samvaro på café efter jobbet eller hemmavid i skymningstid, då man i kretsen av vänner eller familjen diskuterar politik, film

och litteratur, skrattar och skojar eller rätt och slätt skvallrar om folk, över många koppar te eller kaffe och därtill indiska piroger, singaras. Dagen är inte komplett om man inte får sin adda, och det är också det jag saknar mest av allt när jag återvänder till Sverige.

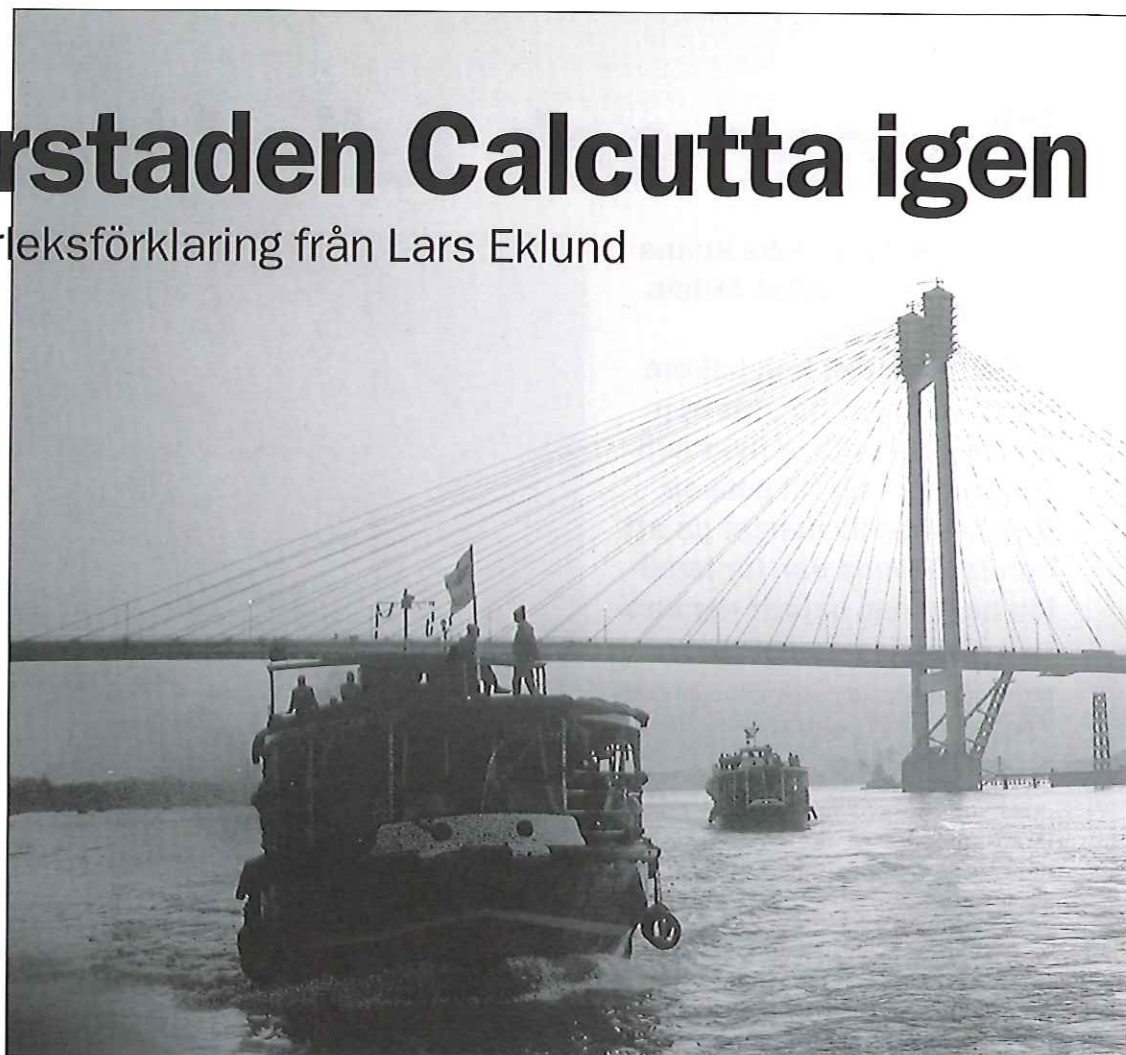
Vintern har i år varit osedvanligt kall och regnig i Calcutta. Normalt brukar januari månad vara som en behaglig svensk sommar, soligt och cirka 25 grader på dagen. Men i år har vädret inte varit sig likt. Regnet har fallit dagar i sträck, nästan som under sommarens

monsunperiod, och en dag steg inte temperaturen till mer än 15 grader, kallt med tanke på att det inte finns värme i husen.

Men kulturlivet har inte påverkats av vädret. Vintersäsongen är traditionellt den tid på året då de kulturella aktiviteterna flödar. **Ravi**

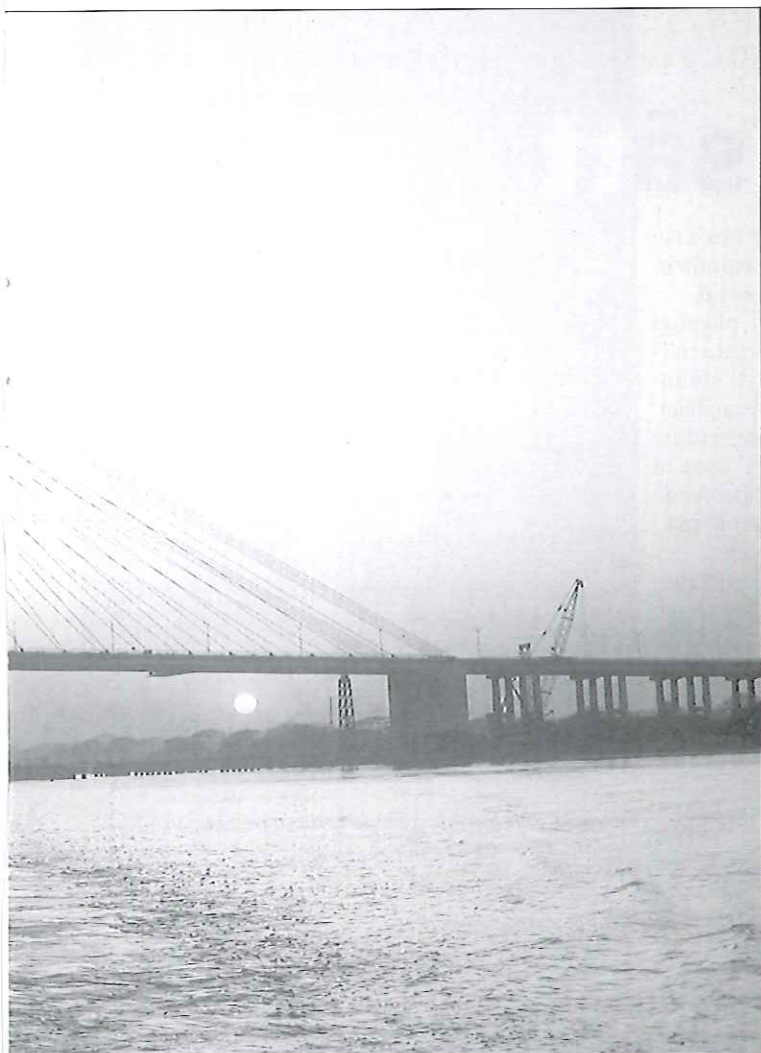
Shankar, Ali Akbar Khan och andra ryktbara artister har regelmässigt brukat komma till Calcutta och ge konserter inför fullsatta hus i Calcutta om vintern. I år hölls för 45:e året i rad i slutet av januari Dover Lane Music Conference, uppkallad efter den gata i södra Calcutta där man under nästan en vecka genomför konserter som varar hela nätterna igenom, med en lång rad av den indiska klassiska musikens yppersta företrädare, vokalt såväl som framförd på sitar, sarangi, sarod och tabla. Årets mest kända namn var shehnai-mästaren Ustad Bismillah Khan.

Och den 28 januari drog årets upplaga av den stora bokmässan, Calcutta Book Fair, i gång på Maidan, det jättelika grönområdet mitt inne i Calcuttas centrum. Världens publikmässigt största bokmessa som, till skillnad mot motsvarande europeiska bokmässor, i första hand vänder sig till den litteraturläskande allmänheten, som här ges möjlighet att köpa böcker till förmånligt mässpris. Alla indiska förlag och en lång rad utländska, i synnerhet från England och

Stilla flyter Hooghly under Calcuttas nya profil, bron Vidyasagar Setu.

Frankrike, finns här företrädda och under 11 dagar besöktes årets mässa, den 23:e i ordningen, av drygt två och en halv miljoner människor.

Besöksrekordet för en enskild dag slogs den 1 februari. Det råkade vara allmän helgdag, firandet av den i Calcutta synnerligen populära gudinnan Saraswati, konstens, undervisningens och litteraturens speciella skyddsgudinna. Samma dag hölls liksom tidigare år en litterär manifestation i form av demonstrationståg från skilda platser i staden, som strålade samman framför bokmässan.

En kväll besökte jag konserthuset Kala Mandir på Shakespeare Sarani (Shakespeare-gatan), där den åldrande Amala Shankar gav en av sina numera sällsynta dansföreställningar, med anledning av 25-årsjubileet som manipuridansmästaren Bipin Singhs dansinstitut Manipuri Nartanalaya firar i år. Amala Shankar är änka efter Uday Shankar, den store förnyaren av indisk dans som på 1930-, 40- och 50-talen turnerade jorden runt, också till Sverige. Amala har en dans-

trupp som för arvet efter Uday Shankar vidare.

En annan kväll tog jag som vanligt tunnelbanan hemifrån Belgachia ner till stan, och steg av på stationen Rabindra Sadan, vars väggar är prydda med målningar och dikter av stadens store son, författaren och allkonstnären Rabindranath Tagore, belönad med Nobelpriset i litteratur 1913. En kort promenad och så kommer man till konserthuset med samma namn som t-banestationen.

Därinne gavs en dubbelkonserter. Först spelade den bengaliske trubaduren Suman Chattopa-dhyay, som i sina visor till gitarr och synt gisslar dagens missförhållanden, och som är omåttligt populär i dagens Calcutta. Därefter framförde Mamata Shankar Ballett Troupe sitt senaste dansdrama "Agni". Den professionella dansgruppen som en stor del av året turnerar runt om i världen och som två gånger varit i Sverige, 1987 och 1990, leds av Chandrodoy Ghosh och Mamata Shankar, den sistnämnda dotter till Uday och Amala Shankar och förutom som danserska känd i Indien

också som filmstjärna, bl a i flera av Satyajit Rays filmer.

Alldeles intill Calcuttas stora konserthus Rabindra Sadan ligger konstakademin, Academy of Fine Arts, och i dess hörnal var jag en lördagseftermiddag inbjuden att se på bengalisk teater. Inte jatra, traditionell folkteater som brukar framföras nätterna igenom under de stora hinduiska festivalerna, men väl den europeiska form av teater som sedan 1800-talet är väletablerad i Calcutta.

Regissören Aloke Deb hade tagit sig an Manoj Mitras pjäs "Darpaner Saratshash", ett känsloladdat historiskt drama som handlar om hur den första kvinnliga teateraktrisen i Indien, en före detta prostituerad, år 1872 engagerades för att spela huvudrollen i vad som kom att bli en av de mest berömda bengaliska teaterföreställningarna någonsin, Neel Darpan (om det folkliga upproret mot de brittiska indigoplantageägarna), och det våldsamma motståndet från dåtidens inflytelserika kretsar mot detta oerhörda etiketsbrott att anlita en kvinna för skådespel. Det hela slutade i tragedi, men banade likväl vägen för att teatrarna öppnades för fler kvinnliga skådespelare.

Konstakademin ligger omgärdad av andra paradbyggnader. Till höger ligger S:t Paulskatedralen, och tvärs över gatan ligger Victoria Memorial, det väldiga marmorpalats som britterna lät anlägga i början av 1900-talet för att försöka överglänsa mogulkejsarnas mästerverk, gravmonumentet Taj Mahal i Agra. Länge sågs

Victoria Memorial som en gökunge i Calcutta, en hyllning till den kolonialregim ur vars grepp Indien slapp 1947. Men numera ses palatset som en integrerad del av kulturarvet och sedan 1990, då Calcutta firade sitt 300-årsjubileum, inryms i Victoria Memorial inte bara samlingar av målningar och skulpturer från kolonialtiden utan också i en ny avdelning en oerhört ambitiöst och väl genomförd stadshistorisk samling som dokumenterar stadens historia fram tills våra dagar.

Sedan man genat genom det lummiga kvarteret bakom konstakademin ackompanjerad av en skrånande kaka-foni av kråksång från träden kommer man till en betydligt modernare kulturinstitution, nämligen det förnämliga filmpalatset Nan-dan som drivs av delstatsregeringen. Med sina tre salonger är det den enda biografen för seriös film i Calcutta. Under januari månad har man haft en välbesökt festival med nya brittiska filmer, samtidigt som Sandip Rays filmatisering av fadern Satyajit Rays populära detektivhistorier om hjälten Feluda gått för fulla hus. Sandip Ray spelade först in Feludahistorierna för TV som en serie i flera avsnitt, men han har nu klippt ihop dem till en långfilm.

Satyajit Ray, Indiens internationellt mest ryktbara filmregissör, avled 1992 men hans arv förvaltas varmt. På tredje våningen i Nandan är Satyajit Ray-arkivet inrymt och arkivarien Lakshman Ghose berättar

VÄND!

FOTO: LARS EKLUND

I logen efter en lyckad föreställning. Mamata Shankar Ballett Troupe förvaltar arvet efter Uday Shankar, den indiska dansens förnyare.

Tagore på nytt sätt

Ingen besökare till Bengalen, om det så är till Calcutta och Västbengalen eller till Bangladesh, undgår att märka hur betydelsefull författaren **Rabindranath Tagore** är ännu i denna dag, fast det är 57 år sedan han avled i sitt paradisiska friluftsuniversitet Shantiniketan, norr om Calcutta. Hans musik framförs dagligen i radio, TV, på musikskolor, i konsertlokaler och i hemmen.

Men precis som är fallet på andra håll i världen med stora konstnärer som hyllas efter sin död har det uppstått en ortodox kring Tagores verk, som känns fel när det handlar om en man som under sin livstid var en fritänkare av stora mått och som experimenterade med konstarter av skilda slag och som i sin musik vävde samman stildrag från olika håll.

Många har dock känt sig kallade att förvalta Tagores arv precis som han lämnade det. Vilket i och för sig är en aktningvärd insats. Rättigheterna till hans litterära verk administreras av Rabindra Bharati-universitetet, som ser till att Tagores böcker alltid finns i nyutgåvor, och ett flertal musikinstitut, främst i Calcutta, lär ut hans musik och sånger till ständigt nya generationer av bengaliska ungdomar. I skivaffärerna finns en uppsjö av inspelningar med rabindrasangheet, Tagores sånger, framför allt med de tre legendariska rabindrasangheet-artisterna, numera avlidne **Hemanta Biswas** och så de två kvinnliga kulturpersonligheterna **Suchitra Mitra** och **Kanika Bandopadhyay**.

Deras tolkningar av Tagore har legat till grund för nästan alla andra inom branschen, och genom de institut där de undervisat har det mer eller mindre spikats hur musiken ska låta. Tusentals studenter har genom åren lärt sig att låta som kopior av mästarna och det viktiga har blivit formen. Oändliga diskussioner har förts kring frågan vilka instrument som ska vara tillåtna att ackompanjera Tagore-sången till, och om det i dag så populära harmoniet, hand-

orgeln, hör dit eller om man ska hålla sig till stränginstrumentet veena som på Tagores tid.

Men nu händer det plötsligt spännande saker. I Calcutta träffade jag nyligen ett nytt stjärnskott inom rabindrasangheet, **Pijush Kanti Sarkar**, som väckt stor uppmärksamhet de senaste åren. Han är självlärd, oberoende av de etablerade institutionerna - och därför illa sedd av dem.

Sarkar, som bor med sin familj i en enkel lägenhet i stadsdelen Belgachia i norra Calcutta har inte mycket till övers för de "godkända" artisterna, de som till varje pris försöker låta så som man tror att Tagore själv skulle vilja ha sjungit sångerna. I stället för renlärighet satsar han på känsla och inlevelse, och utifrån sin förståelse av det poetiska innehållet i sångerna gör han sin egen mycket varma och personliga tolkning.

Ingen mekanisk sång

När han sittande på sin säng härmar en av de etablerade Tagore-sångarnas, **Shantidev Ghosh**, sätt att sjunga och sedan direkt efteråt ger sin egen tolkning av den underbart vackra Tagore-dikten "Kalo Mey" (Svarta flicka), hör man den oerhörda skillnaden mellan Ghoshs mekaniska sätt att framföra sången på och Sarkars fullständiga assimilering av form med innehåll.

I en annan Tagore-dikt, "Bishu Bina Robi", visar Sarkar på sin enastående talang. Musiken till sången har Tagore komponerat med två inspirationskällor, i en sydindisk raga har han vävt in inslag av **Beethoven**, och det anses allmänt vara en av Tagores vackraste men mest svårsjungna sånger. Andra artister brukar fuska med ragaavsnitten och hålla sig till fasta toner,

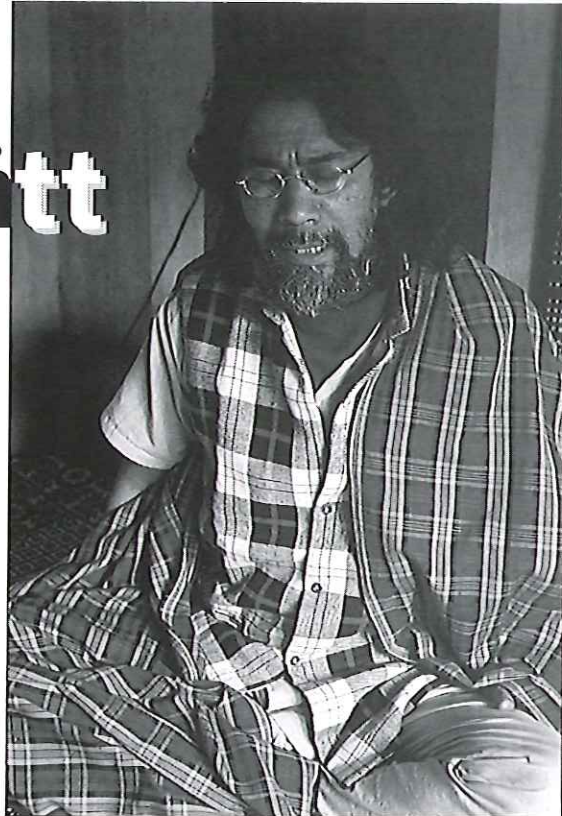

FOTO: LARS EKLUND

Pijush Kanti Sarkar gör oortodoxa och känsloladdade tolkningar av Tagores sånger. Inte helt okontroversiellt.

men Sarkar följer kompositionen och sjunger varenda kvartston i de snabba upp- och nedgångarna klockrent.

Genom sitt annorlunda och mera känsloladdade sätt att sjunga Tagore på har han populariserat rabindrasangheet och fört musiken ut ur medelklassens salonger och konserthus. Häromåret sjöng han inför en jublande publik på 10 000 personer på Jadavpurs stadium i Calcutta, och under turnéer i USA och England har han väckt enorm respons bland andra generationens bengaliska emigranter, som nära nog glömt bort föräldragenerationens portalfigur Rabindranath Tagore.

Det är bara att hoppas att Pijush Kanti Sarkar också kommer till Sverige. Med eller utan sonen **Pushpal**, som brukar ackompanjera faderns sång på det i sammanhanget udda instrumentet gitarr.

Lars Eklund

FOTO: LARS EKLUND

Filmregissören Sandip Ray i sitt kombinerade arbets- och sällskapsrum på Bishop Lefroy Road.

FORTS.

att han har fullt upp med att bistå intresserade cineaster på besök, däribland en hel del svenskar. I montrar kan originalmanus och andra attiraljer från filmproduktionerna studeras, och det ges möjlighet att på video se alla Rays filmer, alltifrån genombrottet med **Pather Panchali** 1955.

En utomordentlig service, som jag gärna utnyttjar innan jag framåt kvällskvisten tar mig från Nandan de få kvarteren bort till Bishop Lefroy Road

och knacker på hemma hos Sandip Ray. Han bor kvar i samma lägenhet som hans pappa flyttade in i på 40-talet innan han började göra film - och han fortfarande arbetade som reklamtecknare på dåtidens främsta annonsbyrå i Indien, D J Keymers. Där han lärdes han upp i yrket av min egen svärfar **Annada Munshi**, som vid den tiden var Indiens ledande commercial artist.

Tillsammans med andra besökare som också kommit

hem till Sandip Ray denna kväll sitter vi i hans kombinerade arbets- och sällskapsrum och dricker te, pratar om årets bokmessa, om kommande filmprojekt, om gemensamma bekanta.

Efter några timmar återvänder jag hem till Tala Park i norra Calcutta, med den smidiga tunnelbanan genom denna fantastiska kulturstad, som jag älskar intensivt.

Lars Eklund

Minskadad elefant turistattraktion på Sri Lanka

Kriget drabbar också djuren

Inte bara människor lider i inbördeskrigets Sri Lanka.

Även djuren drabbas hårt.

Många vilda och tama djur skadas och dör i kriget. Inte minst av landminor.

För ett år sedan trampade sexåriga elefanthonan Sama på en landmina. I det ögonblick hennes högra framben trasades sönder av explosionen förändrades hennes liv för alltid.

Att Sama klarade sig undan med livet i behåll är ett smärre under. De flesta elefanter som skadas av minor dör, men Sama räddades och transporterades till Elefanthemmet i Pinnawela, som är en av Sri Lankas populäraste turistattraktioner. Tack vare omvårdnad och medicinering är Samas liv idag utom fara.

Många av de 56 elefanterna i Pinnawela kommer från de krigsdrabbade norra och östra delarna av Sri Lanka där hårda strider rasar mellan regeringstrupper och den tamilska separatistgerillan, Tigrarna.

När de andra elefanterna på eftermiddagen får gå till floden för att svalka sig, står Sama ensam kvar. Fastkedjad. Hon svänger fram och tillbaka med huvudet – ett tydligt tecken på psykisk ohälsa hos elefanter.

Biträdande parkföreståndaren **Ratnayake** är medveten om Samas problem och medger att det vore bäst för henne om hon fick vara med de andra elefanterna.

Men Sama haltar svårt och rör sig inte som en frisk elefant, därför blir hon jagad och biten av andra elefanter när hon får gå lös.

– Förut hade hon en protes som gjorde att hon kunde gå som vanligt, men hon har växt ur den, Ratnayake.

Sri Lankas vilda elefanter blir allt färre. Det är inte bara kriget som gör livet svårt för dem. Elefanternas livsrum, djunglerna, krymper ständigt. Djunglerna tas i anspråk för nya odlingar, fabriker och bostadsområden.

Dör av elchocker

Många elefanter dödas i trafiken, andra dödas när de springer in i de elstängsel som ska skydda landsortsbefolkningen mot vil-

FOTO: OLLE MELKERHED

Sexåriga elefanthonan Sama har fått sitt högra framben bortsprängt av en trampmina. Hon räddades och fördes till Elephant Orphanage i Pinnawela.

da elefanter. Egentligen är det meningen att elefanterna bara ska bli skrämde av elchocken, men ofta avlider de.

Flera av elefanterna i Pinnawela har kommit hit för att de ställt till oreda i byar i närheten av olika djungler. Inte sällan dödas människor av elefanter på Sri Lanka – det är en naturens protest mot den framträngande civilisationen.

Samas skada gör sig påmind hela tiden. Hon kan inte som de andra elefanterna

sparka loss bitar från träd och grenar för att äta, utan måste gnaga loss små bitar.

– Sama skulle behöva en ny protes, men det finns inte pengar till det, säger Ratnayake.

Och landminorna skördar ständigt nya offer bland oskyldiga. Minor gör inte skillnad mellan vän och fiende, soldat eller djur.

Johan Mikaelsson

Skogsskövlingen största hotet

Det finns i dagsläget ungefär 4 000 vilda elefanter på ön, enligt Sri Lanka Department of Wildlife Conservation. I början av 1800-talet fanns det nästan 20 000 vilda elefanter, men i slutet av det förra se-

klet var antalet nere i 2 000. Många elefanter tillfångatogs och exporterades av portugisiska och holländska kolonistörer. Engelmännerna fattade tycke för nöjesjakt. Britterna såg också elefanter som

skadedjur och sköt dem när de kom in på plantagen.

En vuxen elefant äter mer än 150 kg gröna växter per dag. De äter gärna de näringsrika grödor som människorna odlar och det uppstår därför ofta konflikter med människor, där elefanter skjuts ihjäl

eller människor trampas till döds.

Tjuvjakt för elfenbenets skull förekommer, men är inget stort problem eftersom endast 6-7 procent av hanelefanterna har betar. Vad som kan skapa obalans mellan könen är att det främst är hanelefanter

VÄND!

Fruktlös kampanj mot landminor

Sri Lankas regering har inte skrivit på några avtal som innebär minskad användning av landminor, trots påtryckningar både internationellt och nationellt.

Och den lär heller inte göra det. Såväl regeringen som Tigrarna är beroende av minor i krigföringen.

Inter-religious Peace Foundation, en sammanslutning av 1000 organisationer på Sri Lanka, samlade förra hösten in namnunderskrifter mot landminor. Över en miljon lankeser skrev under en vädjan till regeringen och LTTE om att förbjuda tillverkning, lagring och försäljning av landminor.

Kraven hörsammades inte. Ett förbud mot minor är uteslutet på Sri Lanka, trots den internationella anti-min-kampanjen och den tyngd frågan fick genom utdelningen av förra årets fredspris.

Sri Lankas ambassadör i Stockholm Alfred K David ler besvärat när han får frågan om Sri Lankas regering kan skriva under avtal mot minor.

Obehaglig fråga

– Jag vet inte. Det är en obehaglig fråga du ställer till mig. Jag tror att vi, precis som USA, har reserverat oss mot det, eftersom minor används i kriget och Tigrarna använder minor, säger Alfred K David.

Regeringstrupperna återtog kontrollen över Jaffna i december 1995. Den militära aktionen orsakade kaos och stort lidande för civilbefolkningen. En halv miljon människor tvingades fly hals över huvud när regeringen satte in flygbombning och artilleri mot Jaffna som medel för att erövra staden.

När människorna så småningom började återvända till Jaffna stötte de på nya problem. Förutom att tamiler i Jaffna nu känner en ständig rädsla för regeringens säkerhetsstyrkor, kan de inte röra sig fritt utan att riskera att lemlästas av nedgrävda minor.

"Brottslig nonchalans"

I ett försök att bromsa arméns framfart begravde LTTE mängder med minor. Dessa

FORTS.

som ger sig in på planteringar och blir skjutna.

Elefantproblemets kärna är de krympande djunglerna. I början av seklet bestod Sri Lanka till 70 procent av skog, nu är det endast 20 procent. Regeringen tillåter forfa-

rande oplanerad skövling av skog och har ingen långsiktig planering för en hållbar ekologisk utveckling.

Elefanterna är inte medvetna om människornas nya gränser till civilisationen. De rör sig i samma spår som elefantflocker alltid gjort.

Källa: Jayantha Jayewardene

minfält som omgärdar Jaffna är, drygt två år efter att armén intog Jaffna, fortfarande öröjda. Kostnaderna för att röja minfält är mycket höga.

Armén har inte heller röjt de egna minfälten. University Teachers of Human Rights (Jaffna) har synpunkter på arméns arbete: "Minor som har lagts ut av armén är ofta lättare att lokalisera, och att armén

nonchalerar röjningsarbetet är brottsligt", skriver organisationen i en rapport. Myndigheterna kritiserar av organisationen för att de visat sig strunta i säkerheten för de människor som återvänt till Jaffna.

Johan Mikaelsson

Elefanterna på elefantfosterhemmet i Pinnawela tar ett dopp i floden.

FOTO: OLLIE MELKERHED

Barnen på Sri Lanka löper stora risker så länge vare sig Tigrarna eller regeringen vill minska användandet av minor.

FOTO: OLLE MELKERHED

Sri Lanka bara en bricka i amerikanskt maktspel

USA får köpa mark på Sri Lanka.

De beryktade Gröna baskrarna utbildar armén och Sri Lankas regering handlar amerikanska vapen.

USAs stämpling av LTTE som terroristorganisation är en annan del i utbytet mellan regeringarna. USAs agerande gynnar inte en fredlig lösning av konflikten.

Sri Lankas regering för ett aktivt krig på alla fronter mot LTTE, Liberation Tigers of Tamil Eelam. Propagandakrigföringen är inte minst viktig. Regeringen hoppas att det ekonomiska stödet till Tigrarna ska minska genom att propagera för att anhängarna ska stämplas som terrorister. Utrikesminister Lakshman Kadirgamar besökte Washington i oktober förra året och tog en viktig seger när han förmådde USA:s regering att sätta upp LTTE på dess lista över terroristgrupper.

– Vi försöker göra insamling av pengar till terroristorganisationer svårare och förbjuder terrorister att vistas på vårt territorium. Vi råder andra länder att som vi ändra lagstiftning. Genom att stadigt reducera grogrunden för terrorism kan vi hoppas att först göra terrorister utrotade och slutligen helt utrotade, sa USAs utrikesminister Madeleine Albright. Frågan kommer emellertid att prövas på nytt i domstol. En före detta senator har överklagat kriminaliseringen av Tigrarnas civila grenar, exempelvis barnhemsverksamheten. Tvistefrågan handlar alltså inte om LTTE är en terroristorganisation eller det tamilska folkets berättigade motstånd mot en rasistisk singalesisk statsmakt.

Ingen lösning i sikte

Med det politiska utspelet kan USA kamma hem ekonomiska och militärstrategiska fördelar. Beslutet gör inte att Sri Lanka kommer närmare en fredlig lösning av det etniska kriget. Tvärtom. Att fördöma en av de stridande parterna försvårar bara möjligheterna att nå en varaktig och rättvis fred.

Sedan tidigare finns 29 organisationer på listan. Förutom ett antal islamistiska grupper också några separatist rörelser, bland andra baskiska ETA och kurdiska PKK. IRA finns inte med. Irländarna och deras amerikafödda ättlingar är en stark maktfaktor i USA, vilket tamilerna inte är.

Främsta skälet till beslutet var att Tigrarna har tvångsrekryterat tretton- och

fjortonåringar. Barn under 15 år får enligt FN inte skickas ut i strid. I ett land präglad av statterrorism har Tigrarna utfört politiska mord och bombdåd, som med rätta kan betecknas terroristattacker. Kontentan är ändå att USA sätter egna vinnningar före ett slut på inbördeskriget. Ett allvarligt menat försök att få fred hade innehållit krav på medling.

Tigerledaren Prabhakaran har länge efterlyst en tredjepartsförhandling och hans senaste radiotal tyder på att han kan nöja sig med mindre än en separat stat. Men Sri Lankas regering motsäger sig inblandning i landets inre angelägenheter.

President Kumartunga förefaller inte vilja göra verklig-

het av uttalandet att hon kan tänka sig att ta hjälp av utomstående för att få till stånd samtal med Tigrarna. Och FN:s säkerhetsråd finner sig i att konflikten fortsätter, för det femtonåriga kriget har inte ens varit uppe för diskussion i rådet.

Vita män i armén

USA har köpt 300 hektar mark på Sri Lanka. Ön är en strategiskt viktig utpost i den Indiska Oceanen. Amerikanerna har en radiostation och det ryktas att radaranläggningar ska byggas. I utbyte får Sri Lanka pengar och vapen, och elitförbandet de Gröna baskrarna utbildar singalesiska officerare i terroristbekämpning och djungelstrid. Tigrarna har sett vita män strida för armén, men Sri Lankas regering dementerar att utlänningar skulle vara involverade i strider.

På morgonen den 15 oktober 1997, en vecka efter stämplingen, sprängde LTTE en kraftig bomb vid nybyggda World Trade Centre i Colombo. Ett tjugotal människor i de närliggande lyxhotellen dödades och cirka 100 skadades. Krigsreportern för *Sunday Times of Sri Lanka* Iqbal Athas skrev att Tigrarna ville skrämna de officerare i Gröna baskrarna, som vid tidpunkten för bombdådet hyrde ett flertal rum i Galadari.

Amerikanska organisationer har i år kallat hem personal från Sri Lanka av rädsla för Tigrarnas hämnd.

Johan Mikaelsson

"Johnny Mine" har skadat minst 3 000

Det finns ungefär 300 olika modeller av landminor, tillverkade av ett sjuttioal företag i drygt 40 länder. En del utlöses av trådar, andra av fotsteg, men det finns också fjärrstyrda minor. Minorerna konstrueras för att skada antingen genom själva explosionen eller genom kringflygande metallbitar.

I norra och östra Sri Lanka finns stora mängder av den av Tigrarna egenhändigt tillverkade Batta, eller "Johnny Mine", nedgrävda ute i terrängen. Batta ser ut ungefär som en puck och exploderar när den utsätts för tillräckligt stort tryck. Underbenet sprängs sönder om man trampar på den.

Enligt **Gamini Goonetillake**, en kirurg som är specialiserad på att vårda offer för landminor har minst 3000 soldater i armén skadats av landminor. Antalet gerillasoldater som fallit offer för minor är säkerligen mycket högre, men framför allt skördas offren bland civilbefolkningen i de norra och östra delarna av ön.

Indien i väntan på hindu- nationalismen

Hindunationalisterna vann inte som en del befarat på egen hand det indiska parlamentsvalet. Ändå kan BJP genom förhandlingar med andra partier nu bilda regering. Valkampen och den därpå följande kohandeln mellan partierna för att skapa en stabil regering kan verka kaotisk, märklig och skrämmande med allt sitt våld, sina oheliga allianser och korrupta politiker som lyckas bli omvalda. Många har kallat det ett onödigt val, efter en missbedömning från kongresspartiets sida, men det säger likväl mycket om politik och samhällsutveckling i Indien just nu. SYDASIENS utsände medarbetare Staffan Lindberg rapporterar direkt från Indien.

Så var det då äntligen över, och ändå inte. Efter två dagar av intensivt räknande och långa valvakor på TV kom beskedet om dödsläget den 4 mars. Initiativet har flyttat från väljare till valda och därmed till en helt annan

logik än den som gäller när politiker ska ut och fiska röster. Nu är det kohandel som gäller.

För några månader sedan trodde alla att hindunationalismen var på väg att ta makten i Indien. Under de sista femton åren har dess parti BJP med allierade folkrorelser och fackföreningar vuxit

sig allt starkare och redan tagit makten i flera delstater. Så när kongresspartiet i höstas drog tillbaka sitt stöd för den regerande Förenade fronten (FF) var det nog många som trodde att partiets president Sitaram Kesri och hans partikollegor hade blivit skvatt galna. Väljarna ville inte ha val vartannat år, den sittande regeringen uppfattades som ett värn mot hinduisk chauvinism, och Kongressen själv verkade ha förlorat allt stöd bland väljarna.

Nu gick det inte som man kunde tro. BJP och dess allierade blev visserligen största parti med 179 mandat, men det är långt från det antal som krävs för att bilda en regering med absolut majoritet — 272 mandat. Inte ens i sin mer eller mindre oheliga valallians med det stora tamilska partiet AIADMK och diverse andra partier

Kongresspartiet satte allt hopp på Sonia Gandhi.

Hennes insats gjorde att partiet höll ställningarna i valet bättre än man annars skulle gjort. Den 14 mars belönades hon med att bli utsedd till ny partiledare, då hon efterträdde den förbrukade 82-årige Sitaram Kesri.

TECKNING: NINAN & NILANJAN/INDIA TODAY

Jublande BJP-anhängare drar fram längs gata

när man upp till mer än drygt 250 mandat. Det kan räcka för att med påtryckningar och mutor få en del nyvalda parlamentsledamöter att byta sida, men säkert är det inte, och inte blir den en stabil regering heller.

Kongressen gick också framåt i valet och har med sina allierade småpartier sammanlagt 167 mandat, men det är långt från makten i North Block. De stora förlorarna är den Förenade Fronten, som nästan halverats från 1996 och nu endast har 100 mandat.

Tillsammans har kongresspartiet och Förenade fronten fler platser än vad BJP kon-

orna i Delhi, med partiflaggor och partisymboler – lotusblommor – för att fira framgången i valet.

Foto: RAVEENDRAN/PRESSENS BILD

trollerar. Skulle inte då Kongressen och FF kunna bilda en koalitionsregering; en demokratisk och religiöst neutral front mot "fundamentalismen"?

Men det är inte alldeles enkelt: FF har ju vuxit fram som de små partiernas (vänstern, regionala aspirationer, lågkastpartier etc) protest mot kongresspartiet, som genom åren korruperats och tappat sina ideal. Motviljan mot Kongressen är därför stor. Telugu Desam, det telugu-nationalistiska partiet i Andhra Pradesh har t ex mycket svårt att samarbeta med Kongressen, dess svurna hu-

vudfiende i alla val i delstaten.

Partiledaren Chandrababu Naidu har efter valet deklarerat att han absolut inte kan tänka sig att stödja en regering ledd av Kongressen, och därmed föll de eventuella förhoppningar som kongresspartiet hyst att få bilda regering med Förenade frontens stöd. Det skulle ha blivit en regeringsbildning lik den föregående, med en koalition på mellan sex och 15 partier, som skulle ha bäddat för en ny instabil konstruktion med åtskilliga motsättningar inbyggda.

Engelsmännen kallar den parlamentariska

situation som nu råder i Indien för ett *hung parliament*, en riksdag utan klar majoritet för något parti eller block. I Indien får man nog hitta på en ännu mer fantasifull term för att beskriva det kaotiska läget. I det indiska *hung parliament* vi nu ser kan allt hända, och varje tänkbar regering blir garanterat instabil, och hålls kanske bara ihop p g a samtliga politikernas rädsla för nyval och folkets dom.

Hur kunde det då gå så här i valet?

Svaret är Sonia-faktorn

Hade det inte varit för Sonia Gandhi hade det troligen gått så som alla trodde. BJP:s

Valresultat till Lok Sabha mars 1998

Bharatiya Janata Party, (BJP)	179	People's and Workers party of India	1
Indian National Congress	141	Haryana Vikas Party	1
Communist Party of India (Marxist)	32	Samajwadi Janata Party	1
Samajwadi Party	20	Janata Party	1
All India Anna Dravida Munnetra Kazhagam, (AIADMK)	18	Sikkim Democratic Front	1
Rashtriya Janata Dal	17	All India Rashtriya Janata Party	1
Telugu Desam Party, (TDP)	12	All India Indira Congress (Secular)	1
Samata Party	12	Manipur State Congress	1
Biju Janata Dal	9	Autonomous State Demand Committee	1
Communist Party of India, (CPI)	9	United Minorities Front of Assam	1
Shiromani Akali Dal	8	Oberoende kandidater	5
Trinamul Congress	7	(bland dem Maneka Gandhi och Buta Singh)	
Shiv Sena	6	Totalt den 10 mars:	539
Janata Dal	6	Ytterligare fyra valkretsar återstår – valen	
Dravida Munnetra Kazhagam, (DMK)	6	är uppskjutna i Udhampur (Jammu &	
Revolutionary Socialist Party, (RSP)	5	Kashmir) tills den 18 mars; i Patna (Bihar)	
Bahujan Samaj Party, (BSP)	5	görs valet p g a betydande valfusk om den	
Pattali Makkal Katchi	4	30 mars; och i Ladakh (Jammu & Kashmir)	
Republican Party of India	4	liksom i Mandi (Himachal Pradesh) har va-	
Haryana Lok Dal (R)	4	len p g a häftiga snöoväder under mars	
Marumalarchi Dravida Munnetra		månad skjuts upp ända tills den 21 juni.	
Kazhagam, (MDMK)	3	Dessutom nomineras till parlamentet två	
Lok Shakti	3	företrädare för den anglo-indiska minori-	
Tamil Manila Congress (M)	3	teten direkt av presidenten.	
All India Forward Block	2	Sammanlagt har det indiska underhuset,	
National Conference	2	Lok Sabha 545 ledamöter.	
Muslim League	2	Exakt information om valresultatet 1998,	
Arunachal Congress	2	valkrets för valkrets, finns på Internet,	
Tamilzhaga Rajiv Congress	1	adress:	
All India Majlis-E-Ittehadul Muslimeen	1	http://alfa.nic.in/lok12/12lsparty.htm	
Kerala Congress (M)	1	<i>Sammanställning: Lars Eklund</i>	

premiärministerkandidat **A B Vajpayee** hade tagit över North Block med pukor och trumpetfanfarer, och Indien hade fått det som måste anses vara en indisk variant av de fundamentalistiska regimerna i den muslimska världen, om än betydligt mindre militant.

Sonia Gandhi, född i Italien och änka efter förra premiärministern **Rajiv Gandhi**, äntrade scenen och spräckte "planen". Från att länge ha vägrat deltaga i politik överhuvudtaget kastade hon sig i december in i valkampen med en personlig turné över hela landet.

På hundratals valmöten med rekordpublik förkunnade hon det som alla de andra i Kongressen och FF borde ha gjort, men inte hade kraft att säga så att folk lyssnade: BJP hotar den sekulariserade och demokratiska samhällsordning som utgjort grunden för det fria Indien i femtio år.

Hon kunde säga att **Indira Gandhi** och **Rajiv Gandhi**, hennes svärmor respektive make, hade offrat livet för denna ordning. Retoriken verkar ha gått hem, folk röstade på Kongressen i långt större utsträckning än vad som förväntades några månader tidigare. Sonia kunde alltså dra röster till det splittrade och demoraliserade partiet, men frågan är om partiet för den skull hade varit regeringsdugligt.

Men det var inte bara Sonia-faktorn som spelade in, utan den hinduiska segern förhindrades också av ett av de mest typiska dragen i indiska parlamentsval för närvarande: Att protestera genom att rösta bort sittande regeringar.

Missnöje med styrande partier

I delstat efter delstat har det regerande partiet eller blocket av partier förlorat i parlamentsvalet. I exempelvis Gujarat, Karnataka och Bihar gynnade detta BJP – i de delstaterna har man inte haft makten – medan det i Maharashtra och Rajasthan blev tvärtom; där har man den lokala regeringsmakten och för den dragit på sig väljarnas missnöje. BJP kan alltså sägas ha kommit till makten för tidigt i vissa delstater, vilket paradoxalt nog gjorde att man nu inte i ett svep kunnat ta över i Delhi.

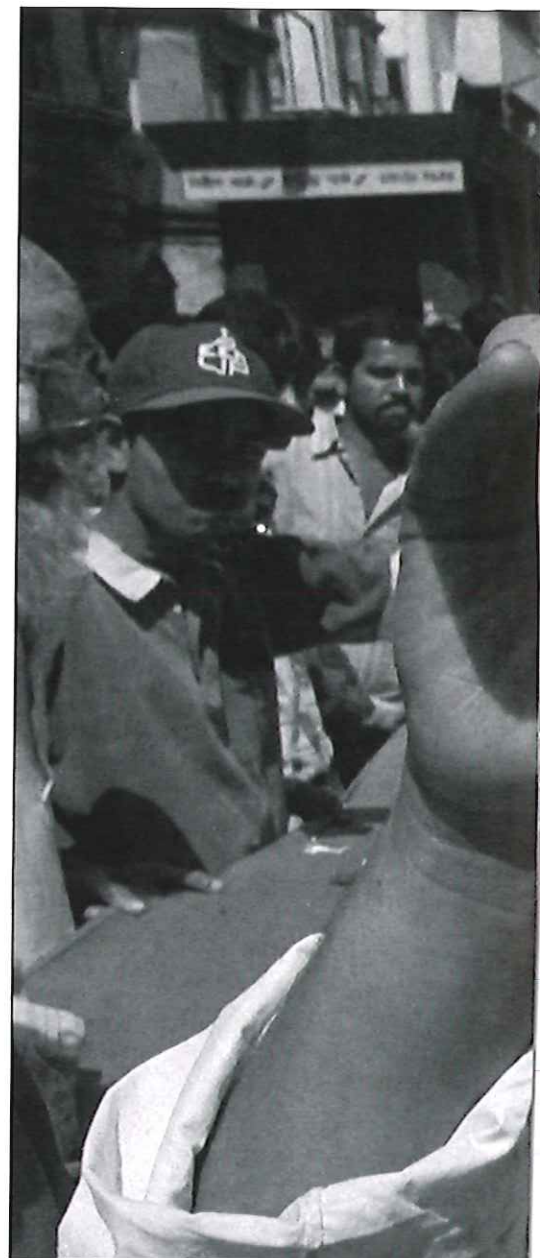
Anledningen är att det är svårt att regera med de förväntningar på ekonomisk utveckling och förbättrad levnadsstandard som finns bland alla dem som ännu inte fått del av de senaste decenniernas relativt snabba ekonomiska utveckling. Hopp om utbildning, urbanisering, jobb i industri- och tjänstesektorn för de allt mer upplysta indiska väljarna, även bland de 400 miljoner som hör till de fattigaste människorna i världen.

Liberalisering och minskande statsbudget gör det inte lättare för en regering att bedriva en socialt rättvis utvecklingspolitik. Marknaden håller på att ta över helt och den är inte automatiskt rättvis – väljarna vill ha en regering som kan styra marknaden. Problemet är bara att de alternativ som erbjuds är svaga, splittrade och utan nationell förankring. Undantaget är möjligtvis BJP.

Korrupta politiker väljs om

Missnöje och protester bäddar för skickliga yrkespolitiker och demagoger. I december 1996 häktades Ms **J Jayalalitha**, f d chefsminister i Tamil Nadu, anklagad för den mest omfattande korruptionen i delstatens historia. Hennes parti AIADMK hade just förlorat stort i delstatsvalet och efterträtts av sin ärkerival **Karunanidhi** och hans parti DMK.

I det nyss avslutade valet till Lok Sabha vann Jayalalitha och hennes allierade 30 mandat av totalt 39 i Tamil Nadu. DMK rätades av väljarna och fick bara 6 mandat.

BJP skulle inte kunna ta över regeringsmakten i Indien om det inte vore för framgångarna också för dess allierade partier runt om i landet. Här anhängare till Trinamul Congress som gör segergester på gatorna i Calcutta. Partiet tog 7 mandat i valet.

FOTO: JOY SHAW
REUTERS
FLT-PICA BILD AB

Folkets missnöje med moralen hos politikerna är en viktig anledning till BJP:s framgångar. Med stöd i en religiös väckelse kräver partiet en ny moral bland politiker och ett slut på korruptionen i administrationen.

I Rajasthan har t ex det regerande BJP infört en moralkommission som går igenom transaktioner under de senaste fem åren för att se hur pengarna betalats ut, samt vem som fått vad i samband med investeringar och utvecklingsprojekt. Man kan förstå om detta väcker sympati.

BJP:s framväxt är inget märkligt eller förkastligt, som man ibland kan tro när man hör folk tala om BJP. Snabba samhällsförändringar på 1800-talet i t ex Sverige gav upphov till nationalism och väckelserörelser, en förnyelse av den religiösa världsbilden för att tolka den situation som

Jayalalitha är inte ett enstaka undantag, politiker som **Sukh Ram** (känd för den s k Telecom-skandalen), **Laloo Prasad Yadav** (fd korrupt chefsminister i Bihar) och många andra har ett likartat "register" och blir ändå omvalda.

Lika förvånande är det att politiker som byter både parti och valallians, t ex **Ramakrishna Hedge** i Karnataka, som bytt från Janata Dal till det hindunationalistiska BJP, också blir valda. Inga regler verkar följas i indisk politik. Är väljarna bara offer för manipulation? Är detta syndafloren som bäddar för hindunationalismens krav på moral i politiken?

"Martyrskap"

Det finns också ett inslag av "martyrskap och revansch" inom indisk politik. Avsatta politiker utsätts av sina besegrare för anklagelser om korruption och dras inför rätta, kastas i fängelse eller trakasseras på andra sätt. Anklagelserna må vara riktiga, men uppfattas också som hämnd och förloraren kan ibland vända "förföljelsen" till

sympati, till ett "martyrskap".

När det sedan visar sig att de nya regeringsinnehavarna inte är bättre än de tidigare ligger fältet öppet för revansch. Minnet verkar ibland förbluffande kort och den personliga utstrålningen spelar stor roll vid personval i enmansvalkretsar.

Ännu viktigare som förklaring är att alla politiker anses mer eller mindre korrupta. Politisk makt ger position att missbruka allmänna medel, eller åtminstone bruka dem till egen fördel, utveckling för den egna valkretsen, pengar att köpa röster med.

Lojalitet bygger inte alltid på ädla principer.

Protest, lojalitet, "martyrskap" är några av förklaringarna till de tvära kasten och de "omöjliga" kombinationerna i indisk politik. Allra tydligast syns detta i Tamil Nadu, som berättats ovan, och även i Maharashtra där BJP regerat ihop med Shiv Sena och trots allt tycktes ha ett fast grepp om väljarna. (I båda fallen påverkades valet förstås också av regionala faktorer, som det inte finns plats att utveckla i denna artikel.)

många befann sig i efter att ha ryckts upp med rötterna. Så ock i dagens Indien – många i väckelsen är högt utbildade akademiker eller ingenjörer. Problemet är bara att den religiösa väckelsen inte kommer nerifrån, från de breda folklagren, som i Sverige för hundra år sedan; där väckelsen verkade parallellt med arbetarrörelse och bonderörelse för demokratisk utveckling.

Hindunationalismen har en urban och högkastig bakgrund, rörelsen är bl a en reaktion på de lägre kasternas försök till emancipation som underlättas av den kvoteringen till högre utbildning och statliga jobb (den statliga **Mandal**-kommissionen som på 80-talet föreslog ökningarna av dessa kvoter väckte då starka känslor hos de högre kasterna).

Hindutva

Kravet på en "återgång" till hinduiska värden, en gemensam hinduisk familjelagstiftning, och till ett Indien som hävdar sin kulturella identitet i världen (något som tillsammans går under benämningen *hin-*

dutva) har alltså både en begriplig ideologisk och social grund, och har genom sin symbolkraft fått bred folklig förankring i stad och land. Varje by sände t ex en tegelsten var för att bygga Rama-templet i Ayodhya, där den muslimska moskén Babri Masjid stått.

Men det är samtidigt detta som är faran med BJP, vars ideologi hotar sammanhållningen i ett Indien där *hindutva* trots allt representerar en minoritet av folket; bestående av framför allt hög- och mellanstatuskaster – medan de 15 procenten muslimer, de 17 procenten lågkastiga daliterna, de cirka 25-30 procenten "övriga eftersatta kaster", de 6-7 procenten stamfolk, de kristna och många andra minoriteter känner sig hotade att förvandlas till andra klassens medborgare.

Motkrafter

Det är inte bara de högre kasterna som mobiliseras i dagens Indien, men tvärt emot vänsterns förhoppningar är det inte klassmedvetenhet som betonas, även om den finns med i bakgrunden.

De f d oberörbara och övriga lägre kasterna förenar sig i allt högre utsträckning i kastsammanslutningar eller kastblocks rörelser där den kulturella och sociala identiteten spelar stor roll. De oberörbara, som **Mahatma Gandhi** kallade *Harijans* (Guds barn), kallar sig numera själva för *daliter*, de förtryckta, och deras rörelse växer i styrka över hela Indien.

Hittills har det dock inte gett utslag i parlamentsvalen. 17 procent av en befolkning vinner inga segrar; till det krävs det allianser, och just nu ligger daliter mest i fejd med de andra lägre kasternas rörelser och partier. Det ger bisarra utslag. I årets val förenade sig daliterna i flera fall med BJP i protest mot sittande koalitioner — men på sikt utgör dessa rörelser en stark källa till förändring.

Politik och samhällsförändring

Med sina 250 mandat har hinduiska folkpartiet BJP och dess allierade ett övertag i kampen om makten i New Delhi. Om de kommer till makten blir det emellertid med en urvattnad ideologi, och deras förmodligen att kontrollera korruptionen kommer att utsättas för hårda provningar.

Många menar dessutom att BJP:s program egentligen inte skiljer sig mycket från kongresspartiets eller Förenade frontens. Det återstår att se, men ett är säkert: Varje steg i riktning mot ett *hindutva*, ett Indien dominerat av högkastiga hinduer, kommer att mötas av en folklig mobilisering i andra riktningar.

Framtiden är trots allt en öppen historia.

Staffan Lindberg

för SYDASIEN
i Chandigarh

Valresultatet oroande för indiska vänstern

För den indiska vänstern blev valresultatet en besvikelse. Visserligen höll man ställningarna bättre än övriga delar av Förenade fronten, där exempelvis det tidigare dominerande partiet Janata Dal, som båda de senaste premiärministrarna **Deve Gowda** och **I K Gujral** tillhör, bara lyckades ta hem sex mandat i hela landet. Men trots att de båda kommunistpartierna CPI och CPI(M) tillsammans med de i Vänsterfronten allierade småpartierna All India Forward Block (AIFB) och Revolutionary Socialist Party (RSP) vann nästan lika många mandat som tidigare i sina starka fästen Västbengalen, Tripura och Kerala blev det inget jubel. För trots de till synes överväldigande segrarna i dessa delstater lider vänstern av uppenbara problem.

Inte nog med att Förenade frontens totala tillbakagång innebär att CPI(M)-ledaren **Jyoti Basu** erbjudande att denna gång ställa upp som kandidat till premiärministerposten inte får någon relevans. Det lilla inflytande som kommunisterna haft utanför kärnområdena har dessutom så gott som helt försvunnit, inte minst i Bihar där man tappade samtliga fyra platser, och jordbruksminister **Chaturanan Mishra** (CPI) förlorade sin parlamentsplats i Madhubani, som tidigare betraktats som ett rött fäste i delstaten.

Men allvarligast är motgångarna i Västbengalen, där det aritmetiska valresultatet inte säger hela sanningen. För även om vänsterpartierna tog hem 33 av de 42 platserna till Lok Sabha, därav CPI(M) ensamt 24, så vanns den segern endast tack vare ett fortfarande starkt stöd på den västbengaliska landsbygden och i synnerhet i norra delen av delstaten.

Men i de urbaniserade delarna och i synnerhet i delstatshuvudstaden Calcutta tappar man alltmer (ett fenomen som för

övrigt är likartat när det gäller kommunistpartiernas resultat i Kerala).

Redan tidigare har motståndet mot vänsterregeringen varit starkt i Calcutta, och kongresspartiet har i flera omgångar tagit parlamentsplatserna från de centrala delarna av stan. Den här gången hade den eldfångda och folkligt förankrade kvinnliga kongressledaren **Mamata Bannerjee** brutit med det egna partiet och bildat ett nytt parti, Trinamul Congress (=gräsrotskongressen) som satsat på stenhård konfrontation med de styrande kommunisterna, och därtill valt att alliera sig med BJP. Och det gav kraftigt genomslag. Trinamul Congress segrade i samtliga valkretsar i Calcutta, och i industristaden Howrah förlorade kommunisterna för första gången valet.

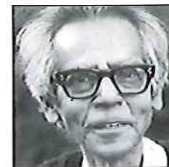
Och mest sensationellt av allt: I det rödaste av alla fästen i Västbengalen, den tätbefolkade och tidigt industrialiserade förstaden DumDum, mellan Calcutta och flygplatsen, tog BJP:s kandidat **Tapan Sikdar** hem segern.

Det hindufundamentalistiska partiet som aldrig tidigare lyckats få fotfäste i Västbengalen tog nu, stödd av Mamata Bannerjees parti, hem en överlägsen seger i valkretsen, från vilken flera av de inflytelserikaste ministrarna i vänsterfrontsregeringen, däribland finansministern **Asim Dasgupta**, energiministern **Sankar Sen** och en av klipporna i delstatsregeringen — transportministern **Subhash Chakraborty**, kommer. En smärtsam förlust, som nu noggrant analyseras inom CPI(M). Samtidigt som en jublande Mamata och bundsförvant Tapan Sikdar självsäkert deklarerar att man ska gå vidare; målet är att också i delstatsvalen gå segerrikt fram och på sikt driva kommunistregeringen ut ur administrationsresidenset Writer's Building i Calcutta.

Lars Eklund

Motstridiga ambitioner bakom politiskt förfall

Calcutta 11 februari 1998

Med mindre än en vecka kvar tills första omgången i det tolfte valet till Lok Sabha är den dominerande tanken bland huvuddelen av Indiens 600 miljoner väljare huruvida de inte redan inom två år kommer att behöva gå till valurnorna igen. En del skeptiskt sinnade befarar att det kan bli nödvändigt ännu tidigare – kanske redan om två-tre månader från nu om regeringsbildningen helt skulle misslyckas.

Sådana negativa funderingar ska inte bara tillskrivas ett cyniskt betraktelsesätt. Spekulationer som dessa återspeglar gott och väl en saklig utvärdering av framtidsutsikterna. Inga andra än partipropagandister står för en annan åsikt.

På det nationella planet finns i dag tre och en halv politiska konstellationer. Främst bland dem är tveklöst den av Bharatiya Janata Party (BJP) ledda fronten, som inkluderar partierna Akali Dal i Punjab, Haryana Vikas Party i Haryana, Samata Dal i Uttar Pradesh och Bihar, Shiv Sena i Maharashtra, AIADMK i Tamil Nadu, Biju Janata Dal i Orissa och det av Mamata Bannerjee ledda Trinamul Congress i Västbengalen.

Alla skrupler överbord

I sin desperata kamp för att ta över regeringsmakten i New Delhi och bryta sin isolering på det nationella planet har BJP kastat loss från alla skrupler, ideologiska förbehåll och sina tydliga identitetstecken för att försäkra sig om vänner och allierade i alla tänkbara kretsar.

BJP står i dag i spetsen för lokala regeringar i unionshuvudstaden Delhi; den folkräkaste delstaten Uttar Pradesh i hindi-bältets kärnland; landets industriella centrum och finansiella högkvarter – Maharashtra, liksom i delstaten Rajasthan. Partiet anfördes dessutom av två ytterst självsäkra och aggressiva politiska veteraner, Atal Behari Vajpayee, som var premiärminister i 13 dagar efter valet 1996, och L K Advani, partiets president.

I det virrvarv av politiska strömhopp som de senaste månaderna präglat alla partier utom de på vänsterkanten är det BJP som tjänat mest. Bland dem som gått över till BJP återfinns flera chefsministrar, unionsministrar, parlamentsledamöter i Lok Sabha och i delstatsparlamenten. Även om BJP:s anspråk på att framstå som valets givna vinnare präglats av ett stort mått av önsketänkande eller påhitt medger de flesta att den BJP-ledda fronten den här gången är betydligt starkare än vid förra valet.

Kongresspartiet har ingen huvudallierad även om man har knutit vissa perifera allianser i en del stater, som exempelvis med Mulayam Singh Yadavs Samajwadi Dal i

Uttar Pradesh, med Laloo Prasad Yadavs Rashtriya Janata Party i Bihar och de sedvanliga stödpartierna i Kerala. Kongresspartiet styr bara i tre av de större delstaterna, nämligen Madhya Pradesh, Orissa och Himachal Pradesh, utöver Nagaland och Mizoram.

Sonia Gandhi-effekten

Partiet befann sig i ett tillstånd av nästintill vanmakt när Sonia Gandhi lämnade sin självvalda isolering för att leda en självsäker och energisk landsomfattande kampanj i syfte att blåsa nytt liv i det stagnerande partiet. Hon har dragit jättepublik varhelst hon framträtt tillsammans med sin dotter Priyanka eller sonen Rahul.

Men med mindre att ett mirakel inträffar kan kongresspartiet inte räkna med att göra mycket bättre ifrån sig än i förra valet, även om partiet förbättrat sin ställning bland de muslimska och sikhiska minoriteterna genom att be om ursäkt för förstörelsen av Babarmoskén 1992 och de blodiga anti-sikhiska upploppen i Delhi 1984.

BJP som till en början var benäget att med höfdraget förakt avfärda Sonia har tvingats inse att man måste ta hennes landsomfattande kampanj på allvar. Ja så till den grad att partiets främsta ledare nu ägnar sig åt verbala dueller med Sonia Gandhi.

Kommunistpartiet, CPI(M), har också svängt. Tidigare deklarerade partiet att man i händelse av att inget block får egen majoritet i parlamentet varken tänkte söka stöd från kongresspartiet eller självt stödja en kongresspartiregering. Men nu har man skiftat tonfall och förklarar att frågan förblir öppen och avgörs först i ljuset av situationen efter valet.

Den minifront som Laloo Prasad Yadav leder består förutom av hans eget parti Rashtriya Janata Dal, som han bildade efter att ha brutit sig ur Janata Dal, också av Bahujan Samaj Party, Samajwadi Janata Party – lett av förre premiärministern Chandra Sekhar, Rashtriya Janata Party i Gujarat, bildat av BJP-rebellen Shankar-singh Vaghela, en fraktion av Jharkhand Mukti Morcha och ytterligare några svårbestämbara grupper.

Fronten har ett massivt stöd i Bihar, där Laloos parti sitter vid makten med hans halvt illitterata hustru Rabri Devi som regeringschef. Laloo Yadav säger att han inte har några ambitioner att bli premiärminister. Men om hans parti gör ett bra resultat i Bihar, kommer hans roll som kungamakare i New Delhi i händelse av dött lopp i valet inte att vara betydelselös.

Den fjärde fronten – som själv kallar sig den Tredje Fronten, med Janata Dal som centralt parti – är en nyckelspelare i kampen om regeringsmakten fast man numera

blott är en skugga av sitt forna jag. Det viktigaste fästet Bihar har fallit i Laloos händer, och Janata Dals två främsta ledare, partipresidenten Sharad Yadav och järnvägsministern Ram Vilas Paswan som i valet 1996 segrade i sina respektive valkretsar i Bihar med överväldigande majoriteter utmanas denna gång av Laloo själv och en av dennes närmaste män.

Inför dessa dystra utsikter för Förenade Fronten har Jyoti Basu, Västbengalens respekterade CPI(M)-chefsminister erbjudit sig att ställa upp för premiärministerposten (något som hans parti stoppade honom från efter valet 1996) men sannolikt kommer han att kamma noll. Basu har tidigare offentligt deklarerat att partiets beslut att inte gå med i den förra koalitionsregeringen var ett "historiskt misstag", och inför detta valet har han öppet utannonserat sin kandidatur trots att partiet formellt inte ändrat sin hållning. Möjligtvis blir hans vanära mindre än för den bekymrade premiärministern I K Gujral, som tvingades gå till val från en valkrets i Punjab med stöd av Akali Dal, ett parti som har BJP med som koalitionspartner i delstatsregeringen.

Undertryckta tar revansch

Även om det är riskfyllt att spå den exakta fördelningen av platser i det tolfte Lok Sabha så är det ringa chans att ett enskilt parti eller ens någon av de nuvarande "fronterna" kan nå fram till en avgörande seger. Det mest troliga framtidsperspektivet är att det parti eller den formation som blir störst desperat kommer att försöka skapa en majoritet genom att med pengar eller andra förmåner köpa det stöd som fattas. Därmed kommer det parlamentariskt demokratiska systemet som det fungerat i Indien ytterligare att nedvärderas. Mörka moln har redan tidigare vilat däröver på grund av de lagöverträdelser som dess främsta företrädare ägnat sig åt.

Medan allt detta må framkalla moraliskt klander och fördömelse kan det vara givande att försöka sig på en djupare inblick. Det uppenbara förfall som indisk politik befinner sig i återspeglar i grunden sprickorna och splittringen i detta ytterst pluralistiska samhälle, något som i sin tur är resultatet av ambitioner bland många olika traditionellt undertryckta och underordnade befolkningsgrupper att hävda sina rättigheter.

Detta agerande och de reaktioner som de ger upphov till avgör skiljelinjerna i indisk politik av i dag. I slutändan kan det leda fram till nya grupperingar och nya perspektiv. Åtminstone är det hoppet för framtiden.

Ajit Roy

Översättning: Lars Eklund

Hinduerna dyrkar som bekant många olika gudar. Under den klassiska perioden, men särskilt på medeltiden, växte Vishnu och Shiva jämte gudinnor som Kali och Durga fram som de främsta sektaristiska gudomligheterna.

På bilden ses en avbildning av Shiva med tre huvuden, som kallas *Sadashiva* (den eviga Shiva), som representerar den tredje kategorin – tattva – i ontologin (läran om tillvarons egentliga beskaffenhet) som beskriver förvandlingen från Shivas transcendentala väsen till materia.

Man kan också tolka de tre huvudena mindre filosofiskt som representanter för skapande, upprätthållande och förgörande – på samma sätt som när man betraktar Vishnu, Brahma och Shiva som olika sidor av världen. En sådan tredelning kallas *Trimurti*. När Shiva återfinns bland dessa tre står han för förstörelse; kosmos förintelse.

Men de tre huvudena kan också symbolisera tre skilda drag hos Shiva, där det mittersta huvudet representerar det absoluta eller transcendentala; den maskulina profilen Shivas kraft och manlighet och den feminina profilen hans feminina och livgivande aspekt.

Shiva avbildas ofta i sin androgyna form Ardhnanarishvara, där halva Shiva är man och den andra halvan kvinna.

Ganges rinner ur håret

I övrigt är Shiva förbunden med flera attribut. Ur hans hår rinner Ganges. Shiva sägs vara källan till de sju heliga floderna i Indien. Han har den heliga tjuren Nandi på halsen. Shiva kallas ofta Pasuphati, djurens herre, och alla större Shivatempel har en Nandi placerad på gården framför templets pelarsal som leder in till det allra heligaste.

Shiva är också som ses på bilden förknippad med ormar (nagas) och han går klädd i ett tigerskinn. Bakpå bilden står namnet "Shankar", som innebär att Shiva är den som ger lycka. Det heliga tecknet "Om" som Shiva har bl a på sin hand ansågs redan under vedisk tid vara en stavelse med stor magisk kraft. Ett annat attribut på bilden är hans treudd, kallad pinaka, som symboliserar att Shiva också är stormarnas Gud.

Myten återspeglar kulturkrock

På bilden har man som synes mest framhållit Shivas välgörande och goda sidor. Men Shiva är i grunden en ambivalent och mycket komplex gudomlighet, lika komplex och svårbegriplig som livet eller människan.

Myterna om Shiva återspeglar också en våldsamt historisk kulturkrock mellan den brahmanska vediska offerreligionen och den senare framväxande kulten av Shiva. I den kanske mest välkända myten blir

Shiva, som sitter och mediterar uppe i Himalaya, inte inbjuden till ett stort vediskt offer som hans svärfar Daksha anordnar. Skälet är att Daksha ogillar sin svärson, fastän dottern Sati älskar honom över allting annat på jorden. Daksha tycker nämligen att Shiva är en riktig tölp och ovårdad figur. När hans dotter Sati skulle välja en man blev Shiva inte heller inbjuden av Daksha. När han i alla fall dök upp förklarade Daksha vilken okultiverad buse Shiva var, och att man inte kan bjuda in en person som åtföljd av demoner vandrar omkring naken insmord i aska; med dödsfall (ofta Shivas attribut) och ormar runt halsen.

I alla fall, när Sati fann att hennes far Daksha inte bjudit in hennes egen man till det vediska offret blev hon helt förtvivlad och slängde sig i offerelden. När Shiva fick reda på det blev han minst sagt rasande. En demon kallad Virabhadra som symboliserar Shivas destruktiva kraft sprang fram ur

röd gud förknippad med stormar, berg och boskap; en gudomlighet man måste offra till för att inte råka illa ut.

På några av Induskulturens (2.500-1.700 f.kr) sigill har man funnit en man i sittande yogiställning med korslagda ben och med horn på huvudet. En del menar att detta är den äldsta kända prototypen för Shiva. I den senare hinduiska myten är Shiva å ena sidan framställd som den stora asketen och yogin som mediterar i tusentals år på Himalayas sluttningar, och å andra sidan som den stora älskaren som älskar tusen år i sträck med sin hustru Parvathi.

Shiva linga

Shiva är kanske först och främst förbunden med skaparkraft och fertilitet. I nästan alla tempel avbildas inte Shiva i form av en mänsklig figur, utan i form av en lingam eller fallossymbol, vanligen av svart granit.

Byggandet av enorma Shivatempel som var direkt kopplade till kungens makt var mycket vanligt under den indiska medeltiden.

Det kanske yppersta exemplet på ett sådant tempel är Shiva-templet som under Cola-imperiet (850-1267 e Kr) byggdes i Tanjore och Chidambaram i Tamil Nadu. I det stora Shivatempet i Tanjore finns inne i det allra heligaste inte en enda mänsklig figur av Shiva, utan bara en enorm Shiva lingam uppemot tio meter hög och sju-åtta meter i diameter. Mot bakgrund av denna enorma Shiva linga, som inryms i ett katedralliknande rum som är 50 meter högt, ser

prästerna som arbetar i templet ut som små leksaks-människor. Shiva lingan riktigt utställd övermånsklig kraft.

Inför dessa enorma övermånskliga dimensioner känner man sig liten – som en obetydlig människa. Men det var antagligen också maktthavarnas avsikt. Inför Shiva och kungen som identifierades med Shiva var den vanliga människan obetydlig och maktlös.

Den dansande Shiva

Chidambaram rymmer en annan form av Shiva, Shiva-Nataraja eller den dansande Shiva. Shiva-Nataraja är, både rent artistiskt och symboliskt en av de mest komplexa och förfinade symboliska representationerna av det gudomliga inom hinduismen

Jag skall inte djupare gå in på Shiva-Natarajas symbolism, då det skulle kräva en separat sida, utan vill bara uppmärksamheten på att gudar i indisk mytologi ofta avbildas dansande. Shiva är den stora kosmiska dansaren och det är genom Shivas kosmiska dans alla levande varelser och alla världar uppstår, upprätthålls, och försvinner.

Torvald Olsson

Indiska gudar: del IV

Shiva

hans tredje öga (också ett mytomspunnet attribut). Virabhadra var emellertid så rasande och stark att han i stort sett dödade alla de närvarande 3.000 gudarna, inklusive Vishnu, Indra och Daksha, och spräckte näsan på gudinnan Sarasvati. Just när han stod i begrepp att utplåna samtliga övriga gudar väddade Brahma på sina bara knän till Shiva om att sluta. Shiva uppträdde då i sin "vanliga" livgivande och välgörande form, och återställde allt.

Denna myt ger en antydning om att det rätt en betydande historisk konflikt innan de vediska brahmanerna över huvud taget accepterade kulten av Shiva, men den visar också hur överlägsen Shiva är över alla de andra gudarna. Han kan döda och återskapa dem efter behag. En sann Shiva-anhängare kallar också Shiva för Mahadevan ("den stora guden överlägsen eller inneslutande alla andra").

Förvediskt ursprung

Shiva är ursprungligen framsprungen ur en vedisk gudomlighet som heter Rudhra. Redan i Rig-veda (1.500 f Kr) beskrivs Rudhra som en vild gud. Flertalet forskare menar att Rudhra dock inte hör till de ursprungliga indo-iranska vediska gudomligheterna utan är en ännu äldre, för-arisk

Så mycket som förenar och ändå är de så olika...

RK Narayan och Nirmal Verma hör bägge till de äldre indiska författarna, med en aktningsvärd produktion bakom sig, både romaner, novellsamlingar och essäer, och bägge står som förebilder till många av dagens nya indiska författare. Och om inte förebilder, så åtminstone som måttstockar, att mäta sig mot – veteraner som banat väg för nya generationer av författare.

Utöver detta, och utöver att båda är otroligt populära, är de fullkomligt väsensskilda. Sydindiern RK Narayan (född 1906) skriver på engelska, skriver underhållande och parodiskt om människorna i sin fiktiva småstad Malgudi, och hans historier genomsyras av den sorts Indienbilder som vi så gärna vill uppleva: de är fyllda av rucklare, fagra töser, heliga män — både äkta och falska — och komik, liv, fart, larm. Det visade sig dessutom vara stört omöjligt att intervjua Narayan, så det blev den mest uppochnedvända intervjusituation jag någonsin varit med

om. Nordindiern Nirmal Verma (född 1929) skriver på hindi (fast flera titlar finns översatta till engelska), och trots att han som person är väldigt hjärtlig är historierna dystra och fyllda av grubblerier, och utspelar sig med fördel i det samtida, urbana övre-medelklass-Indien. Och fast religion även hos honom spelar en viss roll, är andligheten mest som en grumlig hinna som stöter ifrån sig romanfigurerna och leder dem i fördärv.

Men ytterligare en sak har de gemensamt: Dessa är de två indiska författare som gripit hårdast tag i mig, både som läsare och som intervjuare. Därför vill jag gärna publicera dessa intervjuer ihop för att dels framhäva kontrasterna och dels ge perspektiv på likheterna. Bägge intervjuer är gjorda i författarnas hem, Nirmal Verma träffade jag i New Delhi 1996 och RK Narayan i Chennai 1997.

Zac O'Yeah

”Jag är för gammal för Nobelpris”

Zac O'Yeah hemma hos legendariske R K Narayan

Herr Narayan, förmodar jag. Jag hade väntat tre år på att få göra intervjun, och efter brev och långdistanssamtal fått ett halvt löfte. Men när jag slutligen slår numret från en telefonkiosk i Chennai, säger RK Narayans brorson:

”You see, Narayan doesn't meet any journalists at all.”

Det är det sista man vill höra när man befinner sig så nära.

Men ett halvt löfte är bara ett halvt löfte. I min desperation säger jag att jag inte kommer som journalist i första hand, utan som beundrande läsare, en som läst alla hans böcker.

Och det är sant. Under flera års tid har jag vistats i Indien genom att plöja hans fjorton romaner som med humor och innerlighet skildrar livet i en fiktiv indisk småstad kallad Malgudi. Med dessa har Narayan fångat essensen i det indiska livet, från människor till kultur, från mat till gudar, med både tragik och komik. Men inte bara det: någon kritiker har ganska rättvisande kallat det Narayan skriver för ”kosmos på ett riskorn”, därmed åsyftande den indiska konsttraditionen att måla miniatyrbilder på ris. Narayan kommer själv till telefonen för att bekräfta det jag redan förstått.

—Jag ger inga intervjuer längre.

Sänkt inser jag att detta varit ett hoppöst projekt från första början. Det hade varit trevligt att träffas menar jag, och han säger det samma, och vi börjar småprata över den knastrande och susande linjen. Märkligt nog ändrar han sig fem minuter senare, efter att jag berättat att jag inte bor på något femstjärnigt hotell utan ett enkelt

R K Narayan, omgiven av sina krukväxter, på balkongen till lägenheten hemma i Chennai. FOTO: ZAC O'YEAH

gästgiveri, och att jag åter på traditionella sydindiska serveringar där en vegetarisk måltid inte kostar mer än ett par kronor.

—Kan du vara här om fyrtiofem minuter, så kan vi prata vid lite närmare? Du får inte använda någon bandspelare eller anteckna.

Accepterar blixtsnabbt

Jag accepterar blixtsnabbt och glömmar alla intervjuplaner. Först i rikshän slår det mig att jag kanske inte har så mycket att samtala om ifall intervjun är avblåst: Så mycket av tankarna har rört sig kring hans författargärning, som började med en relativt förbisedd debut 1935, *Swami and Friends*.

Alla brittiska bokförlag hade tackat nej och kunde väl då knappast förutse att indiska författare som skriver på engelska i framtiden skulle räknas som en viktig gren

inom den engelskspråkiga litteraturen. En av Narayans kompisar pluggade i England och det var han som till sist tog manuskriptet till Graham Greene (mot Narayans vilja: Författaren hade önskat se sin refuserade bok sänkt i Themsens).

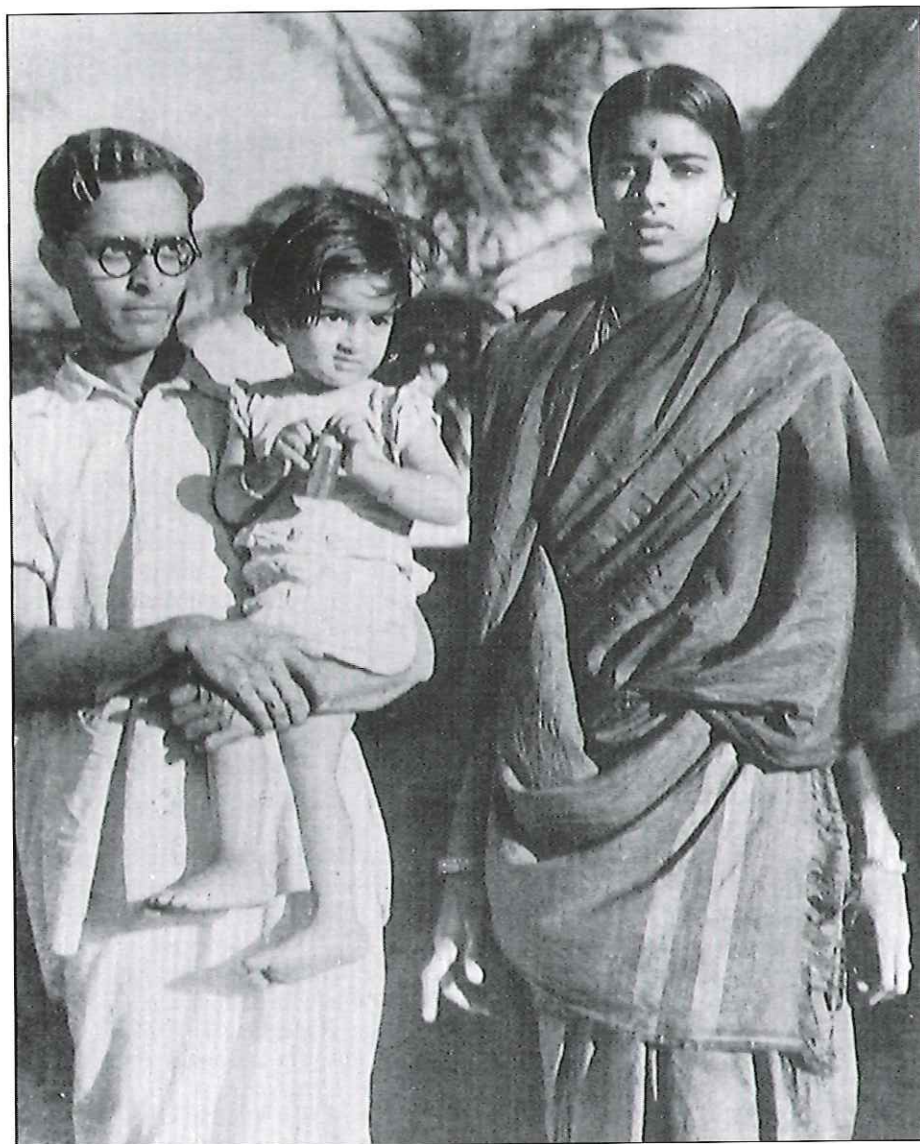
Greene, som sade sig vara ”evigt tacksam” för att Narayans böcker skänkt honom ett andra hem, såg till att flera förlostbringande romaner förklarades ända tills genombrottet kom 1945 med *Läraren och hans hustru* (som skrevs under de svarta åren efter Narayans hustrus död och under titeln *Grateful For Life And Death* blev bästsäljare bland spiritister i USA).

Därefter följde flera storsäljare som banat väg för ett bredare intresse för indisk litteratur, bland annat den märkliga religionssatiren *Guiden* (1958). Den sista romanen om Malgudi kom 1990, *The World of Nagaraj*, och därefter har Narayan gett ut en bok om sin farmor, *The Grandmother's Tale* (1993).

I litteraturhistorieboken omnämns Narayan som en modern Balzac, men ändå är detta författarskap som spänner över nästan 60 år fåmligen utgivet i Sverige – mig veterligen har bara tre böcker översatts, och två av dem på 1950-talet (som nämns ovan), och på senare tid har vi kunnat läsa *Skyllmålararen* (1980), som gavs ut på nytt 1992 som *Tidens tecken*.

R K Narayans brorson släpper in mig i den svala, mörka lägenheten, han är någonstans mellan 60 och 70 år. En vit ljus-

R K Narayan på en bild från 1938, med hustrun Rajam och dottern Hema. Hustrun dog året därefter, något som starkt kom att påverka Narayans författarskap. Bilden återfinns på omslaget till Susan och N Rams nyutkomna biografi över Narayan.

rektangel på andra sidan rummet är dörröppningen mot balkongen, där står i det starka indiska middagsljuset en 91-årig man i ljusblå skjorta, med vitt tygskynke virat kring midjan, lutad på en krycka framför en djungel av krukväxter, vilka slingrar sig uppför gallret som täcker balkongens utsida. I all sin detaljrikedom bränns bilden fast på min näthinna. Han granskar mig uppmärksamt. Jag kliver framåt:

– Herr Narayan, förmodar jag.

Han nickar och gör en gest mot en tom stol, och sätter sig sedan själv med stor möda mittemot. Han är rynkig, ögonbrynen långhåriga, men ansiktet har fortfarande de känsliga dragen som man kan se på ungdomsporträtt.

Och vad pratar vi om? Återkommande samtalsämne är krukväxterna och han berättar att han tillbringar sina dagar på balkongen.

– Det är svårt här. Håller du inte med om det? Jag sitter här och håller mig à jour med världens gång, säger han med en gest mot en hög dagstidningar. Det tar mig en hel

dag att läsa igenom dem, men det gör inte så mycket, för jag skriver ju inte längre. Och jag kan ändå inte gå utomhus. Benstommen är för skör. Du har väl sett hur gropiga gatorna är? För en gamling som mig är även små olyckshändelser stora.

Värmeslag efter intervju

Beslutet att inte ge fler intervjuer kom efter att Time varit på besök och fotografen inte nöjde sig med bilder från balkongen, utan släpade med Narayan till den ena platsen efter den andra, och till sist fick honom att posera på stranden.

– Efteråt fick jag ligga tio dagar på sjukhus för att kureras från värmeslag. Och sedan såg jag i tidningen att de bara använt en liten, liten bild, så här stor, som ett frimärke.

Jag lovar igen att jag inte ska intervjuas honom. Han manipulerar sin hörapparat och säger:

– Problemet med den här är att antingen hör jag ingenting eller så hör jag mycket mer än vad jag vill.

Stort utbud av Narayans underhållande läsning

□ Indiska bokhandlar kan erbjuda ett stort antal böcker av RK Narayan som är landets skönlitterära galjonsfigur; nya titlar kommer ut varje år trots att Narayan slutat skriva och just nu är förlaget (Penguin India) igång med att publicera texterna från tidskriften *Indian Thought*. RK Narayans essäsamlingar är ofta underhållande läsning, men håller sällan samma höga kvalitet som romanerna och novellerna; skönlitteraturen utgör sammanlagt ett drygt tjugotal volymer varav tre böcker översatts till svenska. Böckerna om Malgudi har gjorts både till film och TV-serier.

Jag upprepar vad jag just sagt.

– Jag hörde vad du sa, svarar han rappt. Allt du behöver veta om mig som författare finns nedskrivet i böcker. Men du kan ju se dig om, se hur jag har det så att du får en miljö till din artikel.

Grundlig genomgång

Narayan själv rekommenderar den nyutkomna 450-sidiga biografien, *R K Narayan, The Early Years: 1906-1945* (Viking), som Susan och N Ram skrivit efter tio års intervjuer med honom. Biografien är okritisk, men kartlägger å andra sidan grundligt Narayans liv från födelsen 1906 tills tio år efter debuten; en stundtals petnoga redogörelse för inspirationskällor och en lång genomgång av kritiken samt den täta korrespondensen med Graham Greene. Denne tog frivilligt på sig uppgiften att vara Narayans manusredaktör och "litterära agent" – en både unik och ovanlig vänskap mellan två personer som inte mötte varandra förrän långt senare.

Narayans undvikande sätt ekar bekant från Susan Rams beskrivning av hur han hela tiden förskjuter uppmärksamheten från sig själv till annat, mot till synes oväsentliga detaljer, eller bara låter bli att svara tills spörsmålet är bortglömt. Hon ger följande avskrift från första intervjun som exempel:

Question: *You've been writing for half a century – I wonder how you would see the development of your writing...*

Answer: *That I can't very precisely analyse now – it's not possible to give any accurate analysis... I don't know whether it is a development or a retrograde step [laughs] – I'm not sure.*

Idag består Narayans kontakt med sitt skrivande i att agenter skickar honom kontrakt som ska undertecknas med jämna mellanrum, för nya upplagor och översättningar. Då och då kommer det royaltypengar eller en kartong friexemplar. I

Indien har han kontroll över sin utgivning genom förlaget Indian Thought, som han själv startade för att kunna erbjuda böckerna billigt till den indiska publiken.

Förlagets namn är från en kulturtidskrift som Narayan grundade under andra världskriget: Första namnförslaget Indian Thoughtless förkortades till Indian Thought – ”vilket ju i stort sett betyder samma sak”, menar Narayan. Tidskriften blev kortlivad, efter fyra nummer lades den ned då de flesta bidragen var från akademiker som ville stärka sina egon, och nådstöten kom när författarens hyresvärd började utpressa honom med hot om hyreshöjning för att få en gräslig novell tryckt.

Vad ska jag med Nobelpris till?

Jag frågar om han någonsin tänkt på hur det vore att få Nobelpris i litteratur, det är ju ändå 84 år sedan en indier senast fick det.

– Nej, något Nobelpris ska jag inte ha. Jag är för gammal. Vad skulle jag med det till? avslutar han och frågar istället: – Så har du ätit mycket indisk mat?

Jag räknar upp vad jag ätit, han nickar nöjt över att jag smakat dosa och idli, för det kan man inte få i Sverige – temperaturen räcker inte för att smeten ska fermenteras, upplyser han mig. Vi fortsätter prata om ditt och datt, för ju mindre vi pratar om litteratur, desto mer meddelsam blir han. Emellanåt granskar han sina krukväxter med kritiska ögon men förefaller egentligen helt osentimental när han konstaterar att en del av dem inte ser speciellt levande ut: Det är naturen som har sin gång.

– Jag tror att alla ting och människor går genom en fas av förgängelse mot slutet av sina liv. Så det är helt naturligt, det här, säger han med en hänsyftning till sin egen skröpliga kropp, men tillägger med en slags barnslig glädje: Vill du se mitt arbetsrum?

Förgängelseprocess

Han förflyttar sig långsamt stödd på sin krycka till arbetsrummet där han har en bädd och ett skrivbord. Han sätter sig ned och lägger handen på en hög med papper. Är det något som han skriver på?

– Nej, det här är min korrespondens. Men jag är för trött för att svara på brev längre. Någon gång då och då brukar jag låta en skrivmaskinist skriva ut brev för mig, men för det mesta ligger posten här och genomgår en fas av förgängelse. Det är som en naturlig process. Jag tänker att om jag väntar tillräckligt länge, så försvinner de av sig själv.

Han ler. Drygt en timme har gått, och han väntar besök av sin läkare. Han ber mig skicka brev någon gång, för han tycker om att få post, men tillägger:

– Om svaret dröjer, så vet du åtminstone vad det beror på.

Zac O'Yeah

Verma söker finna meningen med människornas eviga misslyckande

Temat som löper genom mina böcker, med några variationer, handlar om människans försök att förmedla sin identitet till andra och hur det misslyckas, och sorgen som det leder till. Det är en ensamhet som är mycket mer än bara avsaknad av vänner. Det är människans öde. Om jag utgår från var jag står idag är mina berättelser ett försök, om och om igen, att hitta någon mening i det här misslyckandet, säger hindiförfattaren Nirmal Verma och nu fästs hans sorgsna blick någonstans långt bortom den närmaste väggen, på en plats som bara han ser.

Han talar med svag röst och dränks lätt av New Delhis gatubrus. Och han tystnar ofta – som om han skjuter sina ord framför sig, uppför en brant sluttning.

I böckerna söker han definiera människoskapet genom psykologiska detaljstudier. Personerna förefaller vara konstellationer av planeter som påverkar varandra genom osynliga sociala och mentala gravitationslagar. Syftet med böckerna är sällan den historia som han skenbart återberättar, utan bakom orden finns ett sorgset grubblande som lämnar läsaren med lika många lösa trådändar som själva livet.

Ett möte med Nirmal Verma, vare sig det sker genom böckerna eller så här ansikte mot ansikte, etsar sig fast i en. Vi träffas i New Delhi där han bor. Han har på sig bruna manchesterbyxor, kompletterade med blå gummisandaler.

Bröt med socialrealismen

Nirmal Verma debuterade för drygt 40 år sedan. Efter den ryskpåverkade indiska socialrealismen kom på 1950-talet *Nai Kahani* – den nya berättarrörelsen. De äldre socialrealistiska författarna skrev om yttre händelser, om samhället, medan de nya författarna utforskade jaget. Det inre sökandet var ett symptom på förändring i den sociala strukturen och en våg i riktning mot personlig frigörelse i tanke, sinne och ord.

Som novellförfattare och redaktör för en litterär tidskrift stod Nirmal Verma i centrum av den nya berättarrörelsen och idag nämns hans namn ofta i samma andetag som Nai Kahani.

–Vi ville bryta med den schablonmässiga

realismen. Du förstår, det skrevs mycket på sociala teman, rättvisa och orättvisa, ofta med stereotypa figurer och berättarstilen var rätt simpel, förklarar Nirmal Verma. Den nya berättarrörelsen införde ett nytt anslag, språket blev subtilare, mer nyansrikt, tystlåtet och indirekt. För litteraturen ville hantera nya områden, som relationer och ensamhet...

Som en koja i skogen

När han uttalar ”ensamhet” ser man hur tungt ordet väger i hans mun.

– När vi kom på 50-talet höll redan någonting på att ske i samhället. Sociala värderingar och självkänsla hade blivit viktigt, berättar han. Urbaniseringen gjorde individerna ensamma, den traditionella storfamiljen vittrade sönder och relationen mellan könen var inte längre en enkel sak som tidigare – att gifta sig varpå kvinnan blir ett bihang till sin make.

Från bostaden klättrar vi via en smal trappa upp till Nirmals författarlya, ett litet fyrkantigt rum på taket till huset där han bor. Skrivarlan för mina tankar till kojor som pojkar bygger ute i skogen – som ett litet stänk av barndom i en vuxen mans liv. Men där är fullt av böcker, det finns två skrivbord och ovanför det ena skrivbordet hänger bilder av personer som är viktiga för honom: Virginia Wolfs svartvita fotografi strax under Mahatma Gandhis, bredvid den andlige vägledaren, Sri Ramana Maharishi.

– Det känns som om jag haft en väldigt lycklig barndom och ett melankoliskt vuxenliv, eftersom jag plötsligt, när mina föräldrar dog, blev otrygg. Jag har oerhört fina minnen av mina föräldrar. Faktum är att det här huset köptes av min far när han gick i pension, säger Nirmal Verma när vi sitter på taket.

Fadern arbetade för den engelske vicekungen och familjen tillhörde överklassen. Kanske just eftersom Nirmal fick gå i internatskola och aldrig saknade några materiella ting, blev han tidigt kommunist.

– Efter självständigheten kändes det som om den regerande klassen svek den nationella frihetsrörelsens ideal. Det är en sorts ironi att vi från rika familjer känner skuld och ett krav på oss att göra någonting

Ett möte med författaren Nirmal Verma etsar sig djupt fast i en. I hans böcker speglas djup existentiell ångest.

FOTO: ZAC O'YEAH

för landet. Vid den tiden kom det flyktingar från Pakistan och de bodde i läger här, säger Nirmal Verma och slår ut med armen mot ett område bakom huset, de levde mycket fattigt i hyddor och baracker, och vi brukade gå dit för att hjälpa dem. Det var mitt första möte med människor på samhällets botten.

Jakt på mening i essäerna

Utifrån sina politiska strövtåg, som lett honom genom marxismen och gandhianismen, har han författat essäer som samlats i fem volymer, i vilka han tacklar litterära och kulturella spörsmål, som t ex Indiens religiösa fundament och hur det fundamentet har skadats av den moderna tidens kluvenhet.

– Sekularismen har blivit den indiska regeringens officiella ideologi. Och jag har blivit impopulär bland radikala skribenter som beskyller mig för att vara fundamentalistiskt lagd, religiös författare. Jag tycker att det är fel eftersom jag inte tror på att söka skydd under falska gudar, oavsett om det gäller politik eller religion. Även om jag kanske inte finner någon fullständig lösning, så vet jag vad som inte är lösningar, vad som bara är illusion och falsk tröst. Så jag menar att det på sätt och vis finns ett

samband mellan mina essäer och mina noveller: En jakt på mening.

Vad är då meningen med allt? frågar jag oroligt.

– Gud – och Guds frånvaro – samt meningen med avsaknaden av mening, existensens kortvarighet, bristen på moral, döden som står där framför oss..., säger Nirmal Verma och tystnar, väntar, tills nya ord kommer: – Att finna ett mönster eller en mening, i någon sorts genetisk tro på att det inte finns någon mening. Att det enda som existerar är kaos. En önskan att tro, men att veta att det inte finns någon varaktig sanning. Så om du frågar mig vilka olika teman som finns i mina berättelser, så svarar jag dig att det är detta. För mig är konsten ett skrik från konstnären.

Din bok *A Rag Called Happiness*, som handlar om en teatergrupp i New Delhi, speglar en djup existentiell ångest, och hela boken utmynnar i katastrof, säger jag trevande.

–Var och en försöker att finna någon mening. Någon av figurerna i romanen har precis anlänt från England, där finns någon som varit medlem i ultravänstergerillan, och alla letar de efter en liten sanning, genom teatern och det sociala kringspelet, sä-

ger Nirmal och ser direkt på mig innan han fortsätter med mild röst: Ibland undviker vi ett beslut för att inte såra någon. Och ändå – om vi inte tar beslutet kommer vi att fortsätta såra. Om huvudpersonen i boken tar sitt beslut sviker han sin fru, och å andra sidan, om han förblir med sin familj kommer han att fortsätta göra den andra kvinnan – som han älskar – illa. Han väljer då att ta sitt liv. Det har inget att göra med feighet, utan bara med obeslutsamhet, för alla tänkbara vägar skulle leda till skada. Så en vägran att göra ett val i livet är i sig ett val där man accepterar döden som utväg. Man kan kalla det för självmord, men det är också en sorts lösning.

Zac O'Yeah

□ Nirmal Verma har publicerat en mängd romaner, novellsamlingar, reseskildringar och essäer på hindi och en av hans noveller har gjorts till prisbelönad film. Till engelska har en del översatts, publicerade bl a i novellsamlingen "Hill Station", "Maya Darpan", "The World Elsewhere", "The Crows of Deliverance" och "Such a Big Yearning"; samt romanerna "Days of Longing", "Dark Despatches" och "A Rag Called Happiness".

Romanfigur tar hämnd på författaren – eller gör han?

Verkar namnet Kaizad Gustad bekant? Det borde det göra för alla läsare av Carina Rydbergs roman *Den högsta kasten*.

Det är i Goa Carina träffar Kaizad, en ung indier med regissörs- och författardrömmar, rufsigt afrofrisyr och solglasögon med ovala bågar som "får honom att se suspekt ut på ett sätt som inte kan vara helt oavsiktligt". Han spelar en central roll i triangelndramat i romanens första tredjedel.

"När du någon gång skriver om det här, vad tänker du kalla mig?" frågar Kaizad. Carina svarar att han får väl ge henne några bra indiska namn. Men det hon samtidigt tänker sparar hon åt läsarna: "Jag ska skriva dig ända ner i helvetet." Det är inte tal om att låta honom slippa undan med något påhittat namn.

Genombrott för Kaizad

I dag, fyra år senare, har Kaizad Gustad nått en viss ryktbarhet som filmregissör. Han har ett par uppmärksammade kortfilmer bakom sig. Hans långfilm *Bombay Boys* är klar för premiär i Indien. Och författardrömmen? Den där novellsamlingen han pratade om? Jodå, också den har blivit verklighet.

Den står på disken, just anländ från tryckpressen, när jag kommer in i Modern Book Centre vid Mahatma Gandhi Road i Trivandrum: *Of no fixed address*, Harper Collins förlag, 195 Rs. Omslag med filmremsliknande bildcollage mot neonrosa bakgrund. Författarfoto med rastafälator och boots. Jag köper den genast och börjar läsa den på stranden i Kovalam.

Kovalam finns inte med i boken, men väl Goa, i en novell om en brittisk rygg-säcksturist som blir förälskad i en flicka från trakten. Det är en av de få noveller i denna "fiktionaliserade självbiografi" som inte har Kaizad i huvudrollen. Mest är det berättelser från exotiska orter som Paris, Hongkong, Hollywood, Madrid, London och Amsterdam.

Rastlös globetrotter

Hjälten är en rastlös globetrotter ständigt omgiven av tilldragande kvinnor: Meena i Bombay, Angel i Hongkong, Louisa i Paris, Francesca på Tahiti. En av dem känns igen från en historia Kaizad berättar i Carina Rydbergs bok: Tjejen i Sydney som hotar att klä av sig naken om hon inte blir insläppt på hans födelsedagsfest.

Kaizad Gustad är bitvis underhållande, men ofta blir det ganska substanslöst och

29-årige Kaizad Gustad har nu slagit igenom brett i Indien, dels med en långfilm och dels med en novellsamling. Tomas Löfström stötte på hans bok i Indien och läste intensivt för att spåra eventuella referenser till Carina Rydberg, som tidigare berättat om Gustad i sin bok "Den högsta kasten".

FOTO: HEMANT PITWA/INDIA TODAY

återkommande stereotypa formuleringar irriterar. Felstavade boktitlar och författarnamn (J Alfred Prufock, Antonio Muchado, El Grecco) bidrar också till att ge ett dåligt intryck, i synnerhet som författaren gärna vill uppfattas som en intellektuell kosmopolit. Dock visar han en påfallande förmåga att fånga den språkliga särprägnen i olika subkulturer: Knarkhandlarjargongen i Amsterdam, den brutna turistengelskan på Bali.

Inget samband

"Vad skulle du tycka om ditt liv beskrevs av en främling och publicerades i en bestseller?" undrar huvudpersonen i en av de fiktiva texterna, för övrigt en av de bästa i boken. Jag hajar till: kan det vara Kaizads litterära hämnd på Carina Rydberg?

Nej, det visar sig vara något annat: en allegori om de indiska exilförfattarnas förhållande till sitt hemland, möjligen också om skönlitteraturens förhållande till verkligheten.

Rustamji, medelålders journalist på The

Times of India (och grundare av föreningen UHFC, Union of Harassed Fictional Characters), söker upp den bookerprisbelönade indiske författaren Cawas Byramji i Toronto för att ställa honom till svars för att han utnyttjat honom, Rustamji, i sina böcker. (De fiktiva boktitlar som nämns i sammanhanget får mig osökt att associera till Rohinton Mistry, framgångsrik indisk författare bosatt i Kanada.)

Idén är inte dum: att låta det Indien som skildras på distans få komma till tals. För visst finns inslag av exploatering i Rushdies och de andras indiensskildringar, om än inte det kulturella förräderi eller de brott mot de mänskliga rättigheterna som Rustomji anklagar Byramji för.

Novellen slutar med att romanfiguren slår ner sin upphovsman med en föga fiktiv högerving. Låt oss hoppas att det inte går lika illa för Carina Rydberg när *Den högsta kasten* blir tillgänglig i engelsk översättning.

Tomas Löfström

Dalkulla blev filmstjärna i Bangladesh

I Sverige är det få som känner till Lisa Persson. Ändå är hon vår största filmstjärna. Åtminstone vad det gäller antalet biobesökare. Hennes filmdebut har setts av två miljoner människor – i Bangladesh.

Das deshantar (Hemma och borta) heter filmen där Lisa spelar en av huvudrollerna. Motspelare är flera av landets kända skådespelare, bland andra den manliga stjärnan **Rajib**. Historien om hur en ung svenska hamnar mitt i en bangladeshisk melodram är en film i sig, tyckte filmaren **Rickard Solarz** och tog med kameran till Dhaka för att följa inspelningsarbetet. Resultatet blev *Stjärnan*, en film som väckte mycket uppskattning under årets upplaga av Göteborg Film Festival.

Polskfödda Rickard Solarz började spela in för två år sedan. Då höll bangladeshiern **Monjural Hassan** audition för en serie hoppfulla dalkullor – samtliga amatörer – på sin restaurang i Falun. Han sökte någon i rollen som svensk SIDA-tjänstekvinna som möter kärleken i Bangladesh.

Lisa Persson från Vansbro fick rollen och tillsammans med föräldrarna och Rickard Solarz' filmteam gick sedan resan till Dhaka för några hektiska inspelningsveckor.

Das deshantar, som är en sedvanlig mix av dans, karate och romantik, blev efter premiären snabbt populär bland biobesökarna, inte minst på grund av en scen där Lisa Persson springer på en strand iförd en mycket liten bikini. Vid premiärvisningen rådde fullt kaos framför biografen och Lisa Persson fick eskorteras in i salongen med hjälp av polis.

Att den djärva bikiniscenen klarade censuren beror förmodligen på att Lisa Perssons rollfigur är en utlänning.

– Dessutom ska scenen föreställa en dröm, den är inte på "riktigt", sa Lisa Persson med ett leende efter visningen på Göteborgs Film Festival.

Vissa av scenerna spelades in i Sverige – i Dalarna och i Stockholmstrakten. Bland annat gjordes några dansscener framför Drottningholms slott.

Filminspelning x 2. Det svenska filmteamet med Rickard Solarz i vit mössa filmar tillkomsten av "Das Deshantar", en bangladeshisk biosuccé med svenska Lisa Persson i huvudrollen.

– Att ha med en utlänning bland rollerna och dessutom några tagningar från utlandet, ger en väldig credit åt sådana här filmer, förklarade Rickard Solarz för filmfestivalpubliken och beskrev att det är ganska vanligt med bangladeshierna i utlandet som liksom Monjural Hassan investerar pengar i filmer i hemlandet.

Budgeten för *Das deshantar* var endast en och en halv miljon kronor. En miljon ytterligare kostade dokumentären som tog sammanlagt två år att göra färdig.

Resultatet har blivit en mycket rolig och rentav dräplig dokumentär, särskilt i skildringen av filmteamets olika konflikter. Som när Monjural Hassan blir kär i Lisa Perssons motspelerska **Shangita** och därför vill klippa bort regissören **Shopon Chowdurys** alltför närgångna bystinzoomningar. Eller då Lisa Persson vänligt men bestämt avböjer förste älskaren **Rajibs** inbiter mellan tagningarna.

Det svenska filmteamet sågs, enligt Rickard Solarz, med viss misstänksamhet av myndigheterna.

– En man följde oss nästan hela tiden när vi filmade. Det verkade som man var rädd att vi skulle skildra den stora kontrasten

mellan filmens drömvärld och de fattigas villkor.

Men det var aldrig avsikten med *Stjärnan*: Den har ett annat viktigt budskap. Om dubbelmoral och om kvinnans ställning i en muslimsk kultur. De bangladeshiska filmerna är mycket populära bland män. På bio njuter de av kvinnor som gör och säger saker som aldrig skulle tolereras om det kom från deras hustrur eller döttrar.

De kvinnliga skådespelarna anses ofta vara dåliga kvinnor. Något som påminner om de män i västvärlden som gärna ser porrfilm men aldrig skulle acceptera att deras tjej eller dotter var med i porrindustrin.

Dubbelmoral är förstas inget bangladeshiskt fenomen. Men filmen *Das deshantar* är en mycket typisk sydasiatisk masalarulle. Och *Stjärnan* är en alldeles utmärkt svensk dokumentär som med sina absurda dräpligheter och kulturkast ibland känns som en fiktion i sig.

Katarina Sandström Blyme

□ Fotnot: "Stjärnan" kommer troligtvis få biodistribution genom Triangelfilm AB.

Ovanligt mycket sevärt på årets festival i Göteborg

För oss med sydasiatiska preferenser innehöll årets Göteborgs Film Festival ovanligt mycket sevärt.

En av filmerna som visades var *Fiction* (originaltitel *Kahini*), en regidebut av Calcutta-sonen **Malay Bhattacharya**. Filmens högt konstnärliga pretentioner fungerar inte särskilt väl men skådespelarna, däribland **Dhritman Chatterjee**, ger god behållning.

En annan debut svarade **Himansu**

Sehkar Khatua för.

Hans *Shunya Swaroopa* (Tomhetens konturer) är inspelad bland anhängarna till Mahima-kulten som utgör bakgrund till intrigen om en ung mans svårighet att välja tillhörighet: Hos de heliga männen eller hos den lika heliga familjen?

Långa applåder följde på den långsamma och mycket vackra filmen.

En annan film som mottogs väl var *Sixth happiness*, regisserad av veteranen

Waris Hussein.

Född i Lucknow flyttade han som nio-åring till England 1947. 1965 gjorde han TV-serie av **E M Forsters** *En färd till Indien*.

Sixth happiness utspelar sig i Mumbai och berättar om pojken Brit som föds med en deformerande skelettskörhet. Manuset är ett slags självbiografi skriven av författaren **Firdaus Kanga** som själv spelar huvudrollen.

Utmärkt tidskrift om Sydasiens utkommer i Nepal

I över 10 år har den internationella Sydasiens-tidskriften Himal getts ut från Kathmandu i Nepal. Det är en högklassig publikation som i nummer efter nummer på engelska presenterar informativ och fördjupad läsning om länderna i södra Asien, samma bevakningsområde som vårt eget minus Afghanistan.

Ibland blir man grön av avund när man här finner intressanta artiklar av Himals egna korrespondenter i Dhaka, Lahore, Colombo och New Delhi förutom Kathmandu jämte frilansmaterial av Sydasienskunniga skribenter runt om på jordklotet. Och samtidigt innehåller tidningen gott om annonser för hotell, flygbolag, resebyråer, boklådor och restauranger, med viss övervikt för nepalesiska företag.

Decemhernumret 1997 hade som tema dokumentärfilmer från södra Asien, med anledning av att Himal i oktober anordnade en dokumentärfilmsfestival i Kathmandu, till vilken inte mindre än 135 filmer föranmälts och en jury valt ut 55 stycken för visning: 36 från Indien, åtta från Pakistan, fyra från vardera Bangladesh och Nepal två från Sri Lanka samt en från Thailand.

Många av dessa filmer skulle väl förtjäna en internationell spridning, exempelvis *Muktir Gaan* (Frihetens sång) av **Tareque och Catherine Masud**, med dokumentära bilder från det bangladeshiska frihetskriget 1971; **Priti Chandrianis** och **Brahmananda Singhs** *Ashgari Bai: Tysnadens ekon*, om 86-åriga Ashgari Bai, den äldsta ännu levande företrädaren för den klassiska musikaliska traditionen dhrupad; och **Christopher Mitchells** dokumentär om den pakistanska nationens fader **Mohammed Ali Jinnah**, *Mr Jinnah: The Making of Pakistan*, som genom tidigare ej visade arkivbilder ger en annorlunda och nyanserad bild av denne ofta förtalade landsfader.

Från och med i år ges Himal ut månadsvis, ofta med ett tema – i januari-numret de sydasiatiska länderna och Internet – men numren innehåller såväl nyhetssammandrag, kåserande texter, recensioner och en livlig debatt; just nu inte minst om filmen *Sju år i Tibet* och **Heinrich Harrers** nazistiska sympatier.

För den som vill prova på Himal finns en webb-upplaga på Internet, adress www.himalmag.com. Annars kostar en prenumeration till Sverige 36 US-dollar för ett år eller 66 US-dollar för två år. Prenumerationer förmedlas genom Empatums förlag, Box 26159, 100 41 Stockholm.

Lars Eklund

Shanti ger uttryck för annorlundaskapet

SHANTI HOLMSTRÖM
Mitt okända hemland
Almqvist & Wiksell

"Nu har Shanti kommit, det luktar ko och neger på en gång." 18-åriga **Shanti Holmström** har en mycket sammansatt bakgrund. Hon är mörkhyad, adopterad, skilsmässobarn och uppväxt i skånska Stora Harrie med bonden Olssons kor alldeles inpå knutarna.

Dyslektiker kan också läggas till "meritilistan". Men det har inte hindrat henne från att göra debut med en mycket läsvärd roman. *Mitt okända hemland* är till stora delar självbiografisk och skriven med mycken humor och insikt.

Visserligen har Shanti Holmström fått språkligt stöd från en före detta lärare, **Ola Ström** i Malmö, men det är ingen tvekan om att Shanti har en alldeles egen röst.

Representerar 70-talsbarnen

Samtidigt är hon representant för de tusentals barn som kom till Sverige under 70-talets "adoptionsboom", barn som nu börjar göra sig gällande i allt från skönhetsstävlingar till litteraturens värld.

För några år sedan kom den uppmärksammade *Blod är tjockare än vatten* skriven av Sydkoreafödda **Astrid Trotzig**. Liksom henne har Shanti Holmström gjort en resa till sitt födelseland. Delar av boken handlar om det omtumlande mötet med födelsestaden Pune i Indien.

"Innerst inne hoppas jag nog, hoppas att någon som ser ut att kunna vara min mamma ska komma fram och undra om det är jag som är Shanti."

Det händer förstås inte. Men Shanti Holmström reser hem och tycks långsamt försonas med det faktum att hon blivit läm-

nad av sin biologiska mamma.

Då är det svårare att acceptera att hennes omgifna pappa fått ett "eget" barn.

"Jag har aldrig känt världen rasa samman så. Han skulle få vara med ända från början, han skulle inte behöva hämta henne i konsumvagn på Kastrup när hon var tre månader."

Skilsmässan biter som tagg

Föräldrarnas skilsmässa sitter som en tagg. Bitskt och klarsynt kommenteras pappans nya, yngre hustru: "Hur många pappor som skilt sig har gift om sig med en äldre kvinna?"

Att vara och känna sig svensk men inte se ut som svensk är ett annorlundaskap som boken uppehåller sig mycket kring.

Författarinnan kan inte, vill inte förstå att något kan hända bara för att hon är född i Indien. När demonstrerande skinnskallar skriker "negerjävel" åt henne stirrar hon storögt tills storasyster **Maya** drar bort henne.

Upprörande intolerans

Öppen främlingsfientlighet och mellanstadietidens elaka skämt om ko och neger är en sak. Värre är vardagsrasismen och de vuxnas bortvända blickar och "jag är inte rastist men..."

Mitt okända hemland behandlas svåra saker och det är lätt att bli upprörd över vissa människors intolerans. Samtidigt kan man inte låta bli att inspireras av Shanti Holmströms mod, humor och mognad. Förlaget kallar hennes debut "ungdomsbok" men det här är förstås en bok som kan och bör läsas av alla åldrar.

Katarina Sandström Blyme

Vuxna adopterade berättar om sina olika erfarenheter

ANNA VON MELEN
Samtal med vuxna adopterade
Rabén Prisma/NIA

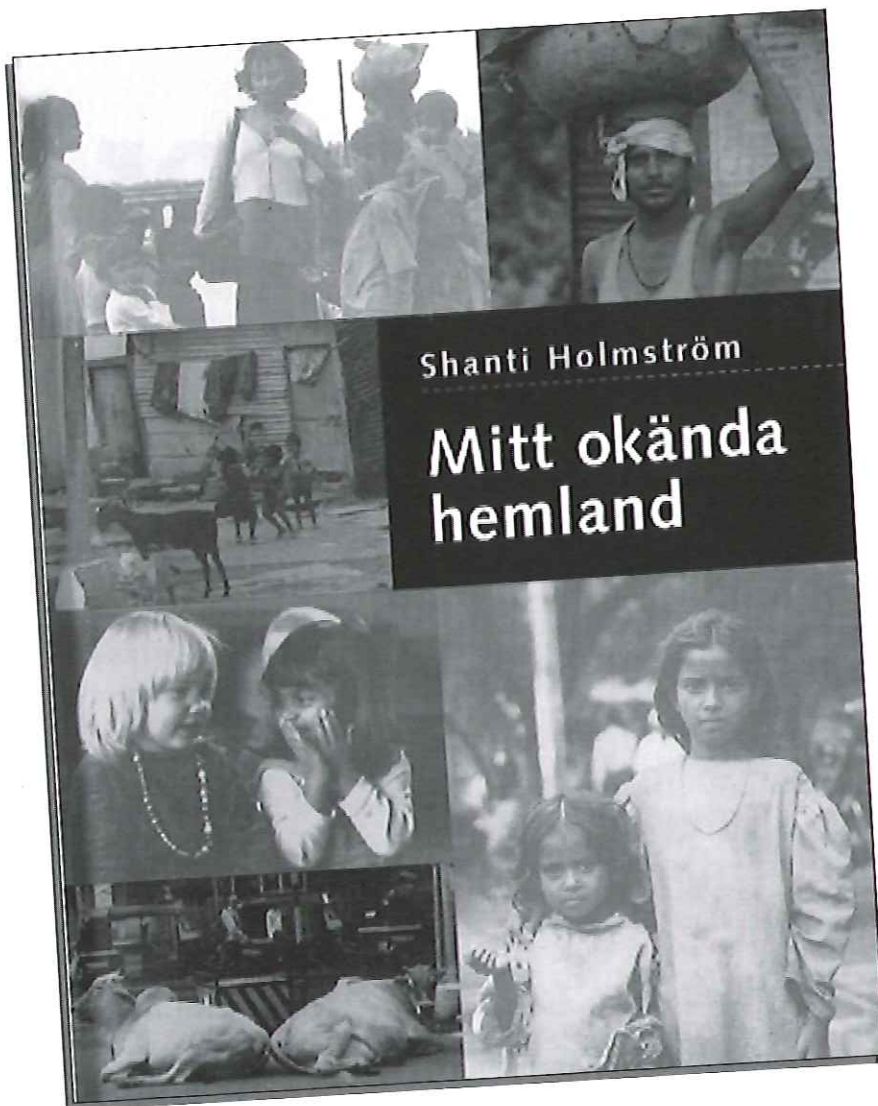
Adoptivbarn blir aldrig vuxna. Ätminstone i vårt språkbruk. De nära 19 000 utomnordiskt adopterade över 18 år som bor i Sverige är ju faktiskt vuxna adopterade även om vi envisas med att kalla dem "barn". Vilket förstås är både ologiskt och – låt vara oavsiktligt – nedsättande.

För att ge identitet åt gruppen vuxna adopterade har Anna von Melen, själv

adopterad, gjort en intervjubok som inte har målet att sammanfatta vad som skulle kunna vara typiskt för vuxna adopterade. Tvärtom är hon mycket mån om att betona olikheterna hos dem hon träffat.

I *Samtal med vuxna adopterade* kommer arton adopterade mellan 21 och 31 år till tals. Deras berättelser varvas med Anna von Melens egna reflektioner över det som sägs. Till att börja med störs jag av detta, jag vill inte att de intervjuade ska bli "avbrutna" i sina spännande och intressanta berättelser. Men efterhand glömmer jag

Shanti Holmström

Mitt okända hemland

Shanti Holmström berättar i sin bok om vardagsrasismen som drabbat henne som adoptivbarn i Sverige. Shanti är en typisk representant för de adopterade 70-talsbarnen som nu börjar göra sig gällande i allt från skönhetstävlingar till litteraturens värld.

bort vem det är som talar, jag rycks med och sträckläser boken under två timmar.

Anna von Melen har verkligen fått bra kontakt med de intervjuade och det känns mycket förmånligt att få lyssna på samtalen som rymmer ett slags självklar intimitet. Här beskrivs både svåra och lyckliga upplevelser. Några berättar om utsatta barndomsår och man häpnar över hur okänsliga och rentav dumma föräldrar kan vara.

Men överlevnadspotentialen är hög hos den som klarat att separera från sina biologiska föräldrar. Anna von Melen beskriver hur hon i pressade situationer nästan reflexmässigt får tillgång till krafter som gör att hon kommer till ro. "Jag tror många skulle må bra av att inte problematisera det faktum att dom är adopterade, utan i stället försöka hitta sin styrka", skriver hon.

Som blivande adoptivförälder hoppas jag kanske på en del "facit" under läsningen. Vad säger till exempel de vuxna adopterade om förhållandet till sitt ursprung? Naturligtvis finns det inte ett svar. Någon tycker att föräldrarna tabubelagt de biologiska föräldrarna. En annan klagar över att "alla bara försöker pracka på mig saker om

min adoption".

Hanna, till exempel, provoceras av människors tjat om hennes ursprung. "...när jag säger att jag faktiskt inte är intresserad av Indien, så blir jag inte trodd. Jaha, dom behoven kommer väl senare lilla gumman."

Tim däremot, reste tillbaka till barnhemmet i Indien där han lämnades som liten. Åtteresan slutade i något som nästan skulle kunna bli en bok i sig, en kärleksroman. På barnhemmet presenterades han för en föräldralös jämnårig kvinna som växt upp där. De blev kära, gifte sig och bor i dag i Sverige tillsammans med sin lilla dotter.

En sån solskenshistoria gör en förstås varm om hjärtat och det är bara att tacka Anna von Melen som förmedlat den och de övrigas berättelser.

Hon, Shanti Holmström och Astrid Trotzig följs förhoppningsvis av många andra vuxna adopterade som skriver om sina erfarenheter.

När kommer den första manliga berättarrösten?

Katarina Sandström Blyme

Adoptionsbidraget inte höjt på hela 1990-talet

□ Förra året dog det fler människor än vad som föddes. Födelseåret har inte varit så dåligt sedan 1800-talet.

Genom höjningen av både föräldraförsäkring och barnbidrag hoppas regeringen stimulera till att fler barn föds.

Någon höjning av adoptionsbidraget blir det dock inte. "För dyrt", svarade socialförsäkringsutskottet på kristdemokraternas motion om en höjning av bidraget, från 24 000 till 50 000 kronor.

En fördubbling av bidraget skulle kostat staten 26 miljarder kronor. Det kan jämföras med kostnaden för det höjda barnbidraget: 2,6 miljarder kronor.

Adoptionsbidraget har legat på samma nivå under hela 90-talet. En adoption kostare i snitt 110 000 kronor och för den som lånar beloppet räcker bidraget inte ens till räntekostnaderna.

Arundhati Roy gästar Stockholm under april

□ Fjollårets utropstecken i den indiska litteraturen, Arundhati Roy, kommer till Sverige nästa månad. Hennes Bookerprisbelönta debut *The God of small things* har översatts till svenska och förlaget har bjudit in den omsusade författaren för att läsa ur boken som på svenska fått titeln *De små tingens gud*. 16 april kl 19.00 kommer hon till Kulturhuset i Stockholm men håll utkik. Kanske kommer hon till fler platser.

Indisk riksha

– cykeltaxi från Calcutta
nu stationerad i Lund
uthyres för

festliga persontransporter
vid exempelvis studentexamen
eller födelsedagar

Pris enligt överenskommelse
Kontakta Lars Eklund, 046-13 35 68
eller Stefan Nilsson, 046-211 85 92

Mörkret faller över Sri Lanka

Från krig till terror

Kriget i Sri Lanka ser alltmer ut som en terrorkampanj från båda håll. Regeringens linje "fred genom krig" drar med sig skyldig som oskyldig i urskillningslöst våld och garantier för straffrihet för dem som begår övergreppen. Tigergerillans ställningskrig från befriat område har ersatts av snabba eldöverfall mot säkerhetsfolk och civila. Och bomberna i civila områden är numer vardagsmat. Amnestys kritik mot båda sidor är långtgående.

Tre tamilska/muslimska fångar slogs ihjäl av singalesiska medfångar i fängelset i Kalutara, 4 mil söder om Colombo den 12 december. Många skadades dessutom allvarligt i överfallet sedan flera hundra fångar brutit sig in på avdelningen för tamilska fångar. När dessa bad för sina liv stod vaktpersonalen passiv och man försökte inte heller hindra singaleser ute på gatan att kasta sten över stängslet mot tamilerna.

Tamilska fångar flyttade

Amnesty noterar detta och att myndigheterna inte heller besvärat sig med att vidta åtgärder i förväg eftersom situationen varit spänd en tid. Efter denna incident beslöt justitieminister Pieris att flytta de tamilska fångarna till Boossa-fängelset utanför Galle i södra Sri Lanka. Boossa är ökänt som tortyrcenter just mot tamilska fångar. Ministern har dock lovat en undersökning av händelserna vid Kalutara.

Till saken hör att president Kumaratunge bara sex dagar före händelserna i Kalutara beslutade att begränsa anhörigbesöken hos fångar enligt terrorist- & undantagslagarna. Högst en person, en gång i veckan är budet. Många har under åren mött döden i fängelse eller arrestlokaler. Få om några har ställts till svars för dessa massförsvinnanden.

Den 5 mars sprängdes en minibuss i Maradana, ett folkrikt butiksområde i centrala Colombo. 38 människor dödades och över 250 skadades. Bussen som kördes av en ensam "rebell" exploderade åt sidan med tusentals små metallpartiklar som sköts mot folk och butiker längs gatan. Men ingen krater bildades som vid tidigare bomber. Veckan efter greps en kvinnlig tamilsk polis som misstänkt eftersom hon enligt polisen är syster till mannen som förde bussen och som tros tillhört Tigergerillans självmordstrupp. Kvinnan var stationerad vid polisstationen i Slave Island nära Maradana i Colombo.

Den 9 mars dog sex människor medan ett 30-tal skadades då en bomb detonerade i en lastbil i Eravur, 28 mil öster om

Ett ljus i mörkret utgör det återuppförda biblioteket i Jaffna, som sydasiatiska media rapporterade flitigt om, här den indiska tidningen The Asian Age.

Colombo. Dessa rapporter kommer snart nog dagligen, varvade med militärkommunikéer och sammandrabbningar med terrorister där alltid "ett antal misstänkta" dödsdats.

Sedan tidigt i vintras har det dessutom kommit rapporter om bomber mot känsliga mål i högländerna där den stora tamilska plantagearbetarminoriteten finns. Den 4 december sprängdes en drivmedelsdepå i Hatton. Den 14 november sprängdes en eltransformator i Badulla och den 18 december sprängdes två till i Bandarawela.

Polisen säger sig tro att det är ett verk av tamilgerillan från norr som inte anses ha något större stöd i högländerna. Men bedömare tror att det kan leda till nya förföljelser mot plantagearbetarminoriteten. Andra uppger att det kan vara ett verk av singalesisk ungdomsgerilla från södra delen av Sri Lanka.

Bomb skadade Tandtemplet

Störst symbolik låg dock i den bomb som den 25 januari skadade det buddhistiska Tandtemplet i Kandy. En lastbil med tre män och sprängmedel tog sig igenom en arméspärr för att brisera alldeles utanför det nyrenoverade templet som är de buddhistiska singalesernas heligaste plats i landet.

Och detta bara några dagar innan man med pompa, ståt och ministerglans skulle fira 50-årsdagen av landets självständighet den 4 februari. 16 dog i attentatet och 25 skadades. De nymålade stenväggarna färgades svarta av sot och det åttakantiga trätaget från 1500-talet rasade in. En hämndlysten folkmassa gav sig senare på ett hinduiskt tempel i Kandy som också skadades allvarligt.

En människorättsorganisation har räk-

nat ut att kriget kostat 3,8 miljarder dollar hittills. Man räknar med att mellan 0,75 och 1 miljon människor lever som inre flyktingar i Sri Lanka. Regeringssidan tycks ha god tillgång på vapen, vilket också på sitt sätt gäller tigergerillan.

Enligt lankesiska diplomatikällor så får tigergerillan 2 miljoner dollar varje månad från tamiler världen över, varav en miljon från Kanada enbart. Siffrorna betvivlas dock av exiltamiler som långt ifrån alltid känner sympati för Tigergerillan.

Lokalval i Jaffna

Men mitt i all politisk och mänsklig förödelse rapporteras att lokalvalet till 17 lokala fullmäktige den 29 januari på Jaffnahalvön kunnat genomföras. Gamla parlamentariker har kandiderat mot gerillapolitiker som lagt vapnen på hyllan medan Tigrarna som väntat manade till bojkott. Trots att röstlängderna inte uppdaterats sedan kriget tog fart 1983 så tog många chansen att rösta, drygt 100.000 människor. Bedömare som justerat antalet röstberättigade mot tidens gång och flyktingsituationen menar att det verkliga valutfallet blev 40-50 procent valdeltagande, en mycket god siffra för Jaffna också i fredstid.

Vinnare blev en f d gerillagrupp, EPDP, som tog nära hälften av mandatet. Men i själva staden Jaffna segrade TULF, ett sedan många år etablerat parlamentsparti som aldrig ägnat sig åt väpnad kamp. TULFs ledare Amirthalingam och en av partiets parlamentsledamöter, Vettivel Yogeswaran, mördades av Tigrarna 1989. Nu blev det hans änka, Sarojini Yogeswaran, som tillträder som den första kvinnliga borgmästaren någonsin i Jaffna.

Ett annat ljus i mörkret är biblioteket i Jaffna som den 14 januari åter öppnades, 17 år efter att det bränts ner av lankesiska polisstyrkor 1981. Den mordbranden kom att bli en ideologisk upptrappning inför kriget mellan tamilerna och den lankesiska regeringen några år senare. Biblioteket innehöll åtskillig antik tamilsk litteratur, gamla manuskript och annat som gjorde det till en kulturell vallfartsort för tamilintresserade världen över.

Flera ministrar och parlamentsledamöter var med vid invigningen av biblioteket i en temporär byggnad. Man planerar senare att flytta biblioteket till en fast paviljong belägen där det ursprungliga biblioteket låg. Kostnaden blir ca 11 miljoner dollar och man har fått bidrag och donationer från England, Indien och många enskilda människor.

Thomas Bibin

När resebyrå misslyckas är det kundens fel

I Stockholm finns en resebyrå som heter Indcen Resor. Som namnet antyder är det en resebyrå specialiserad på Indien, något som gjorde att jag i höstas valde att anlita den för familjens resa till Calcutta, plus diverse resor med flyg och tåg inom Indien. Det var ett misstag, kom vi bittert att erfara.

För vi fick aldrig några biljetter. Trots att vi beställde dem flera månader i förväg misslyckades nämligen resebyrå med att få platser på planet till Calcutta bekräftade, och någon alternativ bokning brydde man sig inte om att skaffa fram.

Frånsvar sig allt ansvar

I det läget när resan gått om intet, jag missat min gode väns bröllop i Shillong och barnens glädje inför att få träffa mormor och kusinerna i Calcutta spoli-erats, då frånsvar sig Indcen Resor allt ansvar. Jag fick minsann stå mitt eget kast, bokningen hade varit chansartad, och därtill hade man från början upplevt att "vi var ytterst priskänsliga", varför resebyrå aldrig ansträngde sig att verkligen skaffa fram biljetter. Och inte ens nu när denna missuppfattning vederlagts klarade man av att erbjuda något alternativ.

I Calcutta blev besvikelsen enorm över vår inställda resa, eftersom vi inte varit hemma på tre år. En vecka efteråt drabbades barnens mormor av hjärnblödning och avled på julafton. Sorgligt och bittert.

Vi måste nu åka för att vara med om sorgceremonierna. En seriös resebyrå i Malmö, Simmy Travels, ordnade omedelbart fram biljetter, visserligen till Delhi men med fortsatt resa via inrikesflyg till Calcutta. Min fru kunde resa samma kväll och hann se sin mamma före kremeringen, jag och barnen fick biljetter några dagar senare.

Det gick alltså helt uppenbart att få biljetter, som inte var särskilt mycket dyrare än de lågprisbiljetter vi beställt av Indcen Resor, men som denna resebyrå inte klarade av att leverera. Tummen ner för en sådan inkompetens och okänslighet gentemot kunden.

Lars Eklund

Små idealister ska inte räkna med positiv särbehandling

Uppmärksamma läsare av dagstidningen Arbetet Nyheterna har under gångna vinter kunnat följa ett intressant meningsutbyte mellan SYDASIENS redaktör Lars Eklund och Hare Krishna-rörelsens representant Peter Towers angående "copyright på Gud", och eftersom tanken i lika hög grad både roar och oroar oss som arbetar ideellt med att producera tidskriften SYDASIEN tänkte vi här i korthet referera denna lärorika episod.

Det hela började med att vi bestämde oss för att i informativt, intresseväckande, underhållande och bildande syfte ha en presentation av en indisk gud i varje nummer, och allt som oftast hittar någon redaktionsmedlem bland sina souvenirer någon gudabild från Indien, men när turen kom till Vishnu upptäckte vi till vår förtret att utmärkta bilder på denna gud är svår-funna – de flesta konstnärer har ägnat mer tid åt att avbilda Vishnus tio inkarnationer (avatarerna), bland vilka vi möter både Rama, Krishna och Buddha.

Så därför tänkte Lars tillsynes helt logiskt att man kanske kan vända sig till Hare Krishna-rörelsen för att få tag på en lämplig Vishnu-bild. Men så enkelt var det dock inte:

"Döm om min häpnad när jag av en ytterst affärsinriktad representant för sekten i Malmö får besked om att jag då först är tvungen att fylla i en skriftlig ansökan och i den specificera vilken gud jag är intresserad av. Och sedan ska de behandla ansökan, vilket beräknas ta tre-fyra månader, för de har hundratals ansökningar från hela världen liggande före mig i kön", skrev Lars i AN 13 december 1997.

Istället löste Lars problemet genom att låta fotografera av en Vishnustaty som han köpt i Calcutta en gång i tiden, och ventilerade sina upplevelser i sin kåserande text i AN. Gennälet från Peter Towers, som arbetar inom BBT International och förvaltar upphovsrätt för Hare Krishna-rörelsen, "en av världens största förläggare av indisk filosofi och religion", följde några dagar senare, och denne konstaterar att det är många som önskar publicera rörelsens bilder och att företagets direktiv är att noga kontrollera att sammanhanget visar vederbörlig respekt för bildernas religiösa innehåll och syfte, med hänvisning till kränkande eller smaklösa användningar som hårdrockgruppen Aerosmiths skivomslag där Krishna fått katthuvud eller när OLW har den vegetariska Krishnarörelsens ikoner på påsar med kycklingsmakande chips. Om samtalet med vår redaktör Lars skriver han så här:

"Då jag kunde skönja ett missnöje över våra, som det tycktes, omfattande rutiner, försökte jag att ytterligare bemöta förfrå-

gan genom ett erbjudande om förhandsprioritering av ärendet, vilket för min personliga del innebär tjänstgöring utom arbetstid, utan ersättning. Förslaget bemöttes svävande och samtalet avslutades."

Krishna-imperiets representant avrundar sitt inlägg med att antyda att "Sydostasien" och dess medarbetare är oseriösa på diverse vis. Detta kunde Lars inte låta passera utan vedergällning och i en sammanfattande replik i AN i början av januari skriver han:

"Det jag förundrat och sarkastiskt gav uttryck för var häpnad inför den attityd av ämbetsverk som min förfrågan om en bild av Vishnu bemöttes med. Jag hade aldrig hört talas om BBT International, en institution som inte finns i telefonkatalogen, utan trodde i min enfald att Hare Krishna i Malmö med glädje skulle vilja hjälpa oss skaffa fram en gudabild för en publicering i positivt syfte."

Men så var det inte. Lars Eklund lär så länge han lever, och i det här fallet har han fått lära sig att små idealister knappast kan förvänta sig någon positiv särbehandling av multinationella företagsimperier.

Zac O'Yeah

Polarpriset till Ravi Shankar

Den världsberömda indiske sitarspelaren Ravi Shankar har tillsammans med Ray Charles belönats med årets Polarpris, instiftat av Stikkan Andersson. Priset som är på en miljon kronor vardera delas ut den 12 maj i Stockholm, men det är ännu oklart med Ravi Shankars medverkan.

BOOKS FROM INDIA

□ We stock a wide variety of indian publications in the field of history, performing arts, politics, art, archeology, architecture, reference, ecology, religion, sociology etc pertaining to South Asia.

□ For your requirements of such publications, kindly write/fax/email your orders to:

MANOHAR BOOK SERVICE,
2/6 Ansari Road, Daryaganj,
New Delhi 110 002, India,

Ph: +91-11-328 4848, +91-11-327 5162

Fax +91-11-326 5162

email:

MANBOOKS@GIASDL01.VSNL.NET.IN

AFGHANISTAN

Krigsherren Abdul Malik fördriven

□ Den uzbekiske krigsherren general Abdul Malik flydde den 23 november över gränsen till Turkmenistan. Detta sedan han drivits bort från sitt högkvarter i staden Maymana i Faryabprovinsen av den rivaliserande krigsherren Abdul Rashid Dostam som förra våren själv drevs i landsflykt, då av Malik som under en kort tid lärer sig med talibanerna.

Nu hävdar Dostam att Malik gjort sig skyldig till mord på 3 000 talibanska milismän, som togs till fånga efter talibanarméns misslyckade försök att inta Mazar-i-Sharif i maj. Fångarna ska, enligt Dostam, ha skjutits ihjäl eller körts över med tanks. I början av december upptäcktes också massgravar i området.

BANGLADESH

BNP återvänder till parlamentet

□ Efter segslitna förhandlingar med Awamiförbundet har BNP beslutat att återvända till parlamentsarbetet som man bojkottat i sex månader. Tvisten mellan Awamiförbundet och BNP har bl a gällt rätten att anordna politiska möten på offentliga platser i Dhaka, domstolsprocesser mot BNP-ledare samt rapporteringen om BNP i den statliga radion och televisionen.

Vädjan om repatriering

□ Bangladeshs premiärminister Sheikh Hasina Wajed väddjade vid ett möte med Indiens och Pakistans premiärministrar i Dhaka den 16 januari om en snar lösning på problemet med de ca 240 000 urdtalande biharier som under befrielsekriget 1971 valde att ställa sig på den pakistanska regimens sida, men som vid Bangladeshs självständighet blev kvar i landet och alltsedan dess levt i flyktingläger.

En repatriering inleddes 1992 av den pakistanske premiärministern Nawaz Sharif, men den avbröts tvärt när Benazir Bhuttos regering tog över 1993. Nu är Nawaz Sharif tillbaka som premiärminister och därför hoppas Bangladesh

att repatrieringen kan återupptas. Sharif ställde sig positiv till Sheikh Hasinas vädjan, men förklarade att frågan om hur repatrieringen ska finansieras först måste lösas. Hemma i Pakistan möttes dock Sharifs beredvillighet med vrede bland sindhiska nationalisterna i Karachi, som bestämt motsätter sig att biharierna får bosätta sig i landet.

Freden håller i CHT

□ Den 2 december 1997 undertecknades ett fredsavtal för Chittagong Hill Tracts där strider mellan regeringsstyrkor och Shanti bahini, minoritetsbefolkningarnas väpnade grupper, pågått i mer än 20 år. Avtalet innebär att ett regionalt råd upprättas som ger de tre distrikten i området en viss autonomi. Armén och paramilitära styrkor ska gradvis dras tillbaka medan gränstrupperna, Bangladesh Rifles, behåller sex baser i området. Avtalet omfattar också en allmän amnesti för Shanti bahinis medlemmar.

Det största oppositionspartiet, BNP, har motsatt sig fredsavtalet som man betecknar som "författningsstridigt" men den landsomfattande arbetsnedläggelse, *hartal*, man hotat med att utlysa så snart fredsavtalet undertecknats uteblev dock. Den 10 februari ägde en ceremoni rum på Khagrachhari stadium i Chittagong Hill Tracts. I närvaro av premiärminister Sheikh Hasina Wajed överlämnade 739 Shanti bahini-medlemmar sina vapen. Gerillaledaren Ushatan Talukder sade att ceremonin innebar ett "farväl till vapnen" och hoppades på fred och stabilitet i området i framtiden.

BNP-politiker byter parti

□ Mohammad Alauddin, en BNP-politiker från Rajshahi som tidigare betecknat det regerande Awamiförbundet som "maktgalet" utnämndes den 17 februari till minister med ansvar för vattenfrågor. En vecka tidigare utnämndes en annan BNP-politiker, Hasibur Rahman Swapan till industriminister.

Kravaller vid språkmonumentet

□ Dagarna runt den 21 februari firas minnet av de studenter som dödades i Dhaka 1952 när

de protesterade mot införandet av urdu som enda officiella språk i dåvarande Östpakistan – en proteströrelse som betraktas som inledningen till den kamp som ledde till Bangladeshs självständighet 1971. Årets firande stördes av kravaller då BNP:s ledare Khaleda Zia den 22 februari besökte minnesplatsen vid medicinska högskolan. Ungdomar som åtföljde henne, enligt uppgift tillhörande BNP:s studentorganisation, trampade ned blomsterdekorationer och attackerade vakter runt monumentet. I ett uttalande efter händelsen hävdar BNP att kravallerna iscensatts av Awamiförbundet för att misskreditera BNP.

Diplomat anklagas för misshandel

□ Hanufa Quadir, dotter till en rikshärförare i Dhaka, anställdes 1982 som hushållerska hos en bangladeshisk diplomat, stationerad i Dubai. När denne 1984 flyttade till Belgien följde Hanufa med och omhändertogs där av en belgisk läkare svårt misshandlad. Diplomaten utvisades men kunde ej ställas inför belgisk domstol p g a den diplomatiska immuniteten. Förra året återvände Hanufa till Dhaka och har nu med stöd av BSEHR, en bangladeshisk människorättsorganisation, inlämnat en stämningsansökan mot diplomaten som nu är stationerad i Baghdad.

INDIEN

Massaker på lågkastiga i Bihar

□ Mer än 75 män, kvinnor och barn mördades natten till den 2 december i byn Lakshmanpur i Jehanabaddistriktet, delstaten Bihar. Byborna, i huvudsak daliter ("oberörbara") och lågkastiga sympatiserade med CPI-ML, Indiska kommunistpartiet (marxist-leninisterna) som organiserat jordlösa lantarbetare i distriktet i kampen för högre löner. Storgodsägare i trakten och deras privatarmé, Ranbir Sena låg bakom massakern.

Ungefär 300 angripare, som tros ha varit brahminerna, rajputerna, bhumiharerna och lalarna från byn Sahar tog sig kring midnatt i båtar över Sone-floden och omringade byn. Sedan började de skjuta mot allt och alla. Efter

massakern i det lilla samhället där det bodde cirka 500 familjer ropade mördarna religiösa hinduiska slagord.

Rajiv Gandhis mördare dömdes till döden

□ En specialdomstol i Chennai i Tamil Nadu dömde den 28 januari 13 lankesiska och 13 indiska medborgare till döden för anstiftan till mordet på förra premiärministern Rajiv Gandhi den 21 maj 1991. Samtidigt utpekades den tamilska gerillan LTTE i Sri Lanka som ansvarigt för mordet. De 26 dömda ska avrättas genom hängning, men först måste domen bekräftas av Högsta domstolen. Från början hade 41 personer utpekats som inblandade i mordet, men av dessa har 12 antingen begått självmord eller mördats i skottväxling med polisen. Tre personer tros dessutom befinna sig i Sri Lanka, däribland LTTE-ledaren Velupillai Prabhakaran.

Konkanjärnvägen invigd på Republic Day

□ Den 760 km långa järnvägen från Mumbai söderut längs Konkankusten, via Goa till Mangalore, invigdes på Indiens nationaldag den 26 januari. Järnvägsbygget som är det mest omfattande efter självständigheten 1947 tog sju år att förverkliga och har kostat motsvarande 8 miljarder svenska kronor. Banan är en ingenjörsmässig bedrift, då naturen är svårframkomlig med branta berg, djupa klyftor, 46 floder, tät djungel, sankmarker och därtill porös berggrund. 2 000 järnvägsbroar har anlagts och 100 tunnlar, varav den längsta är 6,5 km lång. Genom den nya sträckningen minskas restiden med en tredjedel, och man räknar med att såväl gods- som passagerartrafiken kommer att bli omfattande.

Darjeeling-tåget på Unescos lista

□ Den smalspåriga järnvägen till bergsstadens Darjeeling på Himalayas sydsluttning, trafikerad med ånglok, kommer snart att finnas med på FN:s *World Heritage List* över värdefulla kulturmiljöer i Indien. Unesco fattar beslut i frågan under 1998.

PAKISTAN

Leghari tvingades avgå som president

□ Pakistans president Farooq Ahmed Leghari tvingades lämna sin post den 2 december. Därmed avgick premiärminister Nawaz Sharif med segern i en politisk maktkamp som paralyserat landet i flera veckor, och som stått mellan å ena sidan presidenten och chefsdomaren i Högsta domstolen, Sajjad Ali Shah, och å den andra sidan premiärminister Nawaz.

Chefsdomaren krävde från början att premiärministern skulle avgå, och denne svarade då med att i sin tur kräva presidentens avsked på blankt papper. I ett läge tvingades Nawaz att stå till svars i rättssalen, åtalad för att ha uttalat förakt för domstolen sedan regeringen ogiltigförklarat ett av Shahs beslut.

Men konflikten tog en ny vändning sedan Shahs kolleger i domstolen vänt sig emot Shah och suspenderade chefsdomaren från sin tjänst. Om Nawaz Sharif skulle förklarats skyldig så kunde domen ha blivit dis-

kvalificering från rätten att innehålla ett folkvalt ämbete, och en annan möjlig utgång hade blivit att president Leghari återfått den författningsevenliga rätt att avskeda en premiärminister som Nawaz Sharif fråntog honom i våras efter sin jordskredsseger i valet.

Tarar ny president

□ Förra domaren i Högsta domstolen Rafiq Tarar utsågs den 31 december till ny pakistansk president. Detta sedan han erövrat 374 av de 476 elektorsrösterna. Presidenten väljs gemensamt av ledamöterna i parlamentet och de fyra provinparlamenten.

I sitt jungfrutal inför parlamentet efterlyste Tarar, som var premiärminister Sharifs kandidat till posten, fler reformer i islamisk riktning och han förklarade att radio- och TV-program som inte stämmer överens med sociala och etiska normer i Pakistan bör kunna förbjudas.

Under sin tid som domare förespråkade Tarar en sträng islamisk rättsskipning och att kvinnornas roll i samhället ska minska.

Strid om fredagsstängt

□ Frågan om att åter göra fredag till nationell helgdag har på nytt blossat upp. Muslimska organisationer har alltsedan Nawaz Sharif tog över styret förra året krävt ett sådant återinförande i enlighet med islamisk tradition, och kampanjen intensifierades under fastemånaden Ramadan (nu i januari) med demonstrationer över hela landet. Regeringen avvisar dock kravet med hänvisning till att Islam inte uttryckligen förbjuder affärsverksamhet på fredagar, och att landets ekonomi dessutom riskerar att avskämmas från omvärlden.

SRI LANKA

Sri Lankas regering totalförbjuder Tigrarna

□ Bombattentaten mot Dalada Maligawa, Tandens Tempel i Kandy i slutet av januari och de i Colombo i februari och mars, som Tamiltigrarna, LTTE, av allt att döma låg bakom gav lankesiska regeringen den slutgiltiga förevändningen att deklarerar LTTE som förbjuden organisation på Sri Lanka. Det medför att alla som har kontakt med gerillan ses som kriminell-

la av myndigheterna, och åtgärden försvårar ytterligare möjligheterna till dialog mellan parterna. Efter bomben i Kandy publicerades också en lista med namn på hundratals tamilska hinduiska tempel som har bombats och totalförstörts.

Balasuriya förlåten

□ Den katolska kyrkan har beslutat återkalla exkommunikationen av den kontroversielle prästen och teologen Tissa Balasuriya. Oxfordutbildade Balasuriya som driver *Centre for Society and Religion* i Colombo uteslöts ur kyrkan sedan han i en bok 1990 ifrågasatt religiösa dogmer som arvssynden, den obefläckade avelsen och Jungfru Marias roll, därtill avfärdande idén om påvens ofelbarhet. Något som fick Vatikanen att reagera kraftigt. Uteslutningen ur kyrkan ledde dock till en proteststorm, och tusentals lankesiska katoliker uttryckte sitt stöd för den populära Balasuriya. Och vid en försöningsceremoni i Colombo den 16 januari i år återinstallades Balasuriya i prästämbetet av ärkebiskop Nicholas Marcus Fernando i närvaro av påvens sändebud Oswald Padilla.

Flyg till

➤ Indien, Bangladesh, Pakistan, Thailand, Sri Lanka, Hong Kong, Filippinerna, Singapore, Nepal etc

Med

➤ Gulf Air, Lufthansa, Tarom, British Airways, Aeroflot, Emirates, Alitalia, CSA eller något annat av våra bolag

metropolresor

Luntmakargatan 42

111 37 STOCKHOLM

Tel 08 - 10 45 58

Fax 08 - 723 06 66

e-mail:metropol@stockholm.mail.telia.com

Avsändare:
SYDASIEN
Box 1142
221 05 LUND

Posttidning B
Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen
noterad på baksidan

Här kunde ditt namn stått förtryckt om
du betalat årsavgift. Ett år (=4 nummer)
kostar 160 kr i Sverige (Institutioner
200 kr). Övriga Norden 240 kr, övriga
Europa 275 kr, övriga världen 310 kr.
Postgiro 79 54 96-9 SYDASIEN

Utgivningspostkontor LULEÅ 1

Mary Ellen Marks bild av en ormtjusare med son utanför Delhi togs 1981, och är en många underbara bilder i Apertures praktverk.

Indien-bilder som aldrig slutar tjusa

Säg namnen Sunil Jha och Henri Cartier-Bresson, och för de flesta dyker klassiska bilder från Indien upp på näthinnan. Bilder från 40-talet på Mahatma Gandhi och Jawaharlal Nehru, Lord Mountbatten och senare på 60-talet Indira Gandhi, den legendariska bilden av muslimska kvinnor som ber på en höjd ovanför Srinagardalen i Kashmir 1948 och flera andra mästertliga svartvita fotografier.

Alla dessa bilder finns med i en underbar fotobok som det amerikanska förlaget Aperture Books (20 East 23 Street, New York, NY 10010, USA) gett ut med anledning av den indiska nationens 50-årsjubileum i höstas; India. *A Celebration of*

Independence 1947 to 1997, som samtidigt kompletterar en fotoutställning som under två års tid turnerar runt dels i USA och England, dels i Indien. Närmast visas utställningen under april månad i år på Lalit Kala Akademi i Chennai (f d Madras), och i maj-juni på Virginia Museum of Fine Arts i Richmond, USA.

Det är en mäktig upplevelse att titta i boken med det allra bästa som finns i fotografiväg från Indien. Den ypperlige indiske fotografen Raghunath Rai med sina fantastiska bilder från Calcutta, Delhi och Varanasi är självfallet rikligt företrädd, liksom Dayanita Singh med bilder av transvestiter och prostituerade och Ketaki Sheths bilder från Mumbai. Men också berömda

utländska fotografers Indien-bilder, Sebastião Salgados foton från kolgruvorna i Bihar 1989 och slummen i Mumbais Dharavi 1995, och Steve McCurrys konstnärliga och påkostade bilder av ånglok framför Taj Mahal.

Andra fotografer som medverkar är Robert Nickelsberg, Harry Gruyaert, Mitch Epstein, Charles Lindsay och Rosalind Solomon – vars porträtt av filmregissören Satyajit Ray med pipa i handen 1981 blivit en klassiker. Till boken hör också en essä av Victor Anant, som väl speglar Indiens utveckling under de första 50 åren av frihet.

Lars Eklund

Internet:
www.sydasien.m.se
www.kiosken.com

Stockholm:
Handel och Vandel, Östgötagatan 33
Mediarummet, Stora Nygatan 26
Press Specialisten, Sveavägen 52
Press Center, Gallerian, Hamngatan 37
Press Point, Kungsgatan 14
Press Stop Söder, Götatan, 31

Göteborg:
Alternativ Handel, Södra Larmgatan 18
Press Butiken, Drottninggatan 58

SYDASIEN:s försäljningsställen

Malmö:
Cafe; Nutiden, Davidshallsgatan 4
Press Stop, Södergatan 20
Uppsala:
Globalen, Sysslomansgatan 2
Press City, Drottninggatan 2
Uppsala Bokcafé, Kungsgatan 41
Karlshamn:
Antikvariat Bode Carlshamn,
Ronnebygatan 15

Gävle:
Alternativboden Lyktan, Kyrkogatan 14
Karlstad:
Karlstads Bokcafé, Gjuteriet,
Verkstadsgränd 1
Kinna:
El Mundo Världsbutik, Stationsgatan 8
Linköping:
Press Stop Linköping,
Trädgårdstorget 4

Lund:
Press Stop Lund, Klostergatan 8 B
Umeå:
Press Stop Umeå, Skolngatan 51
Västerås:
Press World, Hantverkargatan 9

Du kan också beställa nya och äldre
exemplar av SYDASIEN direkt från
redaktionen.
Telefon 046-13 35 68
e-post: info@sydasien.m.se